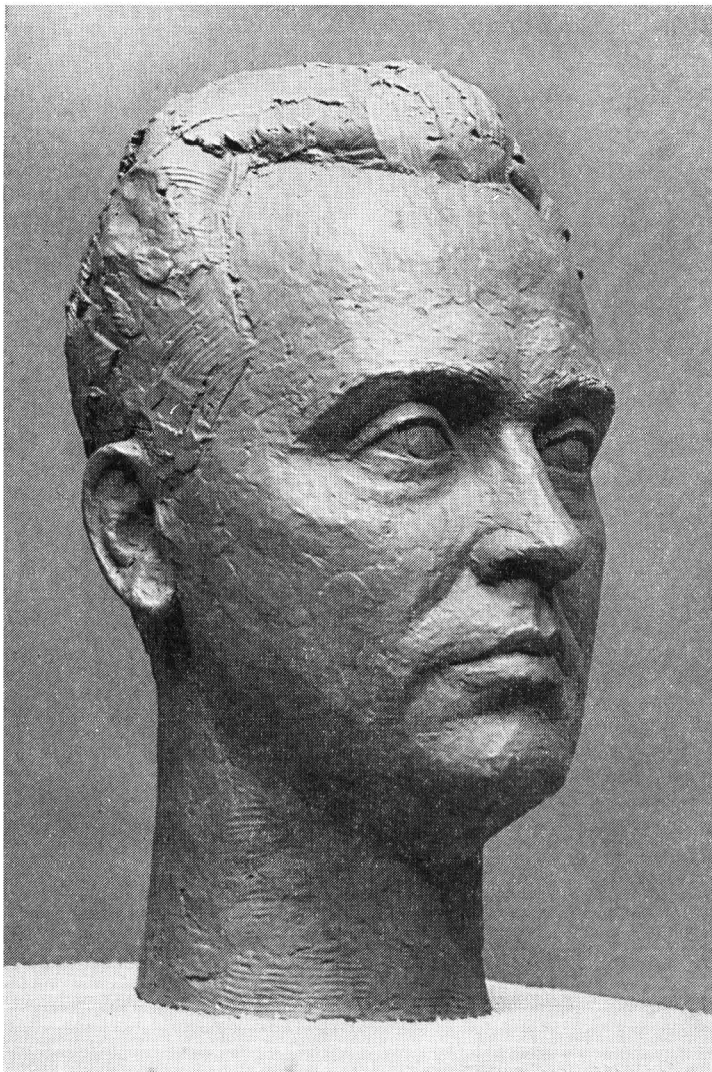

Dr. C. C. C. C.

Is C. A. B. B. B.

Dr Slavuta

Яр СЛАВУТИЧ

28. XII. 69

Декембер

ТРОФЕЇ

1938 - 1963

diasporiana.org.ua

СЛАВУТА

ЕДМОНТОН

1963

Yar Slavutych
TROPHIES
Ukrainian Poems
1938 - 1963

Титульна сторінка роботи мистця І. Кейвана.
Скульптура роботи мистця С. Литвиненка.
Авторів герб у новітньому виконанні
мистця М. Дмитренка.

Надруковано 1000 примірників у друкарні
Alberta Printing, Edmonton.

Slavuta Publishers
10920 - 60th Avenue, Edmonton, Alberta

Printed in Canada

ТРОФЕЇ

*Мій кожен день довершує звитягу!
І кожне слово зроджує трофей!
Для серця й мозку вибраних людей
Підняв я стяг наснаженого змагу.*

*Не з дальніх обрїв архітелату, —
Для спраглих тем, для значности ідей
Черпаю з тебе силу, як Антей,
О земле пращурів, що знами звагу!*

*Здобута в снах, омріяна мета
В державу слів на подвиг Прометейв
Мене веде, як зірка золота.*

*І снаговиті вицвіти трофейв
Карбами слави, що походу ждуть,
Мені в майбутнє позначають путь.*

1962

СПІВАЄ КОЛОС

СПІВАЄ КОЛОС

ЖАР-ПТИЦЯ

Мені співала мати про жар-птицю,
Вишин володарку, царицю хмар.
Вона не знає зерна, ні криниці,
Лише вночі клює Волосожар.

Бувало: смеркне, стомлений балками,
Я на подушку голову кладу,
І мати гладить теплими руками,
Співні казки складає доладу:

„В далекім краї, в царстві золотому,
У недоступній людям далині,
Де навкруги — ні дерева, ні дому,
Ховають щастя скрині кам'яні.

Та в час, як жевріють зірок отари
І висить місяць вигнутим мечем,
До скринь жар-птиця прилітає з хмари
І відмикає золотим ключем“.

Те слово паладо в дитячу душу,
Мов бризка сонця на мутний простір.
І я гадав: „Здобути щастя мушу,
Що б не було, всьому неперекір!“

І думав я: „Візьму вночі рушницю
Із килимів у діда на стіні,
Підстережу й застрелю ту жар-птицю,
Щоб відімкнути скрині кам'яні“.

1938

* * *

Земля парує . . . На безмежжя голє
Пролився дощ, краплистий і прямий.
Виходь на поле, на безкрає поле,
Черпай наснаги й сонцепілля пий!

Пий досхочу! Це тепле вітровіння
Тобі допоможе буйно розцвісти.
Пий досхочу! Ця просторінь весіння
Тобі додасть до зросту висоти.

Дивись, як дужий стовбур осокура
До сонця зводить брунькувату віть;
Кільчиться зерно, вкинуте учора,
Щоб яриною завтра зеленить.

Земля парує . . . На безмежжя голє
Пролився дощ, краплистий і прямий.
Виходь на поле, на безкрає поле,
Черпай наснаги й сонцепілля пий!

1939

* * *

Розляглись поля широкі,
Несходимі, незміримі.
Із боків хлюпнуть хлібами —
Заколишуть і присплять.

Плине хмара із-за моря
Над лісами, над ярами,
Над полями опустилась:
„Чи вологости підлить?“

Сяє сонце. Як на струнах,
Золотим промінням грає.
Над колоссям нахилилось:
„Чи тужавіють боки?“

В'ється вітер, крутить вихор,
Відганяє люту спеку,
До простору губи тулить:
„Може, колос остудить?“

І проходять по узмежку
Діловиті хлібороби,
Виминають повне зерно
І кладуть його на зуб.

І сусід сусіду мовить:
„Слава Богу, лан — як треба,
Тільки що, коли комори
Та не вмістять урожай?“

О, яка велика радість!
О, яке безмежне щастя!
Ви шуміть, степи, як море,
Затопіть мої стежки!

Хай милуюся, як ниви
Пахнуть спілими хлібами,
Пахнуть коренем вологим,
Пахнуть сонцем степовим!

На Криворіжжі, 1943

* * *

Тебе з корінням вириваю,
Топчу нещадно стовбур твій.
Пустий, гірчавий молочаю,
На цій землі рости не смій.

Покутуй, вороже розмаю!
Тебе на поле не пушу.
Я в небі хмару відшукаю
І в неї випрошу дощу.

І грім ударить незабаром
На придніпрову сторону,
І за розгойданим ударом
Дощі напоять ярину.

Тоді хвилюйтеся до сонця
Під перепілчині казки,
Пісні смаглявого херсонця —
Важкі, воскові колоски!

1938

* * *

Колос колосу співає...

М. Чернявський

Колос колосу співає,
Колос колоса питає:
„Чи в глибінь іде коріння?
Чи воскресеться насіння?“

Колос колосу співає,
Про життя розповідає:
„І в глибінь іде коріння,
І воскресеться насіння,
І струнки зелені стебла
Обвіває повільно тепла“.

Аж од краю і до краю
Колос колосу співає:
„Ростемо, снажні, щасливі,
На пухкій, родючій ниві.
Слава літній час-годині!
Поклонімося ж людині!“

1939

* * *

Т. Г. М—ові

Під синім небом, між ясным колоссям,
Серед степів, де грала ковила,
Де щастя й горе водночас велося,
Моя херсонська юність розцвіла.

Хлібів розливи та вихрасті клени,
Та шлях до моря тоне в далині...
Мені співати хочеться надхненно,
І пригадати радісно мені,

Як з ранніх весен до міцних морозів
Текло струмком дитинство в кураю,
Як дикий терен, ставши при дорозі,
Збирав розгублену журбу мою,

Як на тяжкі часи жалілась мати
І, мов зегзиця, плакала вночі...
О змовкни, смутку! Радісно згадати
Мою весну, життя не кленучи.

Під синім небом, між ясным колоссям,
Серед степів, де грала ковила,
Де щастя й горе водночас велося,
Моя херсонська юність розцвіла.

1939

* * *

Коню мій буланий,
Не ходи в траву.
Я для тебе з лану
Конюшину рву.

Вигляджу на зерні,
На вівсі, й тоді
Сполосну в озерній
Голубій воді.

Поведу в діброву,
Щедро попасу, —
Набирайся крові,
Набувай красу!

А як прийде свято, —
В гриву золоту
Синю, непом'яту
Стрічку заплету.

І в той день погідний
Виїдем за гай
Оглядати рідний
Придніпровий край.

Небесами чистий,
Землями плодистий,
Квітами барвистий
Наш херсонський край!*

1938

*Перший друкований вірш.

НА СІНОКОСІ

Сіна покошено. Повзуть
Важезні гарби до стодоли.
Діди, вчуваючи грозу,
Вершать, покрикують додолу.

А ми: „На вила налягай!“ —
І порожніють миттю гарби.
Курить шляхами пилюга,
Гуркоче грім. Багряні карби.

І я біжу по цілині,
Валків минаючи спахання.
Нема любішого мені,
Як переймати гроз кресання.

1938

ДОЩ

Парило.
Нахмарило.
Нахмурились дуби.
Замовкли голуби.

І смугою рясною
З раптовою грозою
Полився шумно синій дощ
На темну скаргу жовтих площ.

І вмить розправили дуби
Кремезні крона. Голуби
Заворкували. І в полях
Повисла райдуга на шлях.

А в хмарах — ширшає віконце,
Світліє синє гронце —
Сонце!

1939

КМІТЛИВІСТЬ

Біжать до саду діти ясноокі,
Засмагли, балакучі, повнощокі.

А сад, рясні наклонюючи віти,
Немовби кличе: „Завітайте, діти“.

Хлоп'я іде під віти ворущкі:
„Добрідень, діду! Вже грушки м'які?
Чи скоро до крамниці рушимо?“

А садівник сміється:
— Ач, які! —
І щедро наділяє грушами.

1938

КАРАСІ

В. Чапленкові

Я приглядався до річаного плеса,
Идучи між плавнями в обідню пору.
З-під ситнягів зелених табунами
Пливли рожево-срібні карасі.

Важкі й широкі, з круглими очима,
Перебирали пірцями спроквола
Нескаламучену холодну воду
І прямо, не вагаючись, пливли.

Я зупинивсь. Мене зачарувало.
На них луска лисніла, мов місюра.
Як вояки, розсипавшись півколом,
Вони атакували куширі.

І ті здались, неначе полонені,
Прийнявши їх, щасливих переможців.
Тоді вдоволено вони сплеснули
І, ніби стріли, зникли в глибочінь...

1939

ОСІНЬ

Ще березуть тепло стрункі тополі,
Налиті сонцем у липневі дні,
А вже сердито на високих хвилях
Качок гойдає глибочезний став.
Ще сивий дід, рясних баштанів сторож,
Багрянопері ловить карасі
Тонкою вудкою (він дуже любить
Поласувати рибкою щодень!),
А по стерні, розставшия з землею,
Відходить літо. Листям золотим
Йому дерева всі шляхи встеляють,
А поруч коренасті трударі,
З ясними дітьми повні молодиці,
Закохані дівчата у стрічках
Його проводять і йому говорять:
„Спасибі, літо, часе дорогий!
Ти гойно родичалося з землею
Й подарувало плоду досхочу!“

Ще й сивий дід, рясних баштанів сторож,
Підняв бриля: „Щаслива путь!“

1938

ШУЛІКА

— . . . шуліка — птиця кровожерна.
Її камінням проганяй із двору, —
Мені батьки в дитинстві говорили.
А я, подумавши, гадав — нічого!
Адже вони того не добачали,
Що в день, коли буває небо сине
І білі хмари пропливають, наче
Округлі велетні бриластих скель,
Шуліка з хмари виринає нагло
І сторч летить, і падає на зайця.

За хутірцем узмежками, балками
Любив блукати я. Тоді, бувало,
Я слідкував за птицею і заздрих:
„О, чом я крил не маю? Чом і зору?
Щоб із такої вишини узріти
В степах широких зайця під кущем“.

Потому знов, задиханий, додому
Я біг і вмить, хапаючи за полу,
Питав у батька: „Чом я крил не маю?
Чому не можу досягнути хмари,
Як та шуліка?.. Чом? Чого? Чому?“
А батько дивно знизував плечима:
„Чудний ти, синку. Та вона ж хапає
Малих курчат...“

1940

Мое чоло дві зморшки перетнули —
І вже здалось мені, що я старий,
Що спочиваю під гіллям розлогим,
А надовкола бігають онуки.
Аж зашарілися. Палають сміхом.
Рум'янці грають на щоках пухнатих.
В дівчаток лунко лопотять спіднички.
Штанці у хлопців шамотять шурхітно.
Та ось вони стомилися: „Дідуню!
А розкажіть нам казку. Та цікаву.
А ми принесемо тоді напитись
Води джерельної ген-ген із лугу“.
І я старечу пам'ять напинаю,
І я кажу їм казку чи билицю,
Що, може, в ній колись і я проходив,
Та це давно було, що й не згадати.
„Було давно це. Років не злічити.
В однім великім і безладнім царстві
Земля багата калачі родила
По сім разів на тиждень. Так що люди
Ті врожаї збирати не встигали,
Хоч як старалися вони і з сили,
Знеможені вагою, вибивались.
І падали ті люди, як бадилля,
Як будяки під гострою косою,
Бо змій гримучий, із Кавказу родом,
Їм не давав ні їсти, ані пити.
Одного разу, як терпець ввірвався,
Повстали люди — вбили змія кіллям,
Гніздо трикляте потовкли, мов клоччя,
А зміенят на шмаття порубали.
І зажили ті люди, мов у казці,
Дзвінких пісень уволю заспівали.
І мед-вино тепера п'ють по святах
Ще й калачем закушують пахучим“.
Всміхнулись діти й вихором побігли,
Щоб принести джерельного напою,
А я ще довго снів . . . Та рано снити
У двадцять п'ять про старість.

ЕЛЕГІЯ

Коли мене в бою зустріне куля
І я впаду, поранений смертельно,
Передихаючи зведусь на руки
І пригадаю південь України.

Я пригадаю світ у рідних барвах,
Зелений, синій, жовтий, пурпуровий,
Що розстелився в полі килимами,
Що — як веселка — в небеса устав.

Я пригадаю степові могили,
Сади вишневі, села біловиді,
Могутній плин широкого Славути,
Найкращі в світі затишні гаї.

І вже нехай навкіл шугають кулі,
Хай нагла смерть регоче наді мною, —
Передихаючи зведусь на руки
І заспіваю переможну пісню.

1943

ТЕБЕ ПРИГАДУЄМ ПІСНЯМИ

(з поеми)

„Цю землю треба сполоскати
Дощем вогненным, а тоді,
Щоб жати урожай багатий,
Втопити землю у воді.

Нехай постоїть. Хай помокне.
Води боїться каламуть.
Огидні, немічні волокна
Понабрякають, зогниють.

То буде ґрунт! То правда буде!
Узяти зерно! А кукіль
Відбити решетом! О люди,
Вам буде хліб і буде сіль...“

І ми зробили так, Тарасе.
Співає колюч поміж нами.
Коли жнемо врожай, щоразу
Тебе пригадуєм піснями.

1939

* * *

Синів чекають матері,
Ворожать у різдвяні ночі.
Даремно плакатимуть очі —
Сини не прийдуть на зорі!

Старим привидяться в імлі
Обличчя рідні, хрест і шанці.
Насправді — лиш вода у склянці
Та люстро й свічка на столі.

Білорусь, 1942

НОВОРІЧНІ ДУМИ

Морозяно. На видноколі,
Як щит, поблискує зоря.
Немов з душі останні болі —
Зриваю лист календаря.

І затихають давні рани,
Мінливих дум проходить рій.
Що принесеш мені, незнаний,
В громи сповитий, роче мій?

Чи від кривавої знемоги
Достойну смерть за рідний край?
Чи біг далекої дороги
В чужих земель чужий розмай?

Чи, може, знов над рідним полем
Води нап'юся із Дніпра,
І за вербовим частоколом
Обнімуть мати і сестра?

Іди ж, розкрийся! Я зумію
Прийняти радість і удар.
Тож як палаючу надію —
Новий беру я календар.

Львів, 31. XII. 1943

ХЕРСОНСЬКІ СОНЕТИ

СТЕПИ ХЕРСОНЩИНИ . . .

Степи Херсонщини, стеви родимі,
Соломоверхі клуні на току,
Розлогі верби в ранішньому димі, —
Вас не забуду на своїм віку!

Хлюпоче риба в сонному ставку,
Дзвенить бджола у рвійному нестримі,
Несуть батьки журбу свою гірку
В стеви Херсонщини, стеви родимі.

Тримаю в серці голубий ставок,
Верхи тополь і вітрякові крила,
Де загубив дитинство між квіток, —

А рідну землю, що мене зростила
На боротьбу за життєдайні дні,
Я над усе люблю на чужині!

1943

ЛЕЛЕКИ

Скінчивши довгу путь, над рідним схилом
Проплив повільно і спустивсь між віт.
На древнім дубі — скільки то вже літ! —
Гніздо чорніє кострубатим тілом.

Гаряче сонце над широким Нілом
Йому ще сниться. Спрагу пірамід,
Якою славний африканський світ,
Іще тримає під крилом змарнілим.

Перепочив. У пориві новім
На повну міць заклекотав, як грім,
Що десь лунав розгойдано здалека.

І прилетіла подруга в сназі,
І віддалась . . . І радісний лелека
Став на сторожі на тонкій нозі.

1942

ШЛЯХИ

В балки вужами повзете спроквола,
В'єтесь в'юнами з польових ярів . . .
О, скільки тут ходило кобзарів,
Думками хмурячи смагляві чола!

Про славу Січі, про жалі довкола
Дзвеніли кобзи до старих дворів,
Де над садами сіл та хуторів,
Немов могили, поросли стодоли.

Та як відрадно уявити нам,
Дзвінкоголосим чину співунам,
Що тут звитяжно отчими шляхами

В боях за волю, як меткий вірлюк,
Гасав — окрилений снаги словами —
На гніданові сотник Маланюк!

1945

СТАВ

У люстрі вод любуючись на вроду,
Сплітають верби тінявий намет,
І шепче казку сонний очерет,
Зайшовши плавом із мілкого броду.

Блакитновиду вистояну воду
Легкого вітру не гойдає лет,
Лише, з гіллястих вирвавшись тенет,
Несе полям жадану прохолоду.

Прозоре лоно тихої води,
О, як люблю я, вкраявши ходи,
Помилюватись на поважний спокій —

В незнане царство голубе вікно,
Де ситий короп у сназі високій
Нуртує ставу непокірне дно!

1945

КАВУНИ

За кукурудзою, де пару спокій,
Де проса й гречки запашні клини,
Під сонцем спіють темні тумани*)
Й м а н а с т и р і, важкі, зеленобокі.

А понад ними, в синяві глибокій,
Мов широченні білі валуни,
Повільно плинуть хмари з далини
І тінь нагонять на курінь високий.

Присохлу ключку вибирає дід, —
Налитий сонцем, рябокорий плід,
Немов його створив картописець,

І теплим соком у моїх руках
Багріє скибка, як неповний місяць,
Що, стрівши вечір, зійде в лозниках.

1945

*) Славнозвісні гатунки кавунів.

ВЕЧІР

Пливуть терни широкими степами,
Зовучи птаха на нічний постій,
Де буде сон у тіні молодій
Морити очі тихими верхами.

В густі жита під мирними хмарками,
Втопає сонце; свіжий вітровій
Спішить над яром, клонячи пирій,
І, як пустун, погойдує квітками.

Мов буйна повінь, полювіє лан!
Гнучи пружний перед зірками стан,
Виходить місяць, мов козак на стежу.

Росі він ронить сині блискітки
І мимохідь розпалює пожежу
Над синім склом прозорої ріки.

1945

ЛИПНЕВА НІЧ

Стоїть під зорями блакитна тиша.
Почує вухо, як пливе роса.
Покрай дупла, де стомлена оса,
Стеблину коник вусами колише.

Із яру подув прохолодно дише,
Та не шумить ячмінь, мовчать проса.
Спочинок поля вкрили небеса.
Де метеор таємні знаки пише.

Іти б удаль, як місяць, навпростець
І на світанку вмитися росою,
На сході сонця стрінувши багрець,

І так упитись царини красою
Край польового в балці джерела,
Щоб вік Херсонщина в душі жила.

1943

УДОСВІТА

Кричить деркач у росяному житі,
В литаври б'ють гучні перепілки,
Тікає мла у виярок мілкий
І залягає в лози красовиті.

Сріблом струмків із вогкої блакиті
Дзюркоче жайворона спів лункий
Світанню навстріч, де легкі хмарки —
Немов із золота ясного литі.

Яка глибока й синя вишина!
Тьмяніє місяць, в'яне тишина,
Жовтогарячі зеленіють зорі,

А ген у полі — скільки зір сягне —
Лани застигли в тихій упокорі,
Готові стріти сонце осяйне.

1945

МАРИВО

На дальній обрій, світло-зеленастиий,
Лягає марива хвилястий плин,
І каже дід, проходячи за тин:
„Святий Петро вигонить вівці пасти“.

А ген довкола, скільки зору впасти,
Помліло все: привабливість хатин,
Полів замріяних барвистий клин,
Де шпиль могили мерехтить синястий.

О, любий діду! Вас давно нема.
Над нашим краєм пропливла пільма
І слід пустельний дико наложила,

Та ваше слово й поставну ходу
Я пам'ятаю — визбути несила
Той день на пасіці в дзвінкім саду.

1945

ПОСУХА

Понад прив'ялим клином конюшини
Гудуть пухнаті, степові джмелі.
Не взявши меду на пустім стеблі,
Спішать у дупла під кущі шипшини.

Так ясно й синьо! Жалощі пташини
Позатихали в сонячній імлі.
Як жебраки, на репаній землі
Стоять понуро всохлі будячини.

Нехай з одчаю чорний селянин,
Щоб не спіткав його страшний загин,
У всіх святих випрошує вологи, —

Черствіє тужно посірілий пар;
Поля жолобить, палить перелоги
Немилосердний неба володар.

1945

ГАРМАНУВАННЯ

Лише зі сходу в прохолоді ранній
Поллеться сонце на кущі гвоздик —
Кружляє током кінний четверик,
Коток гарцює на товстім гармані.

У хмарі пилу, в жовтому тумані,
Лунає грюкіт, нокання і крик,
Аж поки в небі світлий молодик
Не провістить хвилини дня останні.

Туркоче віялки моторний спів,
Пливе потік до бурих лантухів,
Зростає поруч ожеред ядерно,

А з-за городу, де багріє мак,
На пагорб кличе золотисте зерно
Важкими крилами старий вітряк.

1945

СТАНЦІЯ ДОЛИНСЬКА

Надходив дощ, прозорий і крапчастий,
Поймали зливи поля широчінь.
„Тікай сюди, хлопчино! Відпочинь
В моїм шатрі від мокрої напасти“.

Важкий кавун, балабушок пухнастий
Робили щедрим затишній курінь,
Аж поки неба темну височінь
Не перетяв цвіт райдуги смугастий.

І я пішов од нив і хуторів,
Де здавна рід мій полем володів,
Життя нового мудрість переймати . . .

Громи гриміли з райдужних воріт,
Гув паротяг, і станція, мов мати,
Мене, малого, випускала в світ.

1945

ЧУЖА ВЕСНА

(postscriptum)

Плямистий віл із миршавим конем
У парі тягнуть, мов кайдани, плуга.
За ним хлопчина монотонно слуха
Піщаний скрип над гострим лемешем.

Так одцвітає юність день за днем.
Чому він тут? Чого — як недолуга?
Чому на груди, мов тяжка наруга,
Лягло тавро синіючим вогнем?*)

Узятий з дому від гінкого поля,
Де рідна мати, як суха тополя,
До неба руки з туги підняла, —

Марнує міць і гне робучу спину,
Щоб на роздоллі цвіту і тепла,
Як ждану долю, стріти домовину.

Швабія, 1945

*) OST.

НА ПІДКАРПАТТІ

Парують гори. У ранковій млі
Бредуть смереки, прохолоди повні.
Овальне сонце красні й повнокровні
Проміття стеле по лункій землі.

Як тихо скрізь! Курличуть журавлі,
За ними тануть звуки невимовні.
З п'ятьми ущелин впливши назовні,
Прямує хмара по небеснім склі.

До болю радісно зайти в долину,
Де за кущами, краючи маслину,
Дарує груші підкарпатський сад.

І журно чути, як гудуть мотори,
Як стогнуть луни дальніх канонад
Кремінним плаєм, що повився в гори.

1944

ПЕРШЕ КОХАННЯ

(Кушугумка)

ІІ ОЧІ

Як дужа темінь дощової ночі,
Вони журливі з люстром віч-на-віч;
Без мене їм яскрітися не міч, —
До всіх бажань байдужі й неохочі.

Та як виіскрюють вони, співочі,
В передчуванні пожаданих стріч!
Від себе тугу відганяють пріч
І запальної набувають мочі.

Важкі стожари! Ви — як накуп чар,
Як непогасний Прометеїв дар,
Як блискавки перед ударом грому.

Я вас лиш бачу, видиво святе,
І віддаюся спалаху палкому,
Бо в саме серце болісно б'єте.

1940

Ї УСТА

П'янки, як полум'я міцних напоїв,
І запашні, мов кетяги квіток!
Вони свій келих, як троянд вінок,
Мені несуть, щоб випив і не встояв.

О, хто це сяйво всіх планет подвоїв?
Потроїв дальні мерехти зірок?
Спиваю з уст цілунок, як дзвінок,
І — що там інші? — я герой з героїв!

Ні палу серця, ні сплетіння рук,
Ні прохолоди, що повзе на брук,
Не відчуваю під бурхливим спадом!

Я тільки чую з-за тремких осик:
„Цілуй!“ — співає світла ніч над садом,
„Частіш!“ — аж блідне синій молодик.

1940

ІІ КОСА

Я розлітав її, товсту й важучу,
На серця дні тамуючи биття.
Поцілувавши, бавивсь, мов дитя,
І відкидав на стан, як темну тучу.

Зривав я квіти, дивлячись на кручу,
Де материнки з вітром бороття,
Щоб на кущах, що стали без пуття,
Знайти троянду, повну і пахучу.

І, повернувшись, радісно влітав
Свій скромний дар, що з пахощів отав
Навколо віяв буйною весною.

І я казав: „О сонце чарівне,
Клянусь життям, як зрадиш ти мене,
Я обів'юсь і задавлюсь косою!“

1940

ІІ СТАН

Втихає вітер, замовкають птиці
І найстрункіші заздять дерева;
Лискучим шовком клониться трава,
Коли ходу почує чарівниці.

Ось нахилилась: як жаркі суніці,
Пашіють щоки. Діжка цеброва
Умить підкинулась, немов сова,
Торкнувшись дна холодної криниці.

Коромисло на плечі — й попливла,
У гармонійному йдучи хитанні
До вишника, що виринув з села.

І вслід їй знявся вітер у зідханні,
Метнулись прудко птиці навздогін,
Лише zostавсь дерев журливий клин.

1940

II ВІДСУТНІСТЬ

Повите в зорі, місто Запоріжжя
Переді мною спало на виду,
А я стояв, як статуя в саду,
І вітер пив з-над воскового збіжжя.

Нових будинків цементне покрижжя,
В індустріяльнім різьблене ладу,
Мене гнітило, наче в ніч бліду
Мандрівника незнане роздоріжжя.

Я так жадав туди, де всі чуття
На придніпровім росянім просторі
П'янить чебрець могутнім забуттям,

Де під сліпучим градом метеорів,
Що розсипають іскри по гаях,
До Кушугуму простелився шлях.

1940

II ПРИХІД

Я милувався вербами в громаді,
Турботи будня звівши нанівець,
Її чекав — і рвався мій терпець
Окрай кущів на запашній леваді.

Я хвилювався. Невже палати зраді?
Мандрівні хмари, схоплені в багрець,
Ясили сни. Та я топтав чебрець,
Не підкоряючись небес принаді.

І вмить вона, як ластівка прудка,
Спурхнула вниз раптово з-за горбка,
І — наче хміль — руками обвилася.

А я, під зливою важучих кіс,
Немов у звабі жданого заласся,
Підняв на руки і — як сонце — ніс.

1940

ЖАГА

I

Як сарна, бігла за кущі
І помахом руки манила.
І я догнав її мерщій,
Я шепотів бентежно: „Мила...“

Давила в горлі хрипота,
Пашіли щоки полум'яно.
Якась незнана вагота
Нутро виповнювала п'яно.

Немов затятий — я не брав
Того, що так хотілось брати.
Лиш коси гладив серед трав,
Що красувалися, як шати.

II

(Тріолет)

Сердито устонька стулила
І рве задумливо спориш.
„Чому нахмурилась, мовчиш,
Сердито устонька стулила?“

Ну, годі, годі вже. Облиш!
Невже ця мить тобі немила?“
Сердито устонька стулила
І рве задумливо спориш.

III

(Рондель)

„Люблю, як бджілка — цвіт калини,
Як біла хмарка — дно ріки!“ —
Сказала. Й змовк я, говіркий,
Навкруг поглянув на долини
І зрозумів широкоплинний
Той голос, любий і дзвінкий:
„Люблю, як бджілка — цвіт калини,
Як біла хмарка — дно ріки!“
Десь гучно рід перепелиний
Балкам розказував казки,
А тут уста — як пелюстки:
„О, мій коханий, мій єдиний,
Люблю, як бджілка — цвіт калини!“

IV

Надвечір поверталися. Ішла,
Немов слаба. Хоч квола, та щаслива,
Неначе в полі материнки цвіт,
Підбитий буйним грозянистим градом,
Але оживлений рясним дощем.
Пірнало сонце в сосникові хвилі,
Яснішав місяць. На лунке шосе
Удвох ми вийшли і чомусь мовчали.
Шукав я слів, щоб тишу знемогти,
І не знаходив я такого слова.
Для сміливости глянув я назад
І там побачив: сяєвом палали
Високих сосон мідні стовбури —
Як мармурові, точені колони
Побіля входу у Венерин храм.

Цусмарсгавзен, 1945

ГОМІН ВІКІВ

1940 - 1945

* * *

Чи не гоже браття, спогадати
В наші дні, що битвами лунають,
Про діла гучні, давно минулі,
Про часи, як — славою повита —
Правітчизна владно панувала.

Гоже, браття! Ярим борвоспадом
В наших жилах кров тече Олега,
Полум'яне серце запорозьке
В наших грудях б'ється бунтівливо.

Так зачнімо ж, браття, спів могутній,
Соколом не маючи під хмари
І не розтікаючись по дереву,
Як Боян той, мислями прудкими.
Хай же слово зваги залягає
В серце й мозок воїнам новітнім,
Щоб вони кмітливо розуміли,
Де шукати джерело потуги;
Щоб борцям, що в битві справедливій
За вітчизну битимуться мужньо,
Ми, співці, високими словами
На бандурі славу рокотали.

1941

СТАРОВІЧНІ МАРИВА

КОНЧИНА КІМЕРІЙЦІВ

(за мітом)

Ржуть тарпани у нестями шаленій,
Чуючи ніздрями битву близьку:
З бурого сходу, як дикі олені,
Скити в нестримному ринуть скоку.

Скити летять, як шуліки, степами,
Доли волають, звірота втіка.
Хвилі розгойдує, гонить валами
Яр-Бористен, кімерійська ріка.

Ржуть тарпани, закусивши вудильця;
Котить дудоні талууючий грім.
Чом посмутились, кобилодоїльці,
Кімри сумирні на тирлі старім?

Кличуть царі, відкриваючи раду:
„Стрінемо скитів чи борзо втечем?..“
„Годі! — зусюди, — рушаймо в Гелладу!“
Жони тяжким вибухають плачем.

„Смерди невірні! — царі їм. — Не підем
Вік доживати в чужинній імлі,
Не віддамось нерозгаданим бідам —
Смерти жадаєм на рідній землі!“

Журно оглянули вибалки сині
Горді царі й повернули убік,
Перекололись мечами в долині —
Землю обнявши, послули навік.

Символе древній! Царів-кімерійців
Честю ввінчав — найславніший клейнод.
Смерди погинули в рабстві сирійців,
Канули в безвість.

Наука незгод!

НАД БОРИСТЕНОМ

Тирси густої довкола хвилюються спінені хвилі,
Вітер гарячий шумить, і хлюпоче під ним Бористен.
Дзвінко іржуть тарпани, вигинаючи спини у милі
Від повстяного сідла й шкуратяних вузлатих стремен.

Скити на них жовтолиці, чорняві, з вузькими очима,
Владно сидять, наче в сідла вросли. У сназі бойовій
Гучно летить на страшних андрофагів орда незлічима,
Мідними стрілами сипле, що мокли в гадючій крові.

Бурею рине орда! У розлогій і буйній загарі
Гонить гурти, що захланно виловлюють скитських людей,
Ранить їх стрілами з луків, — отрута міцна невзабарі
Смертю жорстокою платить за сотні жорстоких смертей.

Гасне розпалений день. Як наморена гоном левиця,
В травах орда спочиває. І місяць, як рожа, цвіте.
Тіло в'юнке і спрагливе палких амазонок присниться,
Тих, що кохають жагуче і нищать коханців за те.

АМАЗОНКИ

Гони його, гни в оболонь!
Бо вже відцвіла бузина.
Пірнай же у січі вогонь,
Забудь, що була — як жона!

Забудь, що палала, як мак,
В обіймах нічної імли.
Загонюй двогострий кінчак,
І списом його проколи!

Диви! Ще й противиться він.
Дозорюй! Петлює убік.
Женися, женись навздогін!
Рубай! Короти йому вік.

Ага! Він упав уже, впав
І руки розкинув, байдуж.
Ще йому! Так! Щоб не встав.
Готовий... Скрутився, як вуж...

І радісно їдуть назад
Омаяні мстою жінки,
Позбувшись грішних принад.
Покутуйте, чоловіки!

Бо тільки дозволено їм
(Так хоче богиня Весна)
Кохати еством запальним
Тоді, як цвіте бузина.

ДАЖБОЖІ ВНУКИ

* * *

Надхненний жрець в одежі білотканій
Зняв руки вгору — наче скам'янів.
І жданий дим, жадаючи ланів,
Спахнув з офір, що билися в благанні.

Кружляє гурт полян; очам незнані,
Пливуть боги над мерехтом вогнів.
І, як відрада, з рослих ясенів
Постало сонце в ранньому тумані.

Зашелестіла пасмами трава,
І потекла з чорнозему черва,
І grimнув грім, розбуркуючи далі.

А гурт полян, черпнувши вільготи,
Корчує з дуба сучкуваті палі:
Ярилів дар від обрив берегти.

ВЕСНЯНКИ

I

Синю кригу кілками колем,
І спливає набрідь німа.
Білим зайцем зеленим полем
Утікає лиха зима.

Доженім же її стрілою
І хребта перетнімо їй!
Щоб не знала, якою млою
Повернутися в наш постій,

Щоб не відала, навіженна,
Де потаєно піль ключі,
І гоїсту суцвіть ромену
Не морозила уночі!

Синю кригу кілками колем,
І спливає набрідь німа.
Білим зайцем зеленим полем
Утікає лиха зима.

II

Я над Россю довкола дуба
Не жалию мою жоломію.
Весно красна! Повідай, люба,
Чи тобі награвати вмію?

Я над Россю, де ходить мавка,
Привітаю май-зілля гоже.
Весно красна! Чи серця вавку
Мій напій лікувати може?

Я над Россю, на пишнім лузі,
Перестрину мою дівицю.
Весно красна! Якій недузї
Навістити ясну гридницю?

І тоді, як Стрибог сердитий
Заметіллю продме довкілля, —
Одружусь і не буду снити
Жоломію, дівицю й зілля.

СПОЛОХ

Прибіг Юрай задиханий,
Чекмінь загубивши,
Лискучим ножем помахуючи:
— Біда !!! —

Зашамтіли рогожі,
Загуло городище.

Матері заволали:
— Відімкни, Перуне,
Блакитні брами! —

Батьки загуділи:
— Зогляньсь, Дажбоже,
Позич одваги! —
І миттю — за палі,
Прожогом — за луки.

— Аг-гі-ій!!! — покотилось...

Клекотіли обри,
Лягали покотом,
Тікаючи.

ПІСНЯ ПОЛЯН

Поле суком оремо,
Рибу ловим саком.
На привіллї живемо,
Мед п'ємо із маком.

Вітер віє, дощ іде,
Сонце світить зарно.
З нами жони, як ніде,
Чарівні, як сарни!

На степах ревуть бики,
Мекають овечки;
Городище край ріки —
Затишне гніздечко!

Бог Сварог дарує нам
Пшениці кущасті, —
Не дамося ворогам,
Відіб'єм напасті.

* * *

Ю. Балкові

Дрімають нетрі, несходимі, дикі.
Югає кібець у синясту невідь.
І, мов чаклун, вислухуючи крики,
Ячить у лузі чорнокрилий лебідь.

Та йдуть ловці. Сягають пильним оком
У глибочінь розложистої хащі —
І звіря вмиє під листя оболочком
Прошиє кремінь із цілкої праці.

І рикне дик, смугастий і понурий,
Жахнеться птах у чагорі густому,
І заревуть сполохані буй-тури,
Мнучи будяччя на шляху своєму.

НА КУПАЛА

I

Спахає квіт.
Дівчата, змаяні весною,
Устами славлять білий світ,
Кружляють в танці над рікою.

О, рож вінки!
О, сплети ярого латаття!
Неначе бистрі ластівки,
Поривно в'ються над багаттям.

І цілу ніч
Не затихає в лузі грище,
Таємна папороть узбіч
Палахкотить на пасовище.

І не одну
Полянку пізньою порою
Хватнуть, порвавши пелену,
І нагло схилять: — Будь жоною!

II

Рвучкий напій
Спило спрагливо знадне тіло,
І шию в ярості сліпій
Цілунки жалити схотіли.

Терпка вага
Жадано давить млосні груди,
А вже сужиллями снага
Спішить живицею отрути.

Та де там смерть?!
Навколо світ такий барвистий!
Ще б упасти шкереберть,
Відчути крові плин іскристий!

. . . Бори гудуть,
Співати гучно серце хоче.
Нехай човни життя пливуть
На плеса днів, медова ноче!

ЗАЖИНКОВА

Запишались вусами
Жовті ячмені.
Ой, дід-ладо, мусимо
Зняти чекмені.

Пшениці за гребенем
Плинуть на горби.
Ой, дід-ладо, треба нам
Нагострить серпи. . .

Клоняться, гойдаються
Полові жита.
Ой, дід-ладо, крається
Нивка золота.

Гнеться спина — байдуже,
Спека — не зважай.
Ой, дід-ладо, грай, душе!
Добрий урожай!

* * *

Замети снігу — як скирти.
Ні перейти, ні обійти.
Лише, ринаючи по вуха,
Бредуть вовки і виють глухо:

— Ау-у...

Бурчить у череві. Боки
Позападали під кістки.
І никнуть спина сухорєбрі
На кучугур холодні гребні.

— Ау-у...

Хриплять тужливі голоси.
Навкруг відлунюють ліси.
І, як сполохані ягниці,
До хмари збилися зірниці.

— Ау-у...

Вже в хати на ніч бортники
Беруть найліпші гільчаки:
Коли наскочить вовк ікластий,
Оборонитись від напасти.

ОДРАД І ДОБРОСЛАВА

(поема)

ЯРИЛІВ ДАР

„Даждь нам радощі, Дажбоже! —
Загудів нарід полянський, —
Ізійди до нас росою,
Звисни дощиком рясним“.

І раптово над хмарками
Похмурнів золотокудрий,
Блиснув блисками і громом
Покотив прудкий Перун.

І повисли аж донизу
Срібляні дощі, як пряжа.
Під високим круговидом,
Наче пардус, мимрить грім.

Опромінена веселка,
Красна райдуга зринає.
Буде, буде буйна повінь
Напувати ярину... .

„Даждь нам радощі, Дажбоже! —
Загудів нарід полянський, —
Пожени угору стебла,
Колосочки позерни“.

І з-над поля усміхнулось
Весняне лице Свароже,
У блакитній паполоні,
З ярим променем в очах.

Закільчилося повне зерно
В одволоженому ґрунті.
Розростається коріння
У масній землі сирій.

Та й шумітимуть же стебла
Під ласкавими вітрами!
Буде, буде під серпами
Важко падати врожай...

„Даждь нам радощі, Дажбоже! —
Загудів нарід полянський, —
Обділи степи звиринням,
Нас отарами обсип“.

І озвався козоногий,
Волохатий любий Волос,
Мов старий відун поспів'я
У дзвінку подув сопіль.

Потелилися корівки,
Окотилися ягниці.
Серце радощі лоскочуть
Пастухам і вівчарям.

А в балках, ярах, байраках
Явкотять малі звірята.
Буде, буде лукострільцям
І поживи, і розваг!

„Будь же славен, гойний Яре! —
Загудів нарід полянський, —
І Перун, Сварог, і Волос,
Що підкорені тобі“.

Будь же славен, гойний Яре!
Ти, яким Дажбог у травні
Виростав, щоб Хорсом стати,
Богом щедрих дозрівань!

ЗІЛІЙНИК

Із країв, де ходить кривич,
Де стоять ліси й тумани,
Олив'яні котить води
Прастарий Дніпро широкий.

Із країв, де снять ялини
І димлять уранці багна,
Де вовки чатують диків,
Сині хвилі випливають;

В'ються, в'ються між горбами,
Над полянським ринуть степом,
І виблискують під сонцем,
І під місяцем лисніють.

Як затихне городище
І на небо вийдуть зорі,
Повновидий зійде місяць,
До ріки спішить зілійник.

І бездонним, чистим зором,
Як вода з лугів джерельна,
Зазирає в переливи,
Примовляючи сповільна.

Висне прядивом довгасто
Споловілий чуб на сонці,
І розводять ветхі руки
Ворушкі старечі пальці.

А з води зринає Лада,
Рястом прибрана богиня,
Між зеленого латаття
Посміхається блакитно.

„Поталань, дівоцька мати, —
Уговорює зілійник, —
Гойне щастя Доброславі,
Ждані радощі сердечні.

Дай же їй, ласкава мати,
Їй, що клониться Дажбогу,
Стріти юного Одрада,
Бо його кохає палко“.

І сплеснула рястом Лада,
Білі руки, як лілеї,
Підвела над синім лоном
І сховалася у воду.

Підставляє ветхі руки
Ворожбит, старий зілійник,
Дніпрової ловить бризки,
Щоб кропити Доброславу.

А під явором у лузі,
Край намету під горою,
На тичину похилившись,
Красна діва жде недрімно.

І приймає в коси бризки,
Щедрий дар богині Лади,
І кладе зомліле зерно —
Ворожбитові дарунок...

Не шумить шуліка з хмари,
Не лопоче біла лебідь, —
Поспішає Доброслава.
У поснуле городище

Не горить ясне багаття,
Не сіяє красне сонце, —
То вогнем полум'яніє
Молоде, дівоцьке серце.

ОДРАД

Гей, у полі на роздоллі,
Де вітри не знають спину,
Де чайок літають хмари,
Де в ярах нивчать котюги,

У широкім чистім полі,
Де в байраках виють рисі,
Над привіллям походжає
Молодий Одрад із луком.

Від мережаного паса
Із буй-турової шкіри
Повисає войовничо
Довгий короб сагайдака.

Потягне Одрад тятівку —
І летить стріла під вовка;
Розважається від рана
Молодий Одрад із луком.

Полотняні, сірі гачі
Оббивають пил із квітів,
Конопляна сорочина
Між раменами пітніє.

Потягне Одрад тятівку —
І дзвенить стріла співуча, —
Поточився дик тилатий,
Заганяє в землю ікла.

А з-під неба рине сонце,
Розливає вар текучий,
І дзижчать зелені мухи,
Як пухнатий джміль завбільшки.

Притомивсь Одрад від спеки,
Зняв із паса гострий кремій
І батує скибу м'яса
Від стегна тремкого дика.

Кремій з кременем зітнувся,
Іскри бризнули в бадилля,
У суху торішню тирсу,
Що спяхнула вмить багаттям.

Дим, як хміль, угору в'ється,
Смачно пахне м'ясо тепле,
Ситтю крапає з лозини
І лоскоче ніздрі чулі.

І смакує лукострілець
Смагло в'ялену свіжинку,
І лягає спочивати
На байрачному узліссі.

Міцно спить Одрад, нівроку,
Вмілець лучного мисливства,
Вмілець доброго чинбарства,
Бачить сон між терниками.

ОДРАДІВ СОН

Загула земля довкола,
Ріки хвилями хлюпнули;
Із густого темінь-бору
Виходжає гордий обрин.

Занесе угору ногу —
І відмірює п'ять ліктів,
Кам'яну зачепить брилу —
І відколює пів скелі.

Ще й сміється із Одрада,
Зневажаючи кепкує:
„І які це тут мурашки
Під ногами в обрив лазять?

Чи ж бо годні ви хоч муху
Та громадою вдушити?“ —
Насміхає гордий обрин
І ворушить темним вусом.

Як не зніс Одрад образи:
„Ну, чого б то неподобі
Та свої погані руки
В наші землі посувати?“

І скипів шалено обрин,
Аж ричить, як хижий пардус:
„А виходь но, муравелю,
Най тебе розчавлю нігтем“, —

І підніс довжезну руку,
Та Одрад метнувся спритно,
Гострий кремій із-за паса
Миттю вихопивши влучно.

І ударив ним під ребра,
Затопив двогострий кремій, —
Повалився глухо обрин —
Аж земля задвиготіла.

І ричить, сичить, колує
І приймає зміїв образ.
А в самого за плечима
Відростають гострі крила.

А в самого з-понад шиї
Пнуться вгору три обличчя,
Шість очей жахають жаром,
А з ротів стікає слина.

„З'їм тебе!“ — гукає обрин,
Триголовий змій гримучий, —
І своїм хвостом виляє,
Що аж зазубні гримочуть.

Та схопивсь Одрад за лука,
Вмілець лучного мисливства,
Потягнув тугу тятівку —
Пронизав стрілою пащу.

Потягнув тятівку вдруге —
І поникла друга паща.
А за третьою стрілою
Змій без духу повалився.

І виймає гострий кремінь
Вмілець доброго чинбарства,
І з хвоста білує ловко
З тими зазубнями шкіру.

„Буде в чім ховати стріли.
Буде!“ — скрикнув і прокинувсь.
І побачив, як довкола
Хижо блимали котюги.

ДОБРОСЛАВА

Не з води пливе русалка —
Над Дніпром співає діва,
Красна, красна, як шипшина,
Між роменами розквітла.

Спинка риб'ячої кістки
Смолянисту чеше косу.
Ллється голос переливно —
Аж заслухалися верби:

„Ой, рости, рости,
Смоляна косо,
Дівочья красо!

Ой, приваб, ізваб
Зір очей тому
Одрадові мойму!“

І влітає квіт ромену,
Квіт шипшини в чорну косу.
До дівчат, немов козуля,
Не побігла — полетіла.

А вітрець ганяє плахту,
Молодече тіло студить
І пустує над коліном,
Наче справжній розбишака.

Зупинилась Доброслава,
Напустила нижче плахту.
Білі, жовті, сині квіти
На собі спинили погляд.

Назбирала повних квітів
І сплела вінок барвистий.
Подивилась — він, як сяйвом,
Убирає в себе очі.

— Гей, роменовий віночку,
На моїй сяй голівці!
І могутньо причаровуй
Серце юного Одрада. —

І притьмом, немов козуля,
Полетіла знов у балку,
Несучи жагу дівочьку
У налитих палом грудях.

А вечірне сонце гасне,
А блакитна ніч надходить,
І запалює Купала
На степу червіль-багаття.

КУПАЛЬСЬКІ ВОГНІ

Гоготить багряна ватра
І розгонить синю теміль.
Кажани в густих байраках
Перегукуються лячно.

Гоготить багаття в полі,
На горбі за городищем,
Язиками пожирає
Приволочене гілляччя.

А навколо танок водять
У вінках ставні дівчата,
Міцно взявшись за руки,
І Купалу гучно славлять.

То сповільна, то рухливо
По землі дрібчуть ніжки,
Червоніючи від ватри,
Очі ваблячи хлоп'ячі.

Ось одна, немов лебідка,
Над вогнем перелетіла,
Поманивши за собою
Заприміченого хлопця.

І метнувся, наче сокіл,
Ощасливлений хлопчисько,
Переплигнув буйну ватру
І полинув навздогінці.

А за ним через багаття
Пролітають рвучко пари
І сміються, і гарцюють,
І Купалу гучно славлять.

Прошуміла Доброслава,
Мов нестримний дикий вихор,
А за нею, наче сокіл,
Полетів Одрад моторний.

Діва — вбік, Одрад — за нею,
Діва — в яр, Одрад — навпрошки.
І сплелись гарячі руки,
І злились уста жагучі. . .

* * *

Будьте ж хвалені довіку
Над степами ночі сині,
Пожадані бризки Лади,
І зілійник, і Купала!

1943-1945

ОЛЕГ У ЦАР-ГРАДІ

„Борімось, як тури, на славу синів!“ —
Олег покликає орлино.
І рине до герцю, гартуючи гнів,
Хороброго князя дружина.

Січе копитами гривастий румак,
Знімає пилюгу безкраю
І князя виносить за грецький байрак,
Неспокій Цар-граду вчуває.

Як мітко націлив Олег пірнача —
Умилися греки рудою.
Потужно заніс над собою меча —
Галявину витяв дугою.

І рине дружина з долин і горбів,
Престіл Візантії штурмує.
Ховається гречин під ласку богів:
— О, всеє змагатися, всеє!

„Несіть по дванадцяти гривень срібла
На кочет і щиру данину, —
Наказує князь, — щоб гриміла хвала
Поляглим за Русь-Україну“.

І їде Олег на чужинний граніт
До пишного міста Цар-граду,
І вішає гордо щита до воріт —
Нащадкам своїм на відряду:

„Навіки хай славиться воями Русь,
Могутня, полянська держава.
Хоч я не віщун і ректи не берусь —
Гримітиме щедро нам слава!“

Сурмили над площею сурми гучні,
Збиралися вої до валу,
Про подвиги князя співали пісні
І віщим Олега прозвали.

З КНЯЖОЇ ДУМИ

I

Попливли, пливуть кораблики!
Над бортами славні русичі
На стійках стоять, чатуючи
Соболині хутра теплії,
Дикий мед у мідних баліях,
Мед пахучий, жовто-сонячний,
Круглі денця воску ярого.

Попливли, пливуть кораблики!
Тож на них одважні русичі
На стійках стоять чатуючи,
Надовкола приглядаються.
А степи, що встали травами,
Бадиллицями у зріст людський,
По долинах мають птицями,
По ярах ревуть звіротою
Ще й прибульцем прославляються,
Печенігом, злим розбійником.

Не з байраків, нетрів-ліговищ
Сіроманці виють реготом,
То не кібці кровожернії
Кружеляють над здобичею, —
Налітають, насміхаються
Печеніги, злі розбійники:
„Будем їсти мед із балії,
Дніпровою запиватимем,
Пюробивши з руських черепів
Для бенкетів добрі келехи“.

Як зачули славні русичі
Печенізьке слово-хвастощі,
Вражі хвалощі образливі, —
Од сердець по мирних жилочках
Полилася звага живчиком.

Як метнули стріли розсипом —
Небо вкрилось павутиною!

Та не знають страху злодії,
Кинуть коні, масті бурой,
Підпливають по Славутичу
До наповнених корабликів.

Налягли нагально русичі:
— Ліпше — стятим, ніж полоненим! —
Наче полозів, рубають їх,
Круглі черепи проломлюють
Печенігам, злим розбійникам.

Попливли, пливуть кораблики!
Нижче, нижче по Славутичу
До столиці Візантійської.

II

То не сонце з неба синього
Розсипає тепле золото, —
На валу радіє сяючи
Володимир, красне сонечко.
Він підносить руку правую,
До корабликів помахує.
Він усмішкою, як місяцем,
Зустріває мужніх русичів,
Ворогами неподоланих,
Що з дороги повернулися
Від столиці Візантійської.
А хоробрі, славні русичі
Подають дари заморської,
Для синів — шаблі дамаської,
Для жінок — вбрання шовкової,
Бочки з винами викочують —
По мандрівці учту справити —
Ще й книжки підносять грецької,
В мідь закуті, гречно князеві.

То не сонце з неба синього
Розсипає щире золото, —
На валу радіє сяючи
Володимир, красне сонечко.
Він похваляє дружинників,

І отцям книжки вручає він,
Промовляє річ повчальную:
„Гей, отці, людьми шановані,
Ви книжки читайте грецькії
Та повчайте наших русичів
Сонця-віри християнської,
Щоб наукою прославили
Всемогутню Україну-Русь
На віки віків!“

1941

ПЕРЕЙНЯТА СЛАВА

(за літописом)

Що несуть комонні гридні
В княжий двір тривожні вісті:
„Любий отче, славний князю,
Печеніги йдуть Посуллям“.

Князь нахмурих темні брови,
Пірнача зметнув угору —
Короговки гнівно мають,
Коні грають копитами;

У правицях — кріпкі списи,
Із лівиць щити черлені
Багряніють близько броду,
Там, де нині Переяслав. . .

І хрипить поганий ватаг,
Неподобний печеніжин:
„Виставляй но буя-мужа
Поборотися із нашим.

Як твій муж моїм ударить —
Не воюємо три літа;
Як мій муж твоїм ударить —
Повоюємо три літа“.

І рече своїй дружині,
Що вилискує в місюрах,
Промовляє зичним словом
Премогутній Володимир:

„Ніту ль мужа в нас такого,
Іже ял би з печенігом?“

І виходить воїн сивий
І рече: „О, славний князю!
Із чотирми єсьмо вийшов,
А найменший син — удома.

Він хоробрий із дитинства,
Він боров найбільших воїв,
У биків на буйних ловах
Виривав рукою м'ясо“.

Повелів тому явитись,
Прояснівши, Володимир.

І приходить син найменший,
Невисокий, кріпкий тілом.
Став сміятися із нього
Печеніжин незугарний.

І зійшлися: невисокий,
Володимирів посланець,
І посланець-печеніжин,
Превелик і зіло страшен.

Як хватнув найменший русич
Печеніжина під боки —
Удавив його руками
Ще й ударив ним об землю.

Гей, тікали ж лиходії
У ярів похмурі нетрі!
Славні русичі за ними
Гнали й списами кололи!

І заклав князь Володимир
Біля того броду город,
Переяславом назвавши —
Значить слава перейнята.

* * *

Ой, що то за дим, від якої пожежі
За вітром валує на київські вежі?
То половці скачуть у люті сліпій,
Вогнем поливають сухий деревій
І мирних людей, налетівши з розгону,
Беруть на аркани й женуть до полону.
І, стан загорнувши, по схилах крутих
Волочать у лози дівчат молодих...

Ой, хто б'є на сполох, шумує на площі?
Чиї короговки вітрами полоще?
То русичі раті збирають зусюд,
Щоб миттю вчинити над зайдами суд.
Метнулись — як тури, як вепри — югнули,
Погнали в долини розгнівані гули, —
І половці хижо тікають за Дін,
І русичі яро женуться вздогін...

Ой, що там у небі заграло клубками?
Хто степ звеселяє лункими вістками?
Хто гучно сурмить у золочений ріг?
То київські вої, відбивши набіг,
Вертаються з бою шляхами ясними.
І пісня, як вітер, витає над ними;
І радий Дніпро між порогів стрімких
Їм славу рокоче на спадах баских.

БИТВА

Із „СЛОВА О ПОЛКУ ІГОРЕВИМ“

Із досвіта до вечора
Летять стріли гартовані,
Бряжчать мечі об шоломи,
Тріщать списи, ламаючись
На тім незнаємім роздоллі,
На половецькім на приволлі.

Земля чорна, цілинная,
Копитами поорана,
Щедро кров'ю политая,
Густо кістьми засіяна, —
І ген журба несамовита
Зійшла, як рута, на півсвіта.

Ой, що шумить, хто гомонить
Уранці-рано на зорі?
Князь Ігор Всеволоду-брату
Веде підмогу на відраду.

Змагались день
І бились другий,
На третій Ігореві стяги
Опівдні скрухою поникли.
Тоді ж на березі Каяли
Брати прощались. Хоч замало
Вина кривавого було,
Та славні русичі споїли
Своїх сватів.
Самі ж
За землю руську полягли.

Густа трава слізьми кропилась,
Діброва тугою клонилась.

1940

* * *

Ой, спіткнувся в чистім полі
Вороний гривун.
Розмахнувся в буйну тирсу
Воїн-хорошун.

Розпростер могутні руки,
Цілину притовк. . .

На плечі смертельну рану
Лиже хижий вовк.

Лиже кров солону, свіжу,
Водить язиком.
І немає сил нагнати,
Вбити п'ястуком.

* * *

Прилетіла з лугу
Ханська харалуга,
Пронизала дужі груди,
Положила друга.

Запеклись ромени
Кров'ю з-під рамена.
Буйним жалем пойнялася
Мурава зелена.

Що немає друга,
Серце гине з туги.
Будьте прокляті навіки,
Ханські харалуги!

* * *

На рокиту сіли круки:
— Кра! Кра! Кра! —
Під слизькими пазурями,
Як черлень, кора.

Доки ж буде пити крівцю
Чорний крук?
Доки ж буде рвати жили
Мускулястих рук?

Та навкруг дрімає тиша,
Вітру плин, —
Тільки пилом припадає
Срібляний полин;

Тільки кряче, тільки хрипне
Чорний крук
На Посуллі, на Придонні,
На скорботах лук.

* * *

Не чути в степу ні розмов, ані в небі вірлиного клику,
Німує полягла дружина на зморених сном косогорох.
Лиш сонце пісками веслує, жолоблячи путь жовтолику,
І дзьоба заціплюють круки, напившись очей яснозорих.

На білому воску облич невгамовні шугають мурашки,
Щербаті лисніють мечі, половецькою кров'ю облиті.
І, вроду свою зав'яливши, неначе удови, ромашки
Благають хоч краплі дощу чи хоч бризки вологи з блакиті.

Та сонце пече! Наче з лука, розприскує стріли зухвалі,
Окропом густим поливає широти і берла, й клейноди. . .
І трупи щомить набухають, понуро повніють дедалі,
Неначе край мирного плеса вербові намоклі колоди.

ПЛАЧ ЯРОСЛАВНИ

Із „СЛОВА О ПОЛКУ ІГОРЕВИМ“

Никнуть плавні на світанні в лузі:
Ярославна плаче блідолиця.
На валу, ридаючи у тузі,
Руки ламле, квилить, як зегзиця:

„Полечу я чайкою чимдалі,
Намочу рукава у Каялі,
Витру князеві гарячу рану
І для нього радощами стану“.

У Путивлі-граді на валу,
Там горює вранці Ярославна:

„Вітре милий, вітре-господине!
Тихо й радісно твій легіт лине.
Так чому, скажи, на мирні крила
Почепив отруйні ханські стріли,
Щоб жорстоко русичів разити,
Прехоробрих воїв помертвити?
Лучче б тобі віяти під хмари,
Коливати води під човнами,
Ніж мої забрати ніжні мари
І розвіяти над полянами“.

У Путивлі-граді на валу,
Там горює вранці Ярославна:

„Дніпре славний, Дніпре молодецький!
Ти пробив могутні скелі-гори
На землі безкрай, половецькій,
На своєму синьому просторі
Ти гойдав човенце Святославу,
Дав підмогу, возвеличив славу.
Принеси ж до мене ладо-князя,
Щоб над краєм туга не лилася!“

У Путивлі-граді на валу,
Там горює вранці Ярославна:

„Світле сонце! Ти погоже сяеш.
Так навіщо спрагу насилаєш
На хоробрих воїв ладо-мужа?
І невже тобі, ясне, байдуже,
Що безводдя луки їм скрутило,
Сайдаки жалобою сповило?“

1940

ЗОЛОТА ОРДА

* * *

Як галич, голодна і люта, немов невсипуща ненатля,
Орда покотила степами, навалою мнучи полин,
Купаючи в хвилях Каяли монгольські запилені патлі
І славлячи сміхом розлогим і сонце, і волі загин.

Як чайка, навкіл заквилила, слізьми запеклась Україна,
Померкло від куряви сонце, потьмарилась димом земля.
Ой, леле, мій краю! Міста покриває азійська руїна,
І плачуть Стрибожі онуки, і никне вишневе гілля.

І рвуться в одчаї жінки і до неба заломлюють руки;
Вродливі, як рожі, дівчата ячать під вагою гінців.
І хмарами хижо кружляють бездомні обжерливі круки,
На чорні руїни сідають клювати припахлих мерців.

* * *

Скачуть дикі вершники на мишастих конях,
Крають вітер вусами, чорними, тонкими.
Стогне під копитами низове Придоння,
Скачуть, скачуть вершники луками лункими.

Пнуться косі вилиці, погляди стрільчасті
Рвіють блискавицями на безмежні доли.
На чубах скуйовджених вороної масті
Клобуки напружено вигинають поли.

Гей, степи розложисті, глибшайте балками,
Покривайте зморених, що біду зустріли!
Вершники пожадливо бавляться жінками,
На летючих яструбів запускають стріли.

Яструб рине каменем. Гине жінка з болю.
Мучиться порубаний: „Хай скоріш помер би“.
Над садами жалібно клоняться тополі,
Низько-низько хиляться над ставками верби.

ВОЄВОДА ДМИТРО

I

Просвистіла стріла з-під неба
І суцвіть материнки збила.
„Звідкіля це прийшла халепа
І яка наступає сила?“

„Воеводо, гей, славний Дмитре!
Валять валом, гудуть монголи.
Чуєш рипи возів на вітрі?
Обступають Київ навколо.

Незліченно їх суне, люди
Утікають далеко в плавні.
Ржуть кобили, ревуть верблюди.
Чи дослухуєш, Дмитре славний?

Ростислав нерозважно кинув
Стольний город і втік байдуже.
Що вчинити? Зігнути спину
Чи ударить на зайдів дуже?“

„Геть розпуку, хоробрі вої!
Ми не підем відсіль нікуди.
Ліпше тут лягти головою,
Ніж конати в неволі скутим“.

II

День і ніч б'є таран по стінах,
Проникають татари в діри.
Кріпко вої стоять в руїнах,
Не здаються вогню зневіри.

„Ліпше тут лягти головою,
Ніж конати в неволі скутим!“ —
День і ніч б'ються мужні вої,
Не відходять з руїн нікуди.

Як упала стіна — з розгону
Покотили в церкви татари.
Задзвонили жалобно дзвони,
Загули нагаїв удари.

Просвистіла стріла з-під неба,
Обминаючи камінь браво.
„Звідкіля це прийшла халепа?“ —
Поточився Дмитро криваво.

І до серця притиснув руку,
Де стирчала стріла отруйна.
„Гарна, гарна монгольська штука!“ —
І — як тур — повалився буйно.

БАСКАК

На кошлатім сидить коні,
Руки — в боки, очми — шугай.
У зіницях запікся гній,
За плечима в'юнкий нагай.

Шуляком позирає він.
Голова, мов казан, важка.
Не привів коня селянин —
Чикин-башка!*)

Шабля свиснула, голова —
До ніг, як м'яч.
Колихнулась навкруг трава —
Скорботний плач.

Квилить жінка: „Сім'я злягла,
Голодуємо... Смерть близька“.
Не підносить червінь-срібла —
Чикин-башка!

Шабля свиснула, голова —
До ніг, як м'яч.
Колихнулась навкруг трава —
Скорботний плач.

Хрипне згорблений дід-бортник:
„Не лишають медку й горшка...“
Та його заглушає крик —
Чикин-башка!

Шабля свиснула, голова —
До ніг, як м'яч.
Колихнулась навкруг трава —
Скорботний плач.

До баскака ведуть ловця:
„Де ж твоя шкуратяна дань?“
„Доки питиме без кінця
Нашу кров поганюща хлань?“ —

*) Геть голову!

І рвонувся ловець верткий,
Замахнулася чимдуж рука.
Як попудив дубовий кий:
„Чик-чикин, — закричав, — башка!“

І стенивсь на коні баскак,
І з-над лоба густава кров
Забуріла, як дикий мак,
На потоптану корогов.

* * *

Край Хвалинського бурого моря
Шкуратяні намети — як гать.
А до них у плазучій покорі
Піддобритись князенки спішать.

Там на повсті з гірської козулі
Хан Батий серед мурзів сидить.
Там проходять несміло прибулі, —
Мов осичина, кожен тремтить.

Хто вклонивсь якнайнижче у ноги
І дарунки поклав — той велик,
Той одержить від хана самого
На князівство в улусі ярлик...

Край Хвалинського бурого моря
Шкуратяні намети — як гать.
А від них до народного горя
За полюддям князенки спішать.

ЗАПОРОЖЦІ

СІЧОВИК

Добуде списа, лука, чи домаху,
Чи самопала — і втікає страх.
Шугає степом, як югастий птах, —
Його ніхто не сприйме за невдаху.

Смакує рибу, варить саламаху,
Під небом спить на росяних степах,
Іде на битву з гнівом на устах
І смерть приймає, мов у спеку брагу.

Козак! Боронячи в бою бунчук,
Готов зазнати стільки смертних мук,
Що будуть браття вічно поминати.

І буде ним гордитись сторона:
Великий Луг — як батько, Січ — як мати,
Кінь — як товариш, люлька — як жона.

1940

ПОБРАТИМИ

Із диким покликом край Базавлука
Югнув ординець і розпливсь — як дим,
Гаряча кров — потоком весняним,
І степ широкий пойняла розпука:

Упав козак... Та спорожняє лука
Навиклим рухом вірний побратим,
І навздогін, за вибалком крутим,
Полонить зайду бусурманська мука.

На щедру учту зійдуться вовки,
Очима блимнуть сяїно — як свічки,
Та не гоститися козацьким тілом.

Могилу шабля вириє, за мить
У головах калина зашумить,
І даль поклониться роменом білим.

ПРУДИВУС

Пустив за вухо смолянистий вус,
Завів хвилясту, наче в'юн, чуприну.
Він сорок літ, б'ючись за Україну,
Ганяв татар від Богу по Міус.

Меткий, смаглявий, як "шайтан-урус,"
Бучним ляхам, верстаючи долину,
Нераз шаблюкою панахав спину,
Аж поки й сам у халепу загруз.

І от на площі, де чужий суддя,
Від бранців не домігшись каяття,
Читає зборищу якусь цидульку,

Він, січовик, дивуючи панків,
Щоб не марніла вдача козаків,
Сіда на палю, запаливши люльку.

ПАЛИВОДА

У нього шия — хоч обіддя гни,
На ньому шкіра — не проходять кулі.
Коли, підпивши, він іде на гулі,
З ним жартувати — Боже борони!

Подме на ліс — рославі ясени
Ворушать віти, мертвим сном послулі.
Струсне коня за грив'яні бурулі —
І гнеться кінь на мураву, пітний.

І що б ви думали, чуткий читачу?
Його столітню молодість гарячу
Минає старости полин гіркий.

Таж він гуляє, звівши заволоків,
З досади гасить кулями свічки
На півторага від мушкета кроків.

ВЕРНИГОРА

Коряк горілки миттю випивав
У вільний час козацького спочину,
Жував цибулю, сушену рибчину
І непробудно, як убитий, спав.

Коли ж кітляр над спокоем отав
Дзвонив на сполох, — він розводив спину,
Ворочав плечі, мов кряжі, й неспинно
На румакові за ляхами мчав.

Та як щастило в Дубні на майдані
Шляхтянку горду стрінуги йому,
Він застигав у тихім спогляданні.

Завівши бранку чемно у корчму,
На неї мруживсь, як на пишну чаплю,
І гнав стрибати через гостру шаблю.

ШИНОК

Поміж дубів, де ходить холодок
І сяє сонцем ягода рум'яна,
Кружляє кухоль від шумного рана,
Як на гармані кам'яний коток.

Нехай гуде прославлений шинок,
Моргає вік шинкарка пожадана,
Де лється пісня, на бандурі грана,
І не втихає хвацький козачок!

Снує розмову кошовий бувалий.
Шугає в танець молодий онук
З дідами рідними. Дзвенять цимбали,

Шаблі ядерно блискають із рук,
Двигоче діл... А сонце перед ними
Встеляє шлях потоками ясними.

ЗВАРИЛА ЗІЛЛЯ...

Зварила зілля в чорнім казані
І пронесла, де птиці щебетали:
— О, зберігай від лядської потали,
Від шаблі й куль на праведній війні! —

І випив син, готовий до борні,
І присягнув на мідні самопали.
Окрай воріт його тривожно звали
Широкогруді коні вороні.

Пішли полки. За отчими ланами
Він довго бивсь навідлі з драгунами, —
Перемагаючи під сурми клич!

Як серце матері, в лункій діброві
Процвів розкішно радісний терлич,
Надпивши вдосталь недружної крови.

НІЧ

П'янить зелом край тину драголюб,
Любисток млосно розкидає руки.
З передчуттям навічної розлуки
Приймає діва потаємний шлюб.

За свата вибравши джерельний хлюп,
Де п'ють мовчання соковиті луки,
Вона відчує найсолодші муки
І радість дасть тому, хто серцю люб.

О, щасна ноче! Юних серць гонитви
Покрий наметами сяйних росин...
Козак загине з ворогом у битві —

На зміну виросте хоробрий син
І буде захватно, як батько вранці,
Вести на подвиги полки повстанців.

КОНІ

Покрай ріки, де зорі над скиртами,
Де в ситнягах нуртують коропи,
На прив'язях ламаючи стовпи,
Тілісті коні крешуть копитами.

Гривасті шиї, квітчані стяжками,
Лукаво гнуть до звабної тропи.
А з-над могили кличуть у степи
Перепілки дзвінкими голосами.

Чекання сповнена, урвалась ніч.
Немов підстрелений, кувавкнув сич,
Передчуваючи боїв загару.

І коні вмить, піднявши козаків,
Пішли навскач, гойдаючи, як хмару,
Червоний цвіт розлогих будяків.

ДНІПРО

Де печенізькі черепи гниють
І тарпани гасають табунами,
Шумить Дніпро широкими степами,
Через пороги проламавши путь.

Над ним хвилясті марива пливуть
І в далині вмирають за ярами;
Під ним безодні, звергуючи брами,
Тамують буйно невтоленну лють.

А він пустує, обійнявши в танку,
Струнку Хортицю, наче полонянку,
І будить луни в закрутах яруг.

Грими ж, як пострах на маєтки ляські!
Дзвени, як пісня! Рокочи навкруг,
Піднявши хвилі, мов шаблі дамаські!

ВЕЛИКИЙ ЛУГ

Гнучка лоза під хвилею крутою
Зелено-бурі стелить ятері.
Бліда вдова виплакує в журі
Потоки скарг — як чайка над водою:

“Прийшли ляхи й недоляшки ордою,
Майно забрали, діток у дворі
Взяли. . . на списа і в нелюдській грі
Пустили все з пожежею страшною. . .

— Пу-гу! Пу-гу! — покликав січовик,
Залопотів між вербами і зник.
Та з очерету нагло, мов із хати,

Нарікши кару лядській голові
За гвалт, за кров, за кривди вікові,
Рушали браття, спрагнені відплати.

САМЙЛО КІШКА

В ТУРЕЦЬКІЙ НЕВОЛІ

Зелені вишні з пурпуром верхів,
Що розтинають вітрову погрозу;
Шляхи, де місяць по крутім узвозу
Млиновим колом котиться з ярків;

Дніпрові скелі, плетиво дубків,
Де заховалась ч а й к а між рогозу,
Де під шатром рясного верболозу
Шумить ватага буйних козаків, —

Йому ввижаються. А він з розпуки,
Поклавши стомлені на весла руки,
У снах сягає рідних берегів.

О, як журба, мов ятаганом, крає!
Мовчить мечеть, і брязкіт ланцюгів
Вергає скаргу в небеса безкраю.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ

Вклонившись гречно, влесливу й рахманну
Повів розмову польський посланець:
“Прошу одуматись. Легкий кінець
Пропонувати ворохібні стану..”

Підвівсь Богдан — як сонце із туману!
Осяяв залю булави багрець.
І — вираз гніву — серця рішенець
Назовні вилив думу пожадану:

“В своїм краю волю полягти,
Ніж по чужім у золоті пройти.
До зброї, козаки! Народну силу

На бойові запросимо діла,
Щоб від Карпат аж по Савур-могилу
Державна воля владно процвіла.”

ПРИСЯГА

Буайте цвітом, степові широти!
Дзвени світами, славо козаків!
Клянуся серцем, на віки віків
Мене в бою нікому не збороти.

Клянусь душею, лядської звіроти
Не допущу до рідних берегів,
Де сяють села в хвилях вишників
І матері не відають скорботи.

Коли зламаю присягу палку,
Не вирятовуй, запорозький краю!
Як тухле падло, кинь у тернику,

Нехай дзьобатий ворон роздирає;
Нехай навкіл, де ляже голова,
Земля мертвіє, не росте трава!

НАПЕРЕДОДНІ

Спахає північ. Як луна століть,
Сурмлять сичі над урвищем бездонним.
До Жовтих Вод нестриманим розгоном
Пливуть полки — мов грози на блакить.

Не наслухай, як далеч двиготить,
Бери берло за чересом червоним,
Бо це ж на тебе леготом стодзвонним
Зіходить слава, як весни суцвіть!

І мовить гетьман: „Приготуймо зброю!
І на відплату — ранньою порою,
Щоб ворог кров'ю полини впоїв.”

“Vivat, victoria! Гряди, жадана!” —
Осяяв місяць обшири полків
І маєстат надхненного Богдана.

ЖОВТІ ВОДИ

I

Важке ядро метають пушкарі.
Встають дими, породжені боями.
О, судний дню! Будь справедлив над нами,
Даруй відвагу радісній порі.

Дуднить земля. В зударі батарей
Голосять коні. Спахлі полянами,
На гривунах навскач за драгунами
Кипучим валом плинуть лугарі.

”Гуляй, козаче!“ — „Слава Кривоносу!“ —
Гуде навколо, мов церковний дзвін,
І козаки спішать напереді

Під клекіт куль, у січу стоголосу,
Де між ляхів справля колодія
Козацька шабля, мов грімка змія.

II

Гасає кінь уздовж лункого броду,
В густім диму, де військо полягло,
Шляхетну зброю, панцери й берло
Козацькій славі склавши в нагороду.

Нехай чекає вершника з походу
Серед вишеньь задумане село, —
Важкі шуліки сядуть на чоло
І очі вип'ють, мов криничну воду.

Та вірний кінь улана дожене,
Йому копитом черепа сягне
І до батьків потупотить додому:

— Гей, одружився ваш коханий син!
Знайшов панянку на горбі крутому —
В степах могилу, де шумить полин.

III

Грімотним смерчем збуреного валу
Із літьми гроз і сонця ясноти
Навальнo ринули дощів дроти
І світ жбурнули зливі на поталу.

Шумить вода, шукаючи причалу,
Несе намети й трупи, як плоти,
І ридвани, байдужі до мети,
І лядську кров, багріючи помалу.

Притьмом, як на погоду молодик,
Звелася райдуга... Мов левій рик,
Десь примовкає грім далеколунно.

І з-під землі, пускаючи стрілки,
Немов списи, проходить густорунно
Крізь тіло ворога полин стрімкий.

СОЛОВЕЦЬКИЙ В'ЯЗЕНЬ

(поема)

Пустельні, дикі береги.
Не чує слух живого клику.
Здається, людської ноги
Цей край не знає споконвіку.
Лише від моря уночі
Метуть сліпучі заметілі
Та, вихровіями б'ючи,
Намети зносять, наче хвилі.

Пустельні дикі береги.
Не блисне сонячне проміння.
Лише уранці навкруги
Біліє тоскне безгоміння
Та хмари плинуть нашвидку
Понад горбами крижаними,
Та стежку з лігвища витку
Ведмідь виводить поміж ними.

Ой, дикі ж, дикі береги!
Позеленіють вісім тижнів,
А потім знов сніги й сніги
Та буруни гудуть невтишні.
Лише на острові, що вшир
Сягає ген у Біле море,
Стоїть самотній монастир
“Беликим грішникам” на горе.

I.

Повитий думою тяжкою,
Немов Спаситель на хресті,
За широченною стіною
Конає в'язень в темноті.
Хто ж він? Убивця із діброви
Чи довгорічний конокрад,
Чи ватажкові Пугачову
Сердечний друг і рідний брат?

Гай-гай, читачу! Самопали
Співали випалом йому.
І навіть вилежень недбайий
Лишав із радістю корчму,
Щоб тільки йти уздовж Славути
На лютих турків і татар
І Кальнишевий голос чути
Над стовпищами яничар.
Бувало, в спеку, в завірюху
Козацьку славу берегли
І від Озова до Синюхи
Кружляли степом, як орли.
Та все минулося. Привілля
Москаль підступно сплюндрував,
І постелилась рута-зілля
Замість високих, буйних трав.
І той, що Січчю верховодив,
Степи і шаблю, і коня,
Усьому світові на подив,
За мертву тишу проміняв.
І в льосі темному, сирому,
За грати, сплетені з гаків,
Оподаль від грози і грому,
Гріхи покутувати сів.
„Чого я недругам повірив
І дався в руки москалям?
О, Боже! Молячись без міри,
З мого життя не змию плям.
Прости, Всевишній. . . Недовір'ям
Палали дружно козаки,
Коли до нашого подвір'я
Підступні вдерлися полки.
Та я надіявсь на царицю,
На тих непроханих Нечіс,
І січову червінь-скарбницю
Із булавою їм підніс.
О, каюсь, каюся, моторні,
Далекі братчики мої.
На вас, у битвах непоборні,
Кладу сподіванки свої. . .“
І в'язень рине на підлогу,
На діл, де вимерзла вода,

І, щоб забутись якомога,
Душею стомлено рида.
І так до півночі глухої,
Не зворухнувшись ні на мить,
Покритий тишею тяжкою,
В льоху без пам'яті лежить...

II.

Коли північне семизір'я
Поверне дишло догори,
До льоху скоком із подвір'я
Спішать погрітися щури.
Спішать, розлючені, кусливі:
За ніч ні крихти не знайшли.
Спішать у нори, полохливі,
Під плином ранньої імли.
І, перемерзлі, зголоднілі,
Сповняють писком тишину,
На плазма кинутому тілі
Справляють оргію страшну.
Тріщать козацькі шаравари,
Старий дірявиться жупан.
Вони ж навкруг, як чорні хмари,
Немов сувоями туман,
Неначе галич, насідають
І рвуть із тіла чи з руки,
Чи з ніг зомлілих, — поїдають
Хапцем ласовані шматки.
До ранку сірого, буває,
Пекельне видиво стоїть,
Аж поки, зранений докраю,
Підтікши кров'ю, мимохіть
Кальниш пробудиться від горя
Й від маху кволої руки
У навісне глибоконор'я
Імлаві зникнуть хижакі.

III.

Кальнишева молитва

О Боже, Боже! Яснозорі
До мене очі поверни.
Пошли в смиренній упокорі
Дійти до краю, до труни.
Пошли для серця — силу волі,
Душі — незбочену прямінь,
Щоб легше витривати болі
І муки зносити. Амінь.

IV.

Минає час. Тупіють муки.
Рідіє срібна сивина.
Достойні шаблі, в'януть руки.
Потроху пам'ять засина.
Щодня під регіт завирюхи
Чимдуж туманиться в очах,
Що рік, то вужчий обрій слуху,
І серця пал давно прочах.
Здається, мозок висихає
І замерзає в жилах кров.
Здається, лютого відчаю
Ніхто б ніколи не зборов.
Та мужньо ходить по камінню
Великострадних двадцять літ
Старий Кальниш, хиткою тінню
Кутків обводячи граніт.
Підійде, стане край віконця,
Торкнеться вогкої стіни,
Та не побачить неба, сонця:
Пойняті хмарами вони.
І знов у темінь повертає,
І до вікна підходить знов...
Здається, мозок висихає
І замерзає в жилах кров,
Та не підкошуються ноги,
Не слабне впертість Кальниша:
Обійми довгої знемоги
Долає страдницька душа.

V.

На Благовіщення, весною,
До соловецьких берегів
Летять чайки. Над білиною
Туманом краяних снігів
То сумно скиглять, то сміються,
Крильми торкаючись до хвиль,
То, як завої, прудко в'ються —
Куди не глянь — на десять миль.
Як водоспаду поривання,
Шумить, клекоче їхній вир
І від зимового мовчання
Похмурий будить монастир.
Тоді, з морозяного льоху
Під саму стелю до вікна,
Свободи прагнучи, потроху
Страдальник виступ обмина.
І невидющим, темним зором
Чайок вітає вороття,
І вислуховує з докором
Весни пробуджене життя.
„Чайки! Чайки! Ласкаві птиці,
Давно небачених країв,
О принесіте, вістівниці,
Хоч подув запаху степів.
Хоч дрібку рідної землиці
З маленьких ніжок обтрусіть,
Бодай на мить, ласкаві птиці,
Велику тугу заберіть. . .“
А зграї крутять, наче хуга,
Немов шаліє дужий бриз.
А кров востанне в скроні стука,
Слабіють ноги, терпнуть руки —
І в'язень падає униз.

* * *

Хто чверть століття зносив біль,
Того давно уже немає.
Лише сувора заметіль
Над мерзлим островом гуляє

Та під сокирами дзвенять
Дерева з ранку до смеркання,
І зойки голосно летять
Із ненависного заслання.
Пливуть на південь, мов струмки,
Спішать за грізними вітрами,
Щоб чули мужні земляки
І розмикали мозку брами
І розуміли, що пора
В державі власній вільно жити,
А не бродити по дворах
І хитрим недругам служити
Чи довіряти, бо вони
Віч-на-віч — райдуга весною,
А глянь з другої сторони —
Стрічають негіддю страшною.
Пора! Пора! Моїй землі
Здавили серце чорні болі.
Тож відплатімо за жалі
І двісті літ тюрми-неволі!

1944

КАРБИ

САВУР-МОГИЛА

Колись давно, в часи воєнних бур,
Прийнявши прю на пагорбі крутому,
Поліг за славу лицарського дому
Хоробрий скитич, провідний Савур.

Тоді не знали жалібних бандур, —
Свою скорботу виливали в тому,
Що насипали воєві старому
Ставну могилу і навколо мур.

Пливли віки — як хвилі під вітрами,
Розмили мур, замулили балки
І вкрили далі темними ярами, —

Могила зводиться надалеки,
Щоб міг із неї мандрівник завзятий
Всю Україну зором осягати.

1941

ПРАПРЕДКИ

Як метеор, що синяву розбурих
І впалим жаром засліпив гаї,
Спочили древні прадіди мої,
Відважні в ловах на буїстих турів.

Сини степів, нащадки бджолокурів,
Вони життя і подвиги свої
Несли, як жертву, родовій сім'ї,
І брів окрилених ніхто не хмурих.

Чого ж мені, хто не античний міт,
А правду розкриває мимоходом,
Вести в тенета мислей неоліт.

Юначе, гордий красним родоводом,
Віків прадавніх розганяй туман
І слався кров'ю уличів-полян!

1943

ЗІЛІЙНИК

У ранній час холодної імлави
Збирає цвіт і стебла молоді
І на свяченій, дощовій воді
Питво готує, зчавлюючи трави.

Не для хісна і гомінкої слави,
Для щастя русича в сідлі, в труді,
Як муравель, куйовдиться в біді,
Гнучи над збанами свій стан рославий.

Приспати спрагу чи прогнати мор,
Чи заклясти, щоб став, як Святогор,
І мав ненатлу бойову загару, —

Пошли, Перуне! Шкуратяний щит
Метнувши вгору під високу хмару,
Старий, мов світ, чаклує ворожбит.

1944

КАМ'ЯНА БАБА

Поміж будяччя, на старій могилі,
Вона сидить з обвислими грудьми,
Де чорні ворони навперейми
Плетуть узір на синім небосхилі.

Лани зелені їй чужі й немилі,
Бо так сутулиться навкіс плічми
І, як монгол народжено-німий,
Згортає руки на сухім сужиллі.

Нехай шмагають голову доці
І розмивають плечі в буйнім шумі, —
Прудкі вітри просушують мерщій,

Немов би хочуть, щоб вона, в задумі
По тих, що прагнули потали бід,
Мовчала й тупо рвалася на схід.

1943

ТАРПАНИ

(дикі коні)

Де під вітрами плеще Інгулець
І ходять дрохви, як бундючні пави,
Там тарпани поскубують отави
І воду п'ють із чистих джерелець.

Кошлата шерсть, неначе ув овець,
Короткі ноги косої постави,
І хоч самі, немовби вовкодави, —
Лякливо слухають легкий вітрець.

Десь рикнув звір. Широкими лобами
Змахнувши вгору, наче віслюки,
Вони летять розлогими степами;

З розгону яр долаючи в'юнкий,
Роздувши ніздрі, витягши боки,
Свистять на вітрі довгими хвостами.

1940

СКОВОРОДА В ДОРОЗІ

Громи зітнулися в поривнім герці,
Степами гонять молоду грозу.
„Григорій Савич!.. Проше, підвезу.“ —
Притьмом одчинені ридвана дверці.

„Хе-хе!“ (Копита чавкають в озерці).
„Ярмаркував. Червінці, як лозу,
Пожав ущерть і в хутірець повзу,“ —
Аж тануть радощі в купецькім серці.

І вмить підводиться Скворода
І вздовж дороги, де мулка вода
Здіймає бульби ржавим споришинням,

Гримить, напнувши витертий сіряк:
— На підлу поторж міряний аршином,
Олживий світе, взятий за п'ятак!

1943

АРАЛЬСЬКА НІЧ

Пашить жаротою аральська ніч
Понад горбами жовтої пустелі,
А він німує в каторжній шинелі,
З Волосожаром ставши віч-на-віч.

Сумуй, душе! Хай примовкає річ
І сон киргизькі боркає оселі, —
Ласкава мла солдатської постелі
Важких від муштри не покриє пліч.

Лише в шатрі, щоб варта не почувла,
Перо поглине палені свічки,
Що родять блиски на округлих дулах.

„О краю рідний, Дніпре мій рвучкий!“ —
Зідхне Тарас, малюючи піски й
Розбиті громом корчі саксаула.

1943

ВОІН І СТРАДНИК

О. ОЛЕСЬ

Зовучи в бій, відважний і кривавий,
За рідний край, за ниви запашні,
Ти розгортав схвильовані пісні
Під прапорами нашої держави.

Полків козацьких войовничі лави,
Немов колись, у славі давнині,
Пили душею поклики гучні
І йшли вперед на спалахи заграви.

Та як нарінула орда з Москви,
Чужим добром сповняючи сакви, —
Тоді твій дух у зриві неземному,

Високогірних сповнений звитяг,
Вінок терновий на чолі ясному
Поніс — як страдник — по чужих світах.

Львів, 6. XII. 1943

М. Р.

„Біда,
Як розум пилом припада!“
М. Р.

Він був, як спів! Октавою, сонетом,
Не покладавшись на модерний дим,
Сталив серця — старим і молодим —
Наперекір накинутим тенетам.

І ми хвалилися снажним поетом,
Перед сусідами гордились ним.
Він був, як пісня! Над буттям земним
Провадив радощі парнаським летом.

Та хитрий ворог очі не змикав —
Заплутов птаха в дротяний рукав,
І заспівав поет не з далечіні,

Не про Киприду, Лянґедок, вино —
Про недругів, і з-під зірок осінніх,
Як метеор, поринув у багно.

1941

МИКОЛА ЗЕРОВ

Немов нестримний, пристрасний рапсод,
В античні гори торував дороги,
Різьбив сонети, карбував еклоги
І мідний дзвін Горацієвих од.

Для тебе, майстре, вічності клейнод
Несе безсмертя. Пориванням строгий,
Парнаських муз не зрадивши чертоги,
Поліг кістями окрай полярних вод?

Живи в віках, полтавський римлянин!
Серед пустель, де грізна темінь плине
І крає крига заметіль сліпу,

Витай душею, як сосна зелена!
Ще прийде час — на сонячнім степу
Тебе вквітчає лаврами Камена.

1940, 1948

ПАМ'ЯТІ НЕЗАБУТНІХ

О, жалю глибо! О, невимовна мста!
Моя кровинко, одnodенна доне!
Куди втікати, як душа холоне,
Як серця болем запеклись уста?

Моя дружино! Чиста, як свята,
В тужбі лісів жалоба серця тоне.
За вас я мстив, щоб кошло невгомне
Суворих кар настигнула мета.

Я люто мстив. На бойовій дорозі
Звертав я авта, що гули в тривозі,
На ржаві багна прастарих дібров.

Я бив з обріза, добивав з нагана.
О, як пускала зловорожу кров
За вашу смерть відомста невблаганна!

1944, 1948

ПОЛОНЕНІ

Мов кістяки, з запалими очима,
Вони бредуть розгонами шляхів
І мирно мруть під ляскіт нагаїв,
Мнучи пили похилими плечима.

Та й скільки ж їх! О, сило незлічима!
Який перістий океан голів!
Немов отари з польових країв,
Ідуть під руку іншого в і т ч и м а .

В листівках їм давали по війні
Манливе щастя в рідній стороні, —
Вергнули в пекло кримського ясиру.

В боях обманені під круговерть,
Вони волочать думи потай миру:
Позаду — зрада, напереді — смерть.

1942

1943

I

Я мимохить заціплював уста
Покрай Дніпра, на лівім узбережжі:
В міцних обіймах дикої пожежі
Палали ниви, села і міста.

Вставала диму течія густа
І вихрувала в синьому безмежжі.
Ставних будов розгойдуючи вежі,
Кипіла громом гнівна висота.

І я ридав: „Пекельної покари
Ми заслужили в Господа свого,
Що нам несвітські насилає вдари.

За що, скажіть?“ Та лиш бурхав огонь
І — мов глуха до голосу мого —
Мовчала даль полтавської Сагари.

II

Мовчала даль полтавської Сагари
І попелищем зяяла пустим,
А ми на захід крізь пожарів дим
Тікали в горі під багряні хмари.

І хоч навкіл стрічали нас примари,
Черства шкуринка і нерідний дім,
Ніхто не хтів, щоб тілом молодим
Гноїли льох червоні яничари.

Знедоленість? Що ж, долю навісну
Для нас дано, бо в битвах Україну
Шматовано, як свіжу дичину.

Трагедія? Та, може, половину
Вона вмістить того, що без упину,
Як жебраки, йдемо на чужину.

III

Як жебраки, йдемо на чужину,
Немов безбатченки, бредем по світу;
Серед чужих не звідавши привіту,
Зневаги дань приймаємо страшну.

Готичний Захід, щедрий на луну,
Вабливо манить строгістю граніту,
Та ми не згубимо того магніту,
Що тягне нас у рідну сторону!

Вона лежить, голублячи до себе
Суворий Понт, нескорений Кавказ,
І заворожує блакитним небом.

О, земле рідна, пам'ятай про нас!
Ще вдарить грім і в пожаданий час
Ми, як герої, вернемось до тебе.

IV

Ми, як герої, вернемось до тебе,
Прарідна земле засланих батьків,
Відродим славу давніх козаків
На голім тлі пекельного вертепу.

І хай кленуть поновлену халепу
І гублять пруття рваних личаків, —
За Стародуб відкинем хижаків
Ми, споконправні спадкоємці степу.

Настане правда. Грізнолика мста
Віднайде ціль. Веселкою ясною
Зведеться воля, гнівна і проста.

І я тоді згадаю в супокою
Той день, коли — розчахнутий журбою —
Я мимохить заціплював уста.

1944

FINALE

Двосічний меч в обрамленні Тризуба,
Немов берло, ми вгору підняли —
Прийдешня воля із неволі мли
І для загарбників сувора згуба!

Раменуватим монолітом дуба
Росте наш дух — витає, мов орли.
О, скільки недругів ми в прах змели,
Повставши звагло на ворожі зруби!

Нехай поранив нас удар тяжкий
На крем'янистій і виткій дорозі,
Та не даються зморі вояки!

Надхненні здвигом, юній перемозі,
Що перед нами встане з майбуття,
Кладем жертовно молоде життя.

1945

ПРАВДОНОСЦІ

РІЗЬБАР

Прекрасна пластика і контур строгий. . .

М. Зеров.

Бриластий мармур грає білиною.
В надхненні зваг, окрилений луною,
Набуток надр обколює різьбар.
Аж терпне стан. . . Який суворий чар
Зате він чує серцем бунтівливим!
Як вагсвито розмахом щасливим
Він заганяє в мармур долото!
Витай, душе! Не відає ніхто,
Ніхто не знає, що в своїй майстерні
Різьбить різьбар. Хай витвори модерні,
Непогамовних поспіхів синки,
Переганяючи потік гінкий,
Збирають славу по швидкій роботі,
А він, як провідний Буонаротті,
Кому дзвінка скорилася доба,
Довба і коле, коле і довба,
І замашного молотка ударом,
Душі і серця непогасним жаром
Холодний мармур пильно зогріва.
Минає час. . . Поволі голова,
Крутих рамен мускулля монолітне
Навік у форму входять заповітну,
Аж видно жили — пнуться, ніби кров
Струмить схвильовано. . . „Яких обнов
Перехопити? Сонця? Блискавиці?“ —
І, надихаючи взірць традицій,
Він ярим карбом стилю надає,
На архитвір єство кладе своє,
Йому одному знане і властиве.
Минає захват, як ярлива злива,

І от небавом — пожадана мить! —
Важучий мармур легко так дзвенить
І глядачеве зупиняє око.
Який нестрим! Як владно і широко,
І переможно в обшири боїв,
Немов рапсода героїчний спів,
Перетопивши прагнення і пружність,
Високим летом пориває мужність!

1947

БАЛЯДИ ТА ЕТЮДИ

359

(ораторія)

I

Не хурделиця вихрує,
Не гуде в Базарі дзвін —
Чистим полем козакує,
Б'ється з ворогом загін.

Гей, чи долом, чи горою,
Чи узбіччями ріки
Юр Тютюнник за ордою
Рейд розгортає гінкий!

I радіють вільні села,
I визволу ждуть міста.
Наче райдуга весела,
Україна розквіта.

* * *

Не поневолення гірка неслава
I не в ногах ворожих каяття,
Їх ідеал — озброєна держава,
Як неодмінне ствердження життя!

Що з того щастя, що за мирним плугом
Устане лан потоком хвильовим?
Тяжке ярмо надінуть недолугим,
В'юнкий батіг приречено слабим!

Не поля клин і пасіка ласкава,
I не балки, де чайка проквіля,
А суверенна, кована держава,
Бо в ній — свобода, праця і земля.

* * *

Як орли під небесами
Крають хмару зі сторін,
Б'ється, б'ється з ворогами
Наступаючий загін.

Чистим полем, синім долом,
Легколунна й голосна,
Під осіннім видноколом
Гучно котиться луна.

— Знай же, враже! — незборимо
Навісніють козаки.
За юнацькими плечима
На вітрах мигтять шлики.

II

Розкажи мені, пісне,
Про нездолану славу,
Що, як райдуга, висне
На долину криваву.

На скорботну дорогу,
Що вставала до валу,
Полоненим підмогу
Чи не ти подавала?

Може ті бойовища
Ти жалобою крила?
Гей, розпуки найвища,
Невгамована сило!

* * *

Та кого ж ведуть
У Малі Міньки?
Багряніе путь
Од Звіздаль-ріки.

Із чиїх то пліч
Крапає черлень?
Аж лунає бич —
З уст ані телень!

Та куди ж, куди
Стелиться їм шлях?
Села й городи
Никнуть у сльозах.

* * *

Переплакана туго,
Розливайся, як повідь
Вікопомну наругу
Перетворюй у сповідь,

Щоб я жалоці-жалі,
Як широке Дніпров'я,
Українські скрижалі
Викарбовував кров'ю;

Щоб, о краю, скорив ти,
Мою тугу розховстав, —
І з відвічної кривди
Народилася помста!

III

Появився плямою
Комісар лихий:
„Кайтеся над ямою,
Простимо гріхи.

Будем за бандитами
Гнатися, як рать.
Поспішіть! Не битиму.
Годі горювать!“ —

Не словами — лезами
До сердець биття
Досягає в безумі,
Спраглий каяття.

* * *

Як вийшов гордо і поглянув строго,
Мов скам'янівши, вістовий Щербак,
Загомоніли в голосі розлого
Неподоланні рокоти атак:

— Поганий кате! Вбивнику жорстокий!
Волю смерть, ніж нице каяття! —
Немов розковані весни потоки,
Знялося лунко: — Смерть в ім'я жигтя! —

І полилось вітально: „Ще не вмерла“...
З гарячих уст надхнених вояків —
Аж затремтіли смертоносні жерла
Під переможний і безсмертний спів.

* * *

Молодими гимнами,
Слово, не змовкай!
Злетами нестримними —
З Дону по Дунай!

Від Куми до Кобриня
Буряно грими;
Журбами задобрені,
Не скорились ми!

Не умреш ніколи ти,
Не поймешся сном,
Вічна, ніби золото,
Рідна стороно!

1945 - 46

БУНТ

Чорне море, сатанинське море!
Бурунить, розбурене, суворе, —
Не знайти, де сонце, де причал.
Тільки чайка білу бризку боре,
Тільки він, як сивий адмірал,
Оглядає збутнявілий вал.

Виє море, дике і бездонне,
Навкруги — чи хвилі, чи скирти.
Гасне радість і надія тоне,
І не знати, як перепливти,
Як із тебе вирватись, полоне,
До Одеси — крайньої мети.

„Баста, хлопці! Хай самого носить!
Гада — в воду! І назад — у порт.
Чуєш? Баньки вирячив, як чорт.
Зупиняй, кажу! Проклятий! Досить!
Ще свинцю душа твоя попросить,
Як гунеш за корабельний борт“.

„Що нам, — другий, — що нам з того дива,
Що над морем б'ється бунтівливо
Жовто-синій. . . Ми ж не без ума.
Зупиняй, кажу! Вже лучче — нива
Та окраєць, ніж така тюрма.
І жалю ніякого нема!“

„Годі! — третій зморено чалапа, —
Досить, хлопці! Повертай стерно!
Що? Залізом прикипіла лапа?
Спробуй не послухати! Все 'дно,
Як учора ситого кацапа,
Осетрам попудимо на дно“.

„Рідні браття! Ви ж мене обрали,
Шанували, наче адмірала. . .“ —
І вказівця лучив на курок.

Гей, ти, куле! Тонко проспівала,
Як чайний голос-голосок,
І вп'ялася першому в висок.

Віща куля... Чорноморське браття
Загуло, роздмухане багаття,
Розтеклося — мов гроза пройшла.
Пінить море хвиль вихрасте шмаття,
І морців збунтованих тіла
Покриває збутнявіла мла.

„Вірні браття! Українська доля —
Не сліпців над лірами виття,
Не в саду хатина коло поля;
Наша доля — збурене биття:
Шлях до моря, де витає воля,
Шлях — у світ, де славне майбуття“.

І, валам розкраюючи гриви,
До Одеси — крайньої мети —
Владно пробиваються, щасливі,
Бурунами здружені брати,
Що на море проміняли ниви
І на шторми — затишні хати.

1947

НЕСТОР МАХНО

I

Не крик гайвороння, не клекіт шулік —
Лунає полями отаманів клик.

Дуднить Приозів'я, і Гумань гуде —
Отаман зухвалу ватагу веде.

За ким же погоня? Хто ворог йому?
Кому катування і кулі кому?

Червоний чи білий, чи жовтоблакить —
Пекти нагаями і нагло забить!

І стогнуть степи, і ридає земля —
Батько гуля!

II

Вовками тачанки гарчать по ярах;
Мов кібці, тачанки летять на вітрах,

Ширяють під небо, на доли й горби,
Колеса блищать — як під сонцем серпи.

І Бог, і Дніпро, і Сиваш, і Дінець
Волають валами: — Бездольний кінець! —

Та горно пекельно клекоче в краю
І, страшно розкривши безодню свою,

Вергає степами, і зветься воно —
Нестор Махно!

III

Це — воїв напруга, що гнала татар,
Це — вимах меча, що навогнює вдар,

Це — княжі незгоди, це — чвари Сірка,
На палі усміхнена стать козака,

Це — злети шабель, рокотання гармат,
Це — в людях новітніх предвічний Пилат.

О, Боже великий! Допоки йому
Кривавити сонце, темнити пільму?

Земля двиготить, і риде земля —
Батько гуля!

IV

І зойк матерів, і квиління дітей,
І чвальні походи потьмарних смертей,

І спалах ланів за повсталим селом,
І жахіт зіниць під навислим чолом,

І патлів потік, що на плечі спада,
І вилиць крутих непокора тверда,

Що душі нуртує і палить серця,
Що брата на брата жене без кінця, —

Нелюдське прокляття, і зветься воно —
Нестор Махно!

1947

ОТАМАН КЛЕПАЧ

„Признавайтесь, піймані! Скільки кулеметів?
Чули чи не чули ви, бачили чи ні?“
А з вишень розцвічених, наче з-над заметів.
Вітер слово сточує в синь-далечині.

„Я питаю, гаспиди, де сховався Денікин?“
І свистить вигинисто дротяний нагай. . .
„Ой-лі! Там, за горбіком. . .“
„Замовчіть, каліки!
Хлопці! Гей, по ко-онях! До ноги — рубай!!“

І гудуть копитами степові дороги,
Ниви незасіяні, як ліси, шумлять.
Бути, бути боеві! Знатимуть облоги,
Як за 'дного рідного та — нерідних п'ять!

Гей, приморський вихоре, прошуми в кошулях!
Коні, темні ворони, кидайтесь навскач!
І летить — розгніваний — гонами, як шуляк,
На тачанці кованій отаман Клепач.

1946

НЕПОКОРА

Пісню хоробрим шуми, ковила!
Далеч ячала, жарота пекла.

Слава борцям! Із-за древнього пня
Юний вояк відбивався пів-дня.

Кулі вояк дарував боротьбі.
Ах, не лишив, нерозумний, собі!

Сумно в полон він іде, як у тьму.
Серце жура розриває йому.

Тіло йому нагаями беруть, —
Важко на очі пливе каламуть.

Стерпнули ноги, знемігся вояк...
„Де ж ти, відваго, що квітла, як мак?“

Миттю востаннє напружив себе,
Сили набрав у мускулля слабе, —

Кров'ю з гарячих, заюшених губ
Плюнув катам і поправив свій чуб,

Тільки б йому не завадив, ачей,
Смерті заглянути в жахіт очей,

Тільки б той чуб не затемнив чола...
Пісню хоробрим шуми, ковила!

1947

ХАТИНА

Над синім Дніпром, на зеленій горі,
Де гречка на сонці кипіла,
Стояла в тополях, у щасті й добрі
Хатина, як маківка біла.

Шуміли дощі берегами Дніпра,
Поля колосились хлібами,
І дочками славилась мати стара,
І батько хвалився синами.

Та хто це опівночі зрушив пили,
Кого на вигнання скарало?
Свій вік на чужині батьки дожили,
Кістями полягли за Уралом.

По світу блукають і дочки й сини,
Пригадують будні на полі,
А може десь б'ються за правду вони,
Своєї шукаючи долі?

Хатина ж горює на хмурій горі
І молиться в небо дірками.
Посохли тополі, на голім дворі
Вітри завивають вовками.

1944

КАРПАТСЬКІ СІЧОВИКИ

То не лист осінній за водою
По широкій Тисі проплива, —
Багрянить за хвилию крутою
Підкарпатська буйна голова.

Бились хлопці Хустові на славу,
Полягли в нерівному бою
За свою омріяну державу,
Січовую воленьку свою.

І пливуть до тихого Дунаю —
Мов на турка браття в байдаках.
Синя хвиля жалібно гойдає,
Течія показує їм шлях.

Буде сліз, та не здолає горе
Ні батьків, ні в тузі матерів.
Чорне море, українське море,
Зустрічай своїх богатирів!

Прага, 1944.

Поклав на ноти Г. Китастий.

ГРЕЧКОСІЙ

В сонячному промітті
Мокрі онучі
Обдирав із ніг.
Не шарахкався сич у вітті,
На схилі кручі
Танув останній сніг.

„Досить! Набридло!
Волочись, мов бидло!“

А з-за лісу, як немовля,
Водала земля:
„Розори, зволочи, засій,
Ратаю мій!“

Манила земля,
І надив плуг,
І звав здаля,
Як щирий друг...

Та не важив знати партизан,
Мокрі обдираючи онучі,
Що — дощенту розбити бран
Кличуть мручі,
Звуть поляглі,
Кров'ю стахлі.

Не хотів та знати партизан,
Мокрі онучі обдерши,
Що — воювати спершу,
Дощенту розбити бран,
А тоді,
Сповненому надій,
Запустілі ниви орати,
Золотим зерном засівати,
Ярую та й пшениченьку жати.

Ой, не хотів знати гречкосій!

Прийшли до нього лісовики,
Ярі запалом юнаки:
„Вернись. Не пізно“.
— Ну, звісно! —
І слухає, пильно слуха
Шамріння плуга...

Прийшли есеси несамовиті
(Позументи сліблисто шиті):
„Ун-тер-менш!
Веди по хліб,
Та не менш
Тонни тягни з колиб!
Не маєш? Н-на!“

Ахнула луна,
Ойкнув гречкосій,
Упав на пирій,
До лісу, де волі стяг,
Руки простяг...

Ой, не хотів знати партизан,
Мокрі онучі обдерши,
Що — воювати спершу,
Доценту розбити бран,
А тоді,
Сповненому надій,
Запустілі ниви орати,
Золотим зерном засівати,
Ярюю та й пшениченьку жати.

1946

БОРОН

Це ти в коливнім пирію,
Що гнувся, як хвилі дніпрові,
Уперше в пилявськiм бою
Напився шляхетської крові?

Мазепу в нерідні краї
Це ти супроводив і крякав,
Тамуючи сльози свої,
Крильми розсікаючи мряку?

Це ти, щоб кріпити кістки,
На гуманській грівся пожежі;
І, в дим поринавши їдкий,
За Гонтою злякано стежив?

Повідай мені, чи не ти
Вістив перемогу Петлюрі,
Коли валували фронти
І банди літали в алюрі?

Тепер на могилі сидиш,
Обпершись на крила схололі,
І бомбами сповнену виш
Обводиш очима поволі.

О вороне, свідку старий
Віків грозового похмілля!
Куди запровадять вітри
Твоє вузлувате окрилля?

Не сине безмежжя долин,
Не засвіти неба-розмаю, —
Нехай український полин
Останки твої поховає!

1944, 1947, 1950

ПРУССАК

Від неплідних піль, сиротливих скель
До хвилястих нив, затишних осель

Крізь боїв дими, крізь вогні атак,
Переможно йшов навісний пруссак.

І під гуркіт авт шириною нив
Полював людей і хати палив,

І хати палив, і дітей топтав,
І носив персні чотирьох держав.

Танув тричі сніг, тричі даль гула
Під важким крилом прусського орла.

На четвертий рік у незнаний ліс
Він жорстоку смерть на Волинь приніс.

Тільки навстріч тут: „Волі не бери!
Забирайся геть!“ — крикнули бори.

Не зважав пруссак на повстанський тан.
На четвертий рік він попав у бран.

І, носій біди, на розбій жадний,
Безборонно став під закон війни:

„Розітніть, паліть, — мій німий язик!
Знає смерти клич прусський войовник!“

Та метким вогнем з-під суворих брів
Курінного зір пруссака зустрів:

„Наділяєм тих лиш добром — не злом,
Хто вітає смерть піднятим чолом!“

І жахнувсь пруссак, на коліна впав,
Дарував персні чотирьох держав.

„Будьте славні вік!“ — у жару нестям
Ноги цілував лісовим борцям.

Та метким вогнем з-під суворих брів
Курінного зір пруссака зустрів.

„Псові псина смерть!“ — курінний прирік,
Чоботи обтер і ступив убік.

І на знак руки, на умовний знак,
Від волинських куль поваливсь пруссак.

1946

КІНЬ

Затекли туманом темні очі,
Світлі сльози краплями пливуть...
Та іде за возом він, охочий
Доверстати нескінченну путь.

Десь позаду поле неозоре
Стільки літ напружено орав!
Уставали пшениці, як море,
Стигли ночі на привіллі трав!

А тепер дорогою крутою,
Поминувши спалені степи,
На чужину з болем і журбою
Він іде худий, напівсліпий.

І оброслі вузлуваті ноги
Ледве тягне під чуже гілля,
І не знає, де кінець дороги
І чия постелиться земля.

Рідний коню! На поталу вражу
Ти лишатись, мабуть, не схотів,
Щоб не бачити, як ниву нашу
Потолочить стовпище катів.

Тож ідеш, натруджений, охочий
Доверстати нескінченну путь.
Мандри, мандри! Замрякають очі,
Світлі сльози краплями пливуть.

1944

МАТИ

Відступають довгі колони.
Пил доріг і патронів мідь.
А вона голови не клонить,
Біля тину сама стоїть.

І не страшно вже їй нічого,
Снів ночей, ані яви днів.
Посилає слова до Бога
І чекає з війни синів.

Десь один — у глибинах бору,
Другий син — у московській млі,
А найменший узяв із двору —
До Німеччини — дрібку землі.

І горює самотня мати:
— Де ж ти, правдо? Сам Бог не зна! —
Тільки чує, вогнем відплати
Переможно гримить весна.

Тільки мислями важко витає
(Серце, серце — підбитий птах!),
Що синів ачей привітає
По жахливих жнивях.

1944, 1947

НА ПОЛІ БОЮ

Він помирав. У стиснутій руці
Холола тихо криця кулемета,
А перед ним, по крижаній луці,
Бела на бій запалена ракета.

Гули гармати в голому гаю,
Співали кулі, краючи дорогу.
Навперейми, обвуглені в бою,
Стрічали друзі першу перемогу.

І він радів. У рівному бігу
Думки у землю запускали рала...
А з-під рамена димно парувала
Червона кров на білому снігу.

1944

* * *

До берегів прямують каравели.
Тікайте, мурина! Покиньте дім,
Лишіть постій, де блискотять оази,
Перебіжіть за пригори пустель!
Там куль немає.

Білі джентельмени
На вітроногих чалих румаках,
Що доганяють струсів молодих,
Туди не прийдуть...

Мурини, тікайте!!
Беріть синів, дочок і матерів,
Беріть потомлених отців на руки,
Жадану воду лийте в бурдюки.
Тікайте, мурина!!!

Гудуть копита,
І грають білі рухами плечей,
І чорних вас, що блимають білками
Червоножилих і масних очей,
Мотуззям в'яжуть, пхаючи у трюми,
І миють руки...

Це було давно.
І може б я не згадував ніколи,
Якби й мене, скитальця без вини,
Не полювали наглістю облави,
Неначе мурина, і не везли
Туди, де в хашах не змовкає стогін,
Де брязкотить журбою ланцюгів
Сибір неісходима
І зяє пащею хмурний Байкал...

1946

ДУМА ПРО КЕМПТЕН

Що у Кемптені, місті баварському,
Та збирались вірнії християни,
Війною гнані,
До церкви Богу молитися,
Буйними жалями перелитися:
„Боже Великий, Єдиний!
Вкороти наші страждання,
Спаси-порятуй від московського полювання“.

Як зачули про тую молитву
Та три кати-людодіди, гепеушники,
Ще й сімсот жуйців,
Нерозумних людців,
За московське золото куплених, —
Стали автами прибувати,
Чорною хмарою церкву облягати...

Тоді вірнії християни,
Війною гнані,
Навколішки ставали,
Руки підіймали,
До Матері Божої промовляли:

„Мати Божа, заступнице наша,
Ти врятувала Храм Почаївський,
Ти покривала славу козацькою,
Спаси-порятуй від загибелі
Віру християнськую,
Не допусти до хижого плюндрування
Люд український“.

Як зачують про тую молитву
Та три кати-людодіди, гепеушники,
Ще й сімсот жуйців,
Нерозумних людців,
За московське золото куплених, —
До церкви йдуть,
Гуму жують,
Люддей прикладами б'ють...

Тоді вірнії християни,
Війною гнані,
Один одного за руки брали,
До кам'яної підлоги припадали,
Словами промовляли:

„Краще нам, невинним людям,
Отут на чужині кістьми лягти,
Ніж у московську неволю йти:
Білим тілом гноїти бори сибірській,
Заповняти надра уральській,
Щоб над нами жирували кати кремлівській.
Чуєш, Сталіне, бусурмане окаяний,
Від української крові п'яний?
Умремо — не підемо,
На поталу не поїдемо!“

А три кати-людодіди, гепеушники,
Ще й сімсот жуйців,
Нерозумних людців,
За московське золото куплених,
Людей тих хапають, на авта зганяють,
На схід везти споряджають.

Тоді Матір Божа, заступниця наша,
До благаючих людей обернулась,
Нашадкам Вашінгтона в серце жаль поклала,
Рятувати люд український послала. . .

Матері Божій, заступниці нашій, —
Слава! Слава!! Слава!!!

Гей, люд український Бога хвалив,
Радісно говорив:
„Слава! Слава!! Слава!!!“

Кемптен, 1947.
Поклав на ноти Г. Китастиї.

ПРАВДОНОСЦІ

О світе, пізнавай! Немов номади,
Йдемо в чужий, сполоханий простір.
З важкими таврами невчиненої зради,
Всіма зацьковані — як звір —
Слабі від горя, сильні від нестями,
Волочим тугу без кінця ми,
Всьому наперекір.

О світе мій,
Одумайся і зрозумій!

Шляхи встеляючи кістками,
В кільці облуд і полювань
Життя складаючи, як гідну дань,
Скрижалі правди, ковані віками,
— Як стяг —
Несем по селах і містах.

Пізнай же, світе! Мозком і душею
Збагни, чому розпукою своєю,
Журбою чорною, що — як моря — без дна,
Тобі карбуєм світлі письмена.

Правдиві серцем, думою відверті,
Тривогу й страх пізнавши,
В очей провали дивимось, як завше,
Суворій смерті.

Бо хто ми, хто? Яких земель аборигени,
Чийх морів колишні владарі?
Куди й по що, відвагою надхненні,
Бредем, як злидарі?
І на устах — до Господа молитва,
І на руках — диявола тягар,
А ген за нами навісна гонитва,
Удар — на вдар.

О світе мій,
Одумайся і зрозумій!
Немов пливуча лява, ген за нами
Підступства темні водії
Спішать, щоб ми палючими словами
Не слали правди про свої
Краї.

Вчувай, о світе,
Зло несамовите!

Гримить Сибір скелетами борців,
Лунає лунами тайга безкрая,
Запливши кров'ю в пустирях степів,
Немов зегзиця, Вінниця ридає.

Чні ж то кості і чиї тіла
Земля у надра прийняла?

Вчувай, о світе,
Зло несамовите!

Щоб, не вагаючись, пізнав ти
Безсмертну істину ясної правди:
Хто ми, яких земель аборигени,
Чиїх морів колишні владарі,
Куди й по що, відвагою надхненні,
Бредем, як злидарі.

І не страшні підкуплені облави,
Ні Кіль, ні Кемптен по церквах чужих,
Бо наші подвиги, свічада слави,
Переживуть і нас самих.

І будуть правнуки твої, оглухлий світе,
Визвольні наші заповіти
— Як стяг —
Нести по селах і містах.

І будуть до Карпат — як до Синаю,
Мов до Йордану — до Дніпрових вод,
До краю нашого, святого краю,
Гучати відгрома врочистих од
За те, що ми — усміхнені з відчаю —
Життя складаючи, як гідну дань,
Шляхи встеляючи кістками
В кільці облуд і полювань,
Скрижалі правди, ковані віками,
— Як стяг —
Несли по селах і містах.

11 січня 1948.

ДОНЬКА БЕЗ ІМЕНИ

(поема)

Душею злинувши увиш,
Під попелищем ти лежиш
Без гробика і без хреста.
А я верстаю чужину,
А я терни клену, клену —
І пригасає гнівна мста.

Ти в колі прип'ятських лісів,
Зелений слухаючи спів,
У споминах дерев живеш.
А я, змарнілий, кожну мить
Борю-долаю вочевидь
Мою печаль без меж, без меж.

О, рідна донько! Одноденне,
Мое немівне янголя!
Прилинь, прилинь сюди здаля,
Торкнися ручкою до мене,
Відчутним подувом пройди,
Мое чоло прохолоди.

I.

— Про наш постій довідавсь ворог...
Прощай, Оксано. Йдем у ліс... —
І темні смуги брів суворих
Переламалися навскіс.
Гордїй стоїть, а думи хмурі —
Як блискавок і вітру зрив;
Стоїть — як дуб, відпорний бурі,
Що в глиб коріння запустив.
Лише по жилах водограєм
Гаряче оливо пливе:
І серце рвійно калатає,
І тихне, наче неживе.
Та пасмо болю розплелось,
Коли вона (тепло — з очей)

Устала з ліжка, і волосся
Побігло хвилями з плечей.
Вона іде, його дружина
(Синіють жилки ніжних скронь),
Не ламле рук, іде неспинна
І не збентежена, либонь:
„Тікаєш сам? А я?“
„Оксано!
Ти скоро ж... матір'ю...“
„О, так!
Але чому занадто рано
Мене лишаєш? Ех, козак!
Ходімо разом!“ — і прожогом
Вона вдягається, і враз,
За переступленим порогом,
Йому повторює наказ:
— Не гаймо часу! Чуєш, любий?
Дороги автами гудуть... —

Вони біжать, а слуги згуби
Вже до села покрили путь.
Вони під вітами вільшини
Спішать униз, де бір заліг,
Униз до мерзлої долини
Луна вигониться з-під ніг.
І крига хрускає над плесом,
І хмара місяць затуля,
Щоб не побачити есесам,
Куди біжать і звідкіля.

Бренить оголена дорога,
Гуде холодний косогір.
І знаним гаслом вартового
Їх зустрічає темний бір.

II.

Чудові дні лункого квітня,
Коли весни пора новітня
Вступає впевнено в права!
Кущиться густо мурава,

Бруньки наповнюються соком,
І в небі, синім та високім,
Крізь теплі випари землі
Летять із півдня журавлі.

Тропою — в сонцеві іскристім, —
Торішнім вистеленій листям,
Ідуть Оксана і Гордій.
Весна! Насназі молодій
Замало простору у грудях,
Вона не вміщується в людях,
Снага розквітла. Мчить вона,
Могутньокрыла і ясна,
По косогорах і долинах,
Полями котиться, — в рослинах
Зелену збурюючи кров.
І переможно із дібров
Широкошумний шелест лине,
Немов курлиня журавлине.

Хоча на серці яснота —
Оксані тяжко. Вагота
Спиняє. Над горбом вологим,
Сухим обкладуючи мохом,
Ладнає місце їй Гордій
На мураві на молодій.

Гордій:

„Стомилає, люба? Я казав же
Побути в таборі. Як завше,
Ти не послухаєш... А втім,
На цім роздоллі веснянім,
Ти стала свіжа і рум'яна“.

Оксана:

„Як гарно тут! Куди не гляну,
Довкола сонця блискітки.
Так сяють росяні бруньки,
Що все це кидає в знемогу!

(кладає руку на пояс)

Під серцем б'ється... Ах, їй-богу,
Який бо жаль, що — хто воно? —
Раніше знати не дано!
Мені здається, донька буде.
А може син?... Щось трохи нуде...
Та це нічого... Промине.
Таку безпомічну, мене
Мій сотник пильно доглядає“.

І тепло в очі зазирає
Вона, розчулена, тому,
Хто крізь доранкову пітьму
До міста ходить, через ріки,
По теплий одяг, книги, ліки.
І от за кілька довгих днів
До партизанських куренів,
Чужі обходячи облоги,
Прибуде лікар на пологи.

III.

Радій, розмаяна природо!
Вихруйте, сіверські вітри!
Поліських нив збуялу вроду
Затоплюй, сонце! Гей, бори,
Гудіть могутньо з-над гори!
І славте, славте, гучно славте,
Повстанці, зваглі аргонавти,
На лоні трав під шум ялини
Дзвінке народження дитини!

Розцвітай, калинонько,
Край ріки,
Розпускай білесенькі
Пелюстки,

Щоб раденька матінка
Рвала цвіт,
Веселила, славила
Білий світ,

Щоб маленька донька
Край ріки
Брала рученятами
Ягідки. . .

На лоні трав, під шум ялини,
Де сипле сонце на цвітінь
Жовтогарячу миготінь,
Де над смарагдами долини —
В пекельних муках бороття:
Знемога смерти й змаг життя, —
Лежить Оксана. Лікар строгий,
Немов стерничий у плавбі,
Не виявляючи тривоги,
Дає підмогу боротьбі.

О, перший крику немовляти!
З яких надхмарних височин
Дістати хисту прославляти
Твого приходу рвійний чин?
Кричи, волай, мала людино!
Жагу життя надхненно клич!
Тобі належить воедино
Дознати славлений терлич
І купіль красного любистку,
Щоб на незвіданій путі
З дерев життя, як гошу вістку,
Плоди збирати золоті.
І, може, в розпачі за тином
Благословляти день і ніч.
Кричи, волай, мала людино,
Жагу життя надхненно клич!

На лоні трав, ялини поруч,
Лежить Оксана. . . А Гордій
На магістралі боровій,
Мов лев, ліворуч і праворуч
Ворожі авта змівши в рів,
Забравши зброю, із загоном
Спішить до рідних куренів.
Але чому бинтом червоним

Повита в сотника нога?
Гордїй на неї наляга
І нестерпучий біль тамує.
Та що той біль! Коли прямує
Він, розхвильований, туди,
Де цвіт ромену, мов сади,
Полонить очі, де вона,
Щаслива, квола і блідна,
Його чекає. Він іде
І руку на чоло кладе, —
І переможно, як весна,
Від серця котиться луна.

О, щастя лісових чертогів!
Не вадить радощам розмов
Ні на постелі кров пологів,
Ні на одежі бою кров.

IV.

Вони прийшли, жакні вандали,
І звично, з певністю катів,
Немилосердно плюндрували
Підпілля сіл і городів.
Диміла даль, гуділи тропи
І чад, отруйний і тяжкий,
Одичавілої Європи
Гойдав повислі мертвяки.
А ми? Що ж ми? Скорбото свідка!
Наш дух терпінням глухо ріс.
І тільки стиха, тільки зрідка
Носили багнищами кріс.
Та будь жива, повстанча куле!
Дзвени, прославлена в піснях!
Це ти прапрадідне минуле
Будила в нетрявих лісах.
Це ти на подвиги водила,
Важкий скеровуючи гнів
На ворогів. О, вічнокрила,
Будь славна, куле куренів!
О, будьте славні й ви, хоробрі,
Визволу віддані сини,

Що, розмуровуючи обрій,
Підпілля паростень снажний
На всю соборну Україну,
Як правди промені, несли.
Витайте в пісні летом чину,
Наснаги гордої послі!
Ви говорили: „Край Данила
І Володимирів цей край
Вже розправляють владні крила.
Проклятий вороже, втікай!*)

І ми, серцями розбуялі,
До лісу йшли. В огні завій,
Неначе спротив на Каялі,
Росли полки:
— На бій! На бій!...

V

Раптово блиснуло, рвонуло,
Зарокотало, заревло,
Галявини хитнуло тло
І все, що в спокої поснуло,
Тривожно й нагло підняло.

— На багна відступ! — із Гордієм,
Твердим керманичем своїм,
Відходить сотня, буревієм
Гранатний кидаючи грім.
Дуднять сполохані діброви,
І стогне дико далина,
І — мов поранена — луна
Ридає з обширів соснових...

А де ж Оксана? Світе мій!
По низовині лісовій
Хиткими багнищами йде
І горне доньку до грудей.

*) Майже дослівно — з летючок, розкидуваних упівцями на Київщині.

О, серця болю! Зливо мук!
Не віддає нікому з рук
Малої крихітки. Вона,
Простоволоса, мовчазна,
Плекає в гомоні дудоні
Єдину думку: — Доню! Доню! —

Навкруг земля — як левій рев.
Злітають віти із дерев,
Кора облупується з тріском,
В'юниться злющим василіском
Руде багно, — Оксана йде
І горне доньку до грудей,
Плекаючи в громах дудоні
Єдину думку: — Доню! Доню! —

Притьмом на бурій суходіл,
На край зубчастого узлісся,
Де молодий сосник розрісся,
Вона виходить, і навпіл
Роздертий, вишитий рукав
На польовому вітрі має.
Куди ж тепер? Снаги немає!
Думки розбіглися уплав,
Дерев'яніють мокрі ноги
І руки терпнуть. Сил нема!
У мозку тьмариться. . .

Сама?

Невже загину край дороги?
Невже не житиму? Й дитя
Не буду бачити? Невже ж то
Назавжди кане в небуття
Мого життя манлива решта?
Але статечний партизан,
Призначений Гордієм джура,
Її піддержує. Повз лан
Перебігають.

Нагло, хмура,
Знесилена, бліда, на мить
Вона спиняється: „Лишіть!
Лишіть мене! Покиньте, друже,
Лишіть мене. . . Благаю дуже. . .“

І на долині немалій,
Окрай розбурханого бору,
Її, знеможену і хвору,
Лишає джура у селі.

VI.

З ім'ям Господнім на пряжках*)
І кров'ю іродською в жилах,
Вони розмножують по схилах
Журбу і розпач, смерть і жах.
Жалоба й жалощі. Несила.
Ридають села навкруги.
Дзьобатий ворон хилить крила,
Шматок довбаючи ноги.
І відбиваються берези
В холоднім склі очей мерця...
І з уст до уст летить „есеси!“ —
Як символ згубного кінця.

З ім'ям Господнім на пряжках
І кров'ю іродською в жилах,
Вони розмножують по схилах
Журбу і розпач, смерть і жах.
І до притахлої Слобідки
Вриваються, як хриплий дзвін,
І за втікаючими швидко
Пускають кулі навздогін.
Село, як вимерло. Борами
Розсипались поліщуки:
В високих зарослях ріки,
Як тіні, бродять лозниками.
Лише Оксана... Світе мій!
Немов у палі малярій,
Лежить недужа. Надовкола
Старі баби й старі діди,
Кому несила утекти,
Понахиляли тужні чола.

*) Gott mit uns.

Недужа марить... І дитя,
Дитя, що вранці народила,
До серця бистрого биття
Рукою горне. Божа сило!
Недужа марить, в висоту
Уривки слів метає, кличе
Гордія... ще когось... обличчя
Скорботно міниться в поту,
І на уста, чоло гаряче
Лягає жар, пожежа наче.

З ім'ям Господнім на пряжках
І кров'ю іродською в жилах
Проходять німці по хатах
І до солом'яних, похилих,
Турботно викладених стріх
Підносять димні смолоскипи
Під п'яний і нелюдський сміх.
Спахують хати. Плачуть липи,
Вогнем обвуглені. Та ось
В автомашинному алюрі
Попідвіконня затряслось,
І на поріг в есес-мундурі
Явився нелюд...

— Hier! Ist da! —

Звитяжно крикнув, кинув зором
І повним тулубом, нескорим,
Подавсь назад... Немов вода
Із весняного водограю,
Бензина бризнула на дах...
І засміялись — мій відчаю! —
З ім'ям Господнім на пряжках
І кров'ю іродською в жилах,
Зареготали палії.
І, зроджені з дахів похилих,
Вогню смертельні ручаї
Заклекотали хижим гулом,
Високі зводячи дими.

І хата замкнена з людьми
До неба жалем спалахнула.

Берлін — Авгсбург, 1945.

СПРАГА

I

* * *

Відгомонила спрагла рівновага,
І тільки — спомин, як гірка мета,
І тільки — будня розбуяла брага
Мені допалює сухі уста.

Прощай навів, блаженний супокою!
Мою рахмань і втрачені степи
В дочасну пору заступили млою
Чужинних міст брунаті черепи.

І я не хочу — чи мені ж не дано? —
Я не бажаю проклясти шляхи.
Така приємна і така жадана
Якась покута за якісь гріхи,

Що вже й одежа, в бродях перемокла,
Дорожнім пилом починає снить.
І далеч простору, як меч Дамокла,
Грозить і надить, надить і грозить.

* * *

І майдани, й люди — як на святі!
Аж вібрує готика струнка.
Та в моєму серці біснுவатім
Не вмирає дух степовика.

Що йому ці подвиги колишні,
Захолоді в строгості різьби?
Ближчі, ближчі пурпурові вишні
Та стави, та сонце, та дуби,

Та хвиляста навкруги пшениця,
Та вітрів несамовита гра.
Дух могутній, рокіт Ненаситця,
Він клекоче й кличе — до Дніпра!

1945

* * *

Важкі путі, позбавлені спокою,
Чужі краї, запалі в каламуть,
Тебе навчать і мудрости людської
І гарт наснаги серцеві дадуть.

Тож нащо дім? Навіщо рідна хата?
Краси тривоги вдома не збагнеш!
Шляхами чорними така багата
Блакитнокрила далечінь без меж.

Тож нащо стрим? Наснажена людино,
Іди й мандруй Сквородою в світ.
Лише тобі з'єднати воедино
Буденну дійсність і казковий міт.

Коли ж відчуєш ваготу пізнання,
В палкій екстазі повернись назад —
Влий дух життя в румовища останні,
Їх привітай — як великодній сад.

* * *

Жадоба світу, що дрімала в снах,
Ненатлим смерчем вибухла з війною,
І давні жалі тьмяною луною
У срібляних умерли полинах.

Щасливий той, кому домашній прах
Не вабить дум нетлінною нудьгою,
Кому невтомно таїну розвою
Змагає мозок на пізнань шляхах.

О, всесвіте! Твої принадні далі
Мені дзвенять крізь дні відрокоталі,
Немов яса берла і булави;

Бери мене в свої важкі обійми,
Дай розгадати простір віковий
І жереб радости, як долю, вийми!

* * *

Замало дня, а ночі — й поготів!
Півколо неба — як вузьке озерце.
Чи ж наситити простором світів
Мое бездонне, невгамовне серце?

Лежать шляхи, течуть потуги рік,
Мовчать задумно непробудні гори,
І лиш людина, часу чарівник,
Тривожних зір відгадує узори.

* * *

Розмай світів — як перевозуки гами.
Його відгомін гожий і снажний.
Доріг пізнань припалий порохами,
Топчу пили терпкої чужини.

Моє палання — невідкличні мандри.
І вже його, як боговиту даль,
Не погасити провістю Кассандри,
Ні Паркою перейдених проваль.

Зійди, снаго, й розквітни барвінково!
І появи непроминальний бран,
Де в сяйві сили ваговите слово
Мене сп'янить, як запашний євшан.

* * *

Живу й мандрую. Зорі пурпурові
І нескінченність сонячних шляхів
Ненатлим чаром чистої любови
Благословляють мій сумирний спів.

Пощо пусте, похоплене волення?
Правдива пісня завжди не гучна!
Та зерна мислі, спраглі дозрівання,
Зове довершена далечина.

Дзвени, дзвени, розгортуючи втому,
Хай пролунає твій принадний клич!
Потахне день і в тьмяну паполону
Мене обгорне мандрівнича ніч.

І, неземного поривання повен,
Янтарні сни навіявши горі,
Мене вколише, наче нільський човен,
Вологий блиск вечірньої зорі.

* * *

Кричать кажани в дорожніх деревах,
Підводи гудуть на тьмянім узбоччі.
І глухне земля, і втома сталева
На плечі лягає мороком ночі.

Хай гусне снага; зухваль мандрівнича
Хай звабно п'янить безмежжям обмари —
На поклик світів піднявши обличчя,
Людина іде, вітаючи хмари.

І п'яно в душі, і радісно знати,
Що серця удари — всесвіту луни,
Що в божім ладу надзорні сонати
Органно гучать, як янгольські струни.

* * *

Легкою млою свіжих вечорів
І порохами обважнілих черед —
Яке це щастя, вибрівши з вітрів,
Томити втоми ворохобний веред!

І процвітає, мов бузковий кущ,
Моя відрада, мандрівнича бранка,
Дзвінка, як місяць над пільмою пуш,
Ясна, як сонце молодого ранку.

І, чистих вод приймаючи ковток,
Співає тіло, подолавши болі,
Немов його в потоках пелюсток
Гойдає райдуга на видноколі.

Спить по дощам земля обвагітніла,
І сняться сни небесним берегам.
Блакитна злива гордо гомоніла
Родючим нивам і дівич-борам.

Блаженна повинь! Буйне розквітання
Напоєного дерева й зела,
Сама Помона золоте подання
В сьайнім подолі щедро принесла.

Та я крізь райдуг мирне узороччя,
Немов якийсь несьогосвітній маг,
Зорю, як хмари нерозтале клоччя
Грозить навалою майбутніх зваг.

* * *

Я знаю, розправить крила
Небес голуба фіяла,
І буде міцніти сила,
Як юність моя буяла.

І буде п'яніти в щасті
Наснага хмільної щерти,
Як сонця струмки гранчасті,
На груди землі простерті.

О, слухай, вчувай, мандрівче!
Надійде зненагла зміна:
Буяння твое поривче
Підкосить твої ж коліна.

І звабні безкрай-дороги,
Як мудрість верхів Синаю,
Стигматами з'яत्रять ноги —
О, знаю, мандрівче, знаю, —

Огорне відчай, мов галич,
Просушать піски баклагу,
І дика безводна далеч
Запалить смертельну спрагу.

* * *

Як помру, не подолавши втому,
Схороніть, де смерть не обміне,
Бо на тло сплюндрованого дому
Не допустять недруги мене.

Біля шляху, битого віками,
Під улюблений вітрами дуб
Над могилою поставте камінь
І на пам'ять вирізьбіть Тризуб.

Та коли сподівана свобода
Вас обніме золотом проміть, —
В серце степу, на джерельні води,
Вірні друзі, прах мій відвезіть.

Поховайте на довічний спокій
Там, де хвиля жита — як гора,
У моїй Херсонщині широкій,
Де вітає близина Дніпра,

Десь під синім листям тополиним,
Край Славути, над черленню нив,
Для якого я назвався сином
І якому віддано служив.

25. XII. 1945.
Сторіччя „Заповіту“.

* * *

Тяжкого зерна золотистий ворох
І повінь сонця на дзвінкім току
Хіба забуду, як журбу легку,
В ці довгі дні наснажувань суворих?

Блаженний будь, шляхів рожевий порох,
Що далечінь окрилює витку,
І тричі стань жадана впам'ятку
Прарідна земле, що загарбав ворог!

Мій кожен крок, як вічності дудонь,
Нещадно чавить неподатні будні;
Мою звитягу світлу, як осонь,

Надхненно кличе на шляхи славутні,
Перемагаючи світів печаль,
Херсонським хмелем духовійна даль.

* * *

Ні гожий Майн, ні Райнові щедроти,
Ні косогорів пишнobarвна гра
Не нагадають степові широти
І не заступлять рідного Дніпра.

Я там зростав, блукаючи балками,
Там гартувався шумом шуляка;
Троянди цвітом, терну пелюстками
Мене вела земля моя легка.

Я знав чайок Мазепине квиління,
Я чув хрущі в Тарасових садах.
Херсонська юність, як снага весіння,
Палахкотіла на моїх шляхах.

О ні! Не Майн, не Райнові щедроти
Не косогорів пишнobarвна гра. . .
Я ваш навіки, степові широти,
Зелені зарви рідного Дніпра!

* * *

Пам'яті спалених
Доньки й Дружини

На дванадцять шляхів — ой, земле! —
Завихрує колючий сніг.
Та ніхто, ніхто не приємле
Розлито-лютий біг.

Тільки я, не схотівши хати,
Поринаю в смугастий світ.
Ой, бурі, бурі! Буду блукати,
Наслухати пошум'я віт.

Гей, ви, луни братнього бору,
Буйні леготи сіверян,
Принесіть мені вістку скору
Від слобідських моїх кряяні!

Розкажіть, чи стоїть могила
Над румовищами села?
Чи не сумно, дружино мила?
Як же донечка? Підросла?

Хто приходить до вас у гості,
Русалка чи лісовик?
Що видзвонюють вільхи брості
До смутку осик?

І чи вже повернувся хтонебудь
Сплюндроване воскресить?
Луни, луни, ячіть, — як лебідь, —
Краплю радості принесіть.

Краплю спокою киньте в душу,
Бо в ній же — так гаряче!
...Ллється слово в метіль байдужу,
Ярий вітер лице пече.

1946.

II

* * *

Хай прийде суд, хай гряне суд суворий!
Оросять спрагу вільги ручаї.
Якнайулюбленіші власні твори
Мені здадуться, наче несвої.

І я клякну, як грішник окаянний,
На вічний камінь проминальних днів
За те, що серця не тривожив рани,
А лиш віків луною гомонів.

Гряди, як грім, високе правосуддя,
І появи мій заповітний день!
Немов скарби принадного полюддя,
Що виповняли княжий козубень, —

Мої плеканні, мускулясті болі
Із надрів серця виллються на світ;
І я, надпивши з келеха юдолі,
Прийму, як присуд, плодоносний гніт.

* * *

Ріка в надійні входить береги.
А як бундючно пінилися потоки!
Дзвінки від буйства, сповнені снаги,
Глушили світ, безмежний і високий.

Та чи мені, мандруючи, судить
Сердець пориви, що цвітуть бездонно?
Після грози поглибшає блакить,
З роками розум визріє, мов гроно.

Тож хай сивіють скроні, сни мовчать,
Маєстатично споважніє тіло, —
Премудрий спокій покладе печать
Лише на те, що буйно відхмеліло.

* * *

Як любо мислити на видноколі,
Коли вгорі схвильовані лани
Течуть потужно, не здвигнувшись долі,
В безмежний край п'янкої далини!

Тоді від повені шумливих царин
Моя земна зникає суєта,
І я стаю щедротами обдарен,
Кому тягар — як лагода свята.

І це тоді уста мої безмовні
Готують слову легкість ваготи,
Бо, скільки б я не хвилювався зовні,
Внутрі волю спокій берегти.

* * *

Завагітніла думка на світанні —
І б'ються слів блакитні голуби.
Якому хистові в яким скитанні
Схопити суть померклої доби?

Так зловороже, як порожній вітер,
Жахають вирви мозку і землі,
Що найбарвніші кольори палітер
Стають на мить нікчемні і малі.

Так володарно зводиться знемога
І протинають туги лемеші,
Що навіть честю праведного Бога
Не вбити кривди стрічної душі.

Прийди, прийди, первопричинне слово,
На невгамовність марної плавби,
Щоб у тривкім наснаженні наново
Схопити суть померклої доби!

* * *

Душа людини — велемовна книга,
Яку чим більше пристрасно читай —
Тим довше радістю дзвінкою диха
Тяжких пізнань довершений розмай.

І глиб небес, і шир землі принадна,
І всіх доріг відвічна довжина,
Людське єство вгорнувши, наче в рядна,
Йому чуття схвильовують до дна.

Ясуї хвалу, творителю первинний!
Ти й не подумав, появивши світ,
Що твій же твір, твої пізнавши чини,
Про тебе власний розвінчає міт.

* * *

Сердець отаву, чисту й соковиту,
Нехай топтав чи не топтав одчай,
Бери, як дар цього земного світу,
І пелюстками задумів квітчай.

Загубиш лад чи відшукаєш нелад, —
Тебе не зборе буйне безпуття!
Як води відає плавучий велет,
Зумій дознати парості буття.

І по насназі звабного ширяння
Чи по скорботі спаду — все одно —
Чиїсь чуття п'янитиме дорання
Твоїх плодів достояне вино.

І ти пізнаєш радість боговиту,
І привітаєш килими отав —
Сердець дари, скарби земного світу,
Що їх надхненно мислями квітчав.

* * *

Вже на виски спадає сивина,
Вагітний мозок покликає Бога.
Вже зріле серце стріла не одна
Хитка поразка й певна перемога.

І явних марив і неявних снів
Затужавіла благодатна спрага.
О, мудра школо відбуялих днів!
О, бивих буднів потайна наснаго!

Я згоден з лавра одягти вінець
У ті хвилини, незбагненно дивні,
Коли ударять по щитах сердець
Мої слова — як мамутові бивні.

III

* * *

Кари кар — невимовно мало!
Сном німотним, світе, не спи!
Під чужим очманілим чвалом
Застогнали мої степи.

І розкрита, ненатла смага
Облягає сухі уста.
О, зневаго, божа зневаго,
Де погасла твоя мета?

Я молюся тобі надхненно, —
В час урочий цей світ зустрінь
І покути градом вогненным,
Вікопомним градом, як рінь,

Розметай, спопели сваволю,
Сяйвом райдуг поля обвій
І розбурхані хвилі болю
Погамуй у душі моїй.

* * *

Тирлує тьми поріддя низькочоле,
Терплять поля, уперті, мов граніт.
Коли ж потоптані ордою доли
Покрие волі променистий цвіт?

Ввесь світ оглух. Як невігойні рани —
Тіла держав. Апокаліпси мить
Понад звадливим людом окаянним,
Мов божий бич, кометою гримить.

І стугонять, оплакують простори,
Немов чайки, свободовбивчий час,
Цей чорний час, коли в знеможі змори
Меч Азраїла четвертує нас.

* * *

Мілка надія і глибокий сумнів...
Хто зріже лавра: Сатана чи Бог?
Я — другий Гамлет, що з думок збезумнів
І споглядаю присмерки епох.

І так принадно в тузі дознавати,
Як безбач б'ється сковане буття,
Немов — у морі без керма фрегати,
Ні бур, ні злив не знавши спочуття.

Гряди, як древлє, Мойро кругойдуча,
І доволодай незникому путь!
На цілий всесвіт непроглядна туча
Потьмарно впала.

Бути ж чи не бути?

* * *

Марно кликана, пуста, недбала,
Де ж ти діла, розгубила гнів?
Для якого спокою приспала
Полум'яні пориви синів?

Це ж тебе талують буйні бурі,
Наче хмару, білу і легку;
Це ж тебе на обрії похмурі
Виганяють вихори в танку.

Доле, доле! Жаром непогасним
На путі, на стоптані терни,
Припади для радості нещасним
І жадану стріху поверни!

Та як ти не зможешся — погана! —
Нас, бездомних, повести під ню,
Хай тебе роз'ятрить вічна рана,
Вічна рана сорому й вогню!

І нехай, нехай тебе з дороги
На палючій скелі край води,
Як прокляття, кинуте від Бога,
Приланцюжать люди назавжди!

* * *

Борвієм гряди, Месіє!
Розколюй жалі наруг!
Сичить головатим змієм
На друга нещирий друг.

І бродять, немов цигани,
Сини — безталанний дріб —
І в станах, негідних шани,
Гризуться, як пси за хліб,

А мати — скорботна мати! —
Під гупотами чобіт
Безсила, слаба вмирати,
Плекає державний міт.

І щедро плоди рум'яні
Дарує своїм катам,
І бачить, як ті останній,
Останній руйнують храм.

Деруть на онучі плахту,
Несвітську вергають лють,
І б'ють яничарську вахту,
Що мало дарів дають.

Де ж помста, правди озіє?
О, звуку сурми не жди —
Борвієм гряди, Месіє,
Жорстоко суди, суди!

* * *

Не прости, як присягу порушу,
Не зогляньсь на благаючий крик, —
Запали смолоскипами душу,
А гріховний мій вирви язик.

І як помсти не вситиш у спразі,
Не вагайся — стеблом осліпи,
Тільки дай у високій екстазі
Відчувати, як дишуть степи.

О, священна! О, рідна до болю!
Лиш хулою тебе оскверню,
Не дивись на синовню сваволю,
На взаємну, безславну борню, —

Покарай на широкім безводді
Пробувати під варом юги,
Щоб клювали шуліки й відтоді
Я не відав живої снаги,

Щоб — дознавши великої муки —
Я не каюсь на довгій путі,
Від блаженства ламаючи руки
У рахманній моїй ваготі.

* * *

Ти не чуєш мого благання,
Честю неба прикрився ти.
О, жорстокий! В журбі скитання
Прирікаю тобі світи.

Щоб несите поріддя скверни
Бурунило твоїй плавбі,
Щоб стожала пустеля терну
Вічні тавра пекла тобі!

І тоді, остудивши рани
Під поривом важких вітрів,
Ти збагнеш, в молитвах жаданий,
Спрагу правди і горя гнів.

Будь же вірний своєму стягу!
З пошрамованих серця скиб
Богоборну приймай звитягу,
Як палаючий смолоскип.

* * *

Роздмухавши гнівні зорі,
Біблійний гуде борвій.
О, серце! В якому горі
Забутись душі моїй?

Світи — попелища храмів,
Народи — покутня мста.
Мій біль далину обравив,
Як терен — чоло Христа.

І мружить вона, барвіста,
Зрадливу блакить очей,
Щоб сонце, помста Мефіста,
Пекло порохи Помпей.

* * *

О, чорна змія відчаю,
Що в думках моїх засіла!
На схресті світів конаю,
Антея втрачаю силу.

Земля — як гріховне лоно.
Все небо — зловісні знаки.
Простори горять червоно,
Криваво палають маки.

Надходить, святий достоту,
Кінець, — і холонуть скроні,
І зносять світів скорботу
Розкриті мої долоні.

* * *

Я вийму суворий жереб
Німого навек буття,
І мій пересохлий череп
Простору замкне виття.

І кості мої мандрівні
Зупинять похід віків
На вічній тій плоскорівні,
Де стогін і стук підків.

Де згага, як гнів неситий,
Вергає палючий плин, —
Я буду кістьми косити
Відчаю гіркий полин!

І буду я так лежати,
Сягнувши кінця мети,
І стануть небесні шати
Безсмертям моїм цвісти.

САТАНА

Мертвотний мор і хворі дерева,
Пустинь повітря, як лінії води,
І небозводи, тьмяні небозводи,
Де в'яли хмари й жовкнула трава,

Він споглядав. І падали слова,
І тягарями, як тверді колоди,
Давили в душах осяйні злагоди
І на пізнання вроджені права.

Твій час минув, поріддя світочаду!
І — спраглу звади — злободавчу владу
Богосланиць гордо поборов,

Та правіків потьмарення первинне
Крізь час, крізь простір і крізь людську кров
Глухим відлунням смертоносно рине.

* * *

Бездонні лона повноводих рік
Німовно випалить ярлива спека.
І ти, людино, від пустель далека,
Близькою станеш порохам навік.

Серед привіль плекаючи квітник,
Хіба ти знала, що біди пащека
Розверзнется й твоя жадана Мекка,
Як мариво, зникне сподалік?

Безжальні дні безбожної кончини!
Стократ омріяні, грядіть із височини,
Грядіть столунно на гріховний світ.

І я потахло в молитовній тузі,
Із серця вирвавши буття магніт,
Вас привітаю на смертельнім крузі.

* * *

Безсиле холодне сонце
Бороло повсталу тьму...
Кому розгадати сон цей,
Позбутись біди кому?

Вужами, як чахлі сквирі,
Сухий плазував туман.
І, зріючи, ярий вирій
Борвійних скликав краян.

Просторів порожні борті
Благали снажних медів.
Прасмерти росли когорти,
А я, як дитя, радів.

Моя починалась мрія,
Буяли мої слова.
Плеканна віками дія
Гула, немов перезва.

Не сон процвітав, а клуби
Підводив кончини цвіт,
Щоб з лона старої згуби
Новий народився світ.

* * *

Погинь у полум'ї борвію,
Але палай, щоб не погас!
Щоб я, новітній Єремія,
Оплакував твій чорний час.

І в гойну мить вогнем спрагливим
Слова ненатлі напоїв.
Потьмарним вирікшися зливам,
Шуміти вроді врожаїв!

І ярій радості дзвеніти
Нутром снаги, ясою мрій.
Повстань, як день, спажни, як міти,
Первинним сяйвом, світе мій!

* * *

І вигорне хмурий обрій
Не хмари — гори костей,
І буде в господі добрій
Братання лютих людей.

Розкриються нагло очі,
Розверзнуться вмить уста.
Вчувайте слова пророчі
Усі, хто ганьбив Христа!

Правиці, що брали камінь,
Слова, що несли хулу,
І ноги, які віками
Топтали його хвалу, —

Сахнуться, як дикі звірі,
Пізнавши правди прихід.
Очищеній людській вірі
Появить лагода вид,

І стане в господі добрій
Братання, й клич незлоби
Знесе на прадавній обрій
Новий маєстат доби.

ОАЗА

I

* * *

Ти мені — як примарна оаза
На пісках африканських пустель.
Повертаюсь, мов бурі екстаза,
До твоїх біловидих осель.

До садів, що таять прохолоду,
До землі, що лежить — як свята, —
Я керую обладу відходу
І запалені болем уста.

Мої руки тріпочуть, як віти;
Дум тягар я голготно несу,
Щоб твої перелогі узріти
І твою надбіблійну красу.

Обітована! Крапле баклаги,
Появися у блисках роси,
Погаси мої вибухи спраги
І вергання пустель погаси.

1950

* * *

Дюнами шлях мій — без краю.
Дихає далеч вогнем.
Довго і спрагло згораю
Над переможеним днем.

Скорбного неба Сагара
Зорі запалює знов, —
Сонця погашена кара
Душу не звільнить з оков.

О, прохолодний розмаю,
Де твоя звага стара?!
Жданого Ніла немає,
Довго не буде Дніпра.

Тільки бурхає дорога,
Дихає далеч вогнем.
І не згасає знемога
Над переможеним днем.

1950

* * *

Течуть сторучайно дюни,
Піски суховійно дмуть.
Буруни, жахні буруни
Мою замітають путь.

Як смерчі — димучі зарви.
Як вихор — вогонь юги.
Душа, пожадавши барви,
Долає смертей круги

І, чорним відчаєм гнана,
Зникає в жаркій імлі. . .
Бездольна, як вічна рана,
Кому перелле жалі?

Для кого розкриє муки? . . .
Безлюддя. Безмежжя. Сум.
І, гнівню рознявши руки,
Вергає піски самум.

1951

* * *

Де ви, де ви, ставні тополі,
Кольорові струмки зела?
Обвівайте ненатлі болі
З вогняного мого чола.

Де ви, де ви, дзвінки джерела,
Довгождана доріг мета?
Снаговито, як рідні села,
Напувайте мої уста.

Хай із вашим сьйним приходом
Згасне згага, — і мандрів шлях
Буде слати холодним водам
Привітання в снажних гаях.

Об'явіться — як мерехт марив!
Киньте тіль димляним горбам,
Щоб я спрагу мою охмарив
І ступив у жаданий храм.

1951

* * *

Палючі пили пустелі
Пошли до кінця життя,
Щоб далей вали веселі
Вергали вогонь виття,

Щоб вихори в наглім свисті
Карали за всі гріхи,
Щоб я на горби урвисті
Верстав без мети шляхи, —

Лиш дай у тяжкому сконі
Узріти євшан степів,
На древнім отчиннім лоні
Почути дніпровий спів;

І, впавши на рідну землю,
Її цілувати вщерть...
Тоді без жалю приємлю,
Немов нагороду, смерть.

1951

* * *

Куля земна, полонена пільмою,
Знає мету, що ясна і пряма.
Сотні доріг подружили зі мною,
Тільки тебе, материзно, нема:

Не вибухають із надрів джерела,
Не поклоняються ниви вітрам,
Буйноблакитна безодня весела
Не розкриває зазорених брам,

Сила важка плодоносного лона
Гимном снаги не дзвенить по ночах,
Древнього Понту гонитва солона
Захвату й блиску не родить в очах.

О, життедайна моя материзно!
Сонце згасає в чужинах мутних.
Чорні провалля безжально і грізно
Тропи мої обривають на них.

Жовтогарячі буруни відчаю
Зморам незнані туманять світи.
Як же вири вогняного безкраю,
Далеч голготну мені перейти?

Як досягти заповітного дому?
Впасти на рідний дитинства моріг,
Сльози гарячі, тужбу незникому
Спрагло ронити на отчий поріг...

Куля земна, полонена пільмою,
Знає мету, що ясна і пряма.
Сотні доріг подружили зі мною,
Тільки тебе, материзно, нема.

1952

* * *

Тугу мою, невтоленну скорботу,
Не погасити риданням гучним.
Знав я жалі, погамовні достоту, —
Тугу мою не здолати нічим.

Наче юга безбережного неба!
Ніби горнила пливка глибина!
Спокою? Бурі? Бальзаму? Не треба!
Мандри обравши, палає до дна!

1952

* * *

Хай би гнів я в сирій землі —
І наситив коріння клена,
Щоб шуміла в блакитній млі
Снаговита листва зелена.

Знала б неба сувора твердь,
Що не кинув землі своєї,
А зостався, прийнявши смерть,
Всі недолі ділити з нею.

Точить серце тужби іржа.
Снить уява смарагди маю...
Отні клени! Моя душа
Понад вами щодня літає.

1951

* * *

Я снів голубе водопілля,
Смарагдову радість дерев
І запах безсмертного зілля
Під крильми заобрійних мев.

Та безмір землі жовтожарий,
Вітрів поглинаючи зрив,
Мене многотою покари
Жорстоко і нагло збудив.

Покуто прямих алегорій,
Твій вирок досмертно лихий:
Кружляти — як гайвори в горі —
І кров'ю значити шляхи.

1952

* * *

Хвилі жита? Пісків потоки?
Спраглий промінь? Смеркання квіт?
Вічний Боже, який широкий,
Дивно знаний твій білий світ!

Збройних сварів вогонь захланний,
Самоти кам'яна тужба. . .
Вас не зморять погроми й рани,
Ні найдовша сяйна доба.

І погідні чеснот пориви,
Нездоланне здолавши зло,
Поглинатимуть чорні зливи,
Хоч само їх виття внесло.

Правіків непоборний спадок.
Та молюся, дознавши міт,
Щоб відважний знанням нащадок
Розгадав нерозгадний світ.

1951

* * *

Слова, що владою вагомі,
Дзвінкою римою вінчай,
І в кожній букві, кожній комі
Тамуй розгойданий відчай.

Душа співця свідомо спраги,
Хмільної пристрасти жадна.
Нехай міцної рівноваги
По вінця сповниться вона.

Тоді — як блиск на перламутрі —
Найпотаємніші чуття
Могутньо вибухнуть, премудрі,
Вином солодким забуття.

І ти, що сів красні гами,
Що слово клав на терези,
Пожнеш, охмелений рядками,
Плоди коштовної краси.

1952

* * *

Сняться ниви — гривасті коні!
Крізь гарячий сухий туман
Коливають вітрів погоні
Жовтополий безмежний лан.

Житнім хлібом, гречаним медом
Духмяніє стара земля,
Мов під синім небес наметом
Довге свято Сварог справля.

І не знаю, скорботну вразу
Чи розраду віщує сон.
Буде, буде мою екстазу
Чаклувати ясний полон!

І в обмарі, немов у сконі,
Я дознаю, підвладний сну,
Що в минуле гривасті коні
Заманили мою весну.

1954

* * *

Закують ковалі й зозулі
На далекій розмай-землі.
І словам, що були знебулі,
Нагло стануть світи малі.

І запахне рілля хвиляста
Чебрецем на хмільній межі,
Де глибокі поклони класти
Будуть ниви моїй душі.

Чи спинюють я? Скажу „спасибі“?
Йй, що мандрів обмарить біг,
Заповітній, рахманній скибі,
Жданій цілі моїх доріг.

Так, я прагну слізьми росити
Першу грудку тих нив-розп'ять,
Що — як поклик мети неситий —
Душу й серце здаля п'янять.

1951

* * *

Мистецтва радісна принада
І неув'ядної хвали
Ласкавий клич, могутня влада,
Мене світами повели.

Вони роздмуханому зору
Явили праведну красу,
Оздобний чар і п'янь сувору,
Що їх, охмелений, несучу.

Так будьте ж вік благословенні!
Але пошліть останню путь
У край, де захватно-черлені
Черешні вранці розцвітуть.

І поверніть найкращу пору,
Коли вітав мій перший крик
Розгін херсонського простору —
Мистецтва рідний материк.

1952

ОСІННЯ ЕЛЕГІЯ

Мов келихи, повні вогню золотого,
Палають дуби в голубій даліні.
Не ремствуй, надіє! Стелися, дорого!
Стояння скарбів пораховано дні.

Вони облітають важкими ковтками,
Лягають на землю — черлень і багрець.
І жаль підмиває, що й я за роками
Зійду в небуття, привітавши кінець.

І тоскно в душі відзивається туга.
Багато буяння і мало плодів!
Минуле лягло — як імлава наруга,
Майбутнє без барви встає поготів.

І я, що пройшов рокотання шалене,
Молюсь і благаю: — О Боже, верни
Трояндої радості літо надхненне,
Смарагдову тирсу моєї весни!

Та падає листя невпинно і строго:
Стояння скарбів пораховано дні.
Мов келихи, повні вогню золотого,
Палають дуби в голубій даліні.

1952

* * *

Долярникам

О, мерзенне поріддя степу,
Тьмяний виплоде схресних рас!
Не здвигнув тебе дух Мазепи,
Не окрилив тебе Тарас.

Владі ламаного алтина,
Владі золотого й срібняка
Віддавалась робуча спина,
Продавала снагу рука.

Влада доляра твій нерозум
Заманила в чужі краї.
Жар любови ти вбив морозом
І забув ти степи свої.

І споганив співуче слово,
Славу предків... О зрадо зрад!
Де шукати серцям обнови,
Щоб цвіли — як вишневий сад?

Де дістати євшану-зілля,
Щоб заблиснув сяйний кінець,
Щоб прокляв ти чуже посілля,
Повертаючись на чебрець?

Все мовчить. І земля, і зорі
Потонули в імлу мутну.
Тільки я, мов Електра в горі,
Гнівом граду тебе клянучу.

1950

* * *

„Влюбляйся любов'ю сина
В цей прапор — у зорі й смуги,
В цю землю, яка єдина
Забрала тебе з наруги.

Забудь зловорожі орди —
Чи ж мало тобі неслави? —
І стань під машин акорди
Нової співцем держави“.

Так мудрий, холодний розум
Наказує владно слову,
А серце, чуже погрозам,
Первинну вчуває мову:

Його, як снаги загара,
Як блиски грози важкої,
Бунтує відомсти кара
І в снах не дає спокою.

Йому крутояр дубовий,
Могили та рідні ріки
Своєї влили любови,
О земле моя, навіки!

Філядельфія, 1950.

* * *

Не шукайте її у вогнях смолоскипа,
Ні в надхненні юрби, що напружує біг, —
Ваша правда лежить, як розвернена скиба,
На предвічному схресті предвічних доріг.

Плуг історій пройшов над пругким суходолом,
Та його обминув первородний сіяч, —
І росте з борозни, володіючи полем,
Блекота і кукіль, і скорбота, і плач.

О, дивіться туди, в кого мозок жаріє!
Звагу мандрів керуйте на рідний поріг.
Ваша правда живе, як Мойсеєва мрія,
На предвічному схресті предвічних доріг.

Буде щасний прихід! У блаженстві стихії
По розпуці скитань, по загладі утрат
Засіяє пракиївське сяйво Софії
На новій держави новий маєстат.

1950

Я Р

(intermezzo)

* * *

Квітом терну — твоя обмара,
О розпуття жарких вітрів!
Добрий промінь ясного Яра,
Не спахаючи, спопелів.

Над степами нерозбуялий
І розчахнутий із нутра,
Ти пролинув, як біль Каяли,
Міте вимріяного добра.

Горе, горе! Полян духовість
Не прославив надхненно ти,
Зневажаючи зайшла новість,
Міте гожої ясноти.

Що ж осталось мені у спадок?
За тривалі які діла
Спогадає тебе нащадок,
Міте сонячного тепла?

Прокленуть мене смертним прахом
Вкриті золотом боввани, —
Степовим піднімуся птахом,
Не приторкуючись вини.

І над тесаними хрестами
Із розп'яттями й без розп'ять
Буде — вквітчаний пелюстами —
Мій роменовий дух буять.

І, югнувши над косогором,
Буде виспів ширяти мій,
Щоб не пік ненависний сором
За кайдани від Візантій.

* * *

Оксані Лятуринській

Тебе вітаю, сонце стопромінне,
Моєї плоті омивальний плин,
Потужна повінь, що всевладно рине
І пориває до ясних вишин.

Тебе приймаю, корогове Яра,
Співних роменів запашний вінок,
Ти, що вливаєш буйно, як загара,
Сяйної радості п'янкий ковток.

Джерело сили! Я тобі одному,
Тобі, що вирвалося з хащі хмар,
У заприсягненні молюсь ясному
І словом пристрасти приношу дар,

Бо тільки ти, відкинувши кирею,
Оповиваєш далі голубі,
Мій дух пашить щасливою землею
І розпливається в тобі.

1947

* * *

Як догнали його на полі, —
Крикнув гончий: „Агій, поганий!“
Батоги — на рамена голі,
Кольки терну — в гарячі рани.

Що ж він думав, визнавець Яра,
Умираючи в сяйві сонця?
Чи гриміли громи, мов кара:
„Вирятовуйте оборонця!“

Розметавши брунатні руки
І духмяний безкрай обнявши,
Він у звабі земної злуки
Святовитно затих назавше.

Ти вергаєш, первинна ноче,
На століття потік злочинний.
Братовбивча війна двигоче,
І не видно її кончини.

1947

СКАРГА ЖЕРЦЯ

Володимирові Шаянові

Обшили душу лишаї,
Покрили серце жовті струпи...
Чиї ж то голосно, чиї
Ревуть несамовиті труби?

Гудуть — як бурі з-над печер,
Зловісно б'ють у темні дзвони.
Хтось неблаганний світ роздер;
І світ смириться, безборонний.

О буйні стриби! Окропіть
Ясною гоїстю тією,
Що розпанахає набрідь
Понад полянською землею!

Я душу вийму і заб'ю,
Заб'ю, щоб гною не кортіло,
І спрагло нав'ю перев'ю
Моє пречисте тіло.

1948

* * *

Золоту, золоту солому
На святкову стелю постіль.
Розметай віковічну втому,
Виплюндровуй нестерпний біль!

І вигоюй, погідний Яре,
Вікопомне душі тавро.
Хай на серце спливе стожаре,
Снаговійне твоє добро;

І цілюще з душі моєї
Позмиває чужий намул,
Що так точить, палить іржею
Під розгойданий дзвонів гул.

І тоді, по близькім світанні,
Я покину потьмарний світ
І в очиснім вітрів купанні
Оновлюсь, як ромену цвіт.

1948

* * *

Може справді аж дві душі
Пробуває в грудях у мене.
Одна — в золотій іржі,
А друга — руно зелене.

Одна — з осяйних небес
Твого маєстату, Боже.
А друга — з низинних плес
Від Яра, що сходить гоже.

Та благаю, молю обох:
О не дайте, щоб я збезумнів!
Ось ви стали — і Яр, і Бог,
А мене розриває сумнів.

1947

III

* * *

Цвітуть евкаліпти, роняючи пух,
Колібрі дзвенять над окраєм зеленим.
І втома зникає, і кріпне мій дух,
Немов оповитий живлющим роменом.

Я чую, як знов повертається міць,
І двигает знову дзвінкою снагою.
О щастя дозріле ярких блискавиць,
Ти слово моє напуваєш грозою!

Розтанув навіки скитальчий туман,
І давньою радістю повниться серце,
Що навіть Великий бутний океан
Лягає до ніг, як ласкаве озерце.

Монтерей, 1956.

* * *

Раюю на горі — як на Парнасі.
Внизу брентить Великий океан.
І голі скелі, на прибої ласі,
Дарують водам радісний пеан.

Ні бур, ні хмар — сама блакить нестримна!
Димує Торо, ніби Чатирдаг,
Та любе сонце розсипає гимни
На предкознаних і дзвінких ладах.

Навіщо ж туга, дивний чоловіче?
Твій вік, як день, безжурно промине
На цій землі, де квіття мальовниче,
Де кожна мить — як щастя неземне.

Та він, скорботний завжди, мимоволі
В гарячій пориві тяжких зусиль
З-над сосон чує рідний шум тополі,
А знизу — плескіт чорноморських хвиль.

1956

* * *

Будні мої безтурботно течуть,
Наче пруги океану,
Сосни довкола постелю тчуть
Зайді-туману.

Сонце золотить брунатні бори,
Хмари мережать панелі.
Зором вітаю з моєї гори
Пляжі в Кармелі.

Десь ненаситна заглада кружля,
Чвари, незгоди і війни, —
Тут веснояром цвіте земля,
Обрій спокійний.

Чом же для тебе немає краси,
Серце, крилатий човне!?
Інші вчуває воно голоси,
Тугою повне.

1955

* * *

Не з кости жовтої слонів,
Не з криці, кованої зрання, —
Край вод і хмар собі я звів
Яснодеревний дім тривання.

Рахманний, мудрий Аполлон
І полум'яний Діонісій
Мій труд відвідують, як трон,
Вагою вимріяних візій.

Щодня в мелодії гірській
Шумлять прилюбно евкаліпти,
Колібрі з квітів п'ють напій, —
Що свій віддав би мед і хліб ти.

Щоночі синя каламуть
І монтерейський щедрий місяць
Потопи сяйва з неба ллють,
Мов кіновар — картинописець.

Немає тут ні пір, ні ер.
Така предвічна, гойна звичність!
Я ще живу чи вже помер?
Сучасність... Вічність...

1956

* * *

Мої слова, добірні й прості,
Гойдає Тихий океан.
І проростають, наче брості,
Снажні рядки — дзвінкий пеан.

Мої струнки й суворі ямби
Течуть ностальгією хвиль
На скелі, дюни, сосни й дамби
В сумирнім леготі зусиль.

І я верстаю, мов Портола,*
Каліфорнійські береги
І наслухаю в звазі чола
Нестримні вічності круги.

Минуть роки, пройдуть епохи,
Та не розмиють край води
Не завжди смертні, вічні трохи
Мої карбовані сліди.

1960

*Дон Каспар де Портола, еспанський патріот, вояк і дослідник, заснував 1770-го р. Президіо, що стало зародком сучасного міста Монтерею.

МОНТЕРЕЙ

Епічний стиль розлогих кипарисів,
Ноктюрни скель та Тихий океан —
Чого ще треба для душевних ран,
Для бурі в серці — невгамовних бризів?

Нехай від мандрів ти змарнів, полісів,
Віддавши душу мерехтам оман, —
Тебе обмарить монтерейський бран,
Мов буйний шквал — рибалку серед мисів.

Твою палку, нескорену любов
Бере обладою Pacific Grove,
І ти речеш: — Хвилино, зупинися! —

Коли ж тумани, з сонцем повсякчас,
Находять валом на гірське узлісся,
Милуйсь і думай — ти відкрив Парнас!

1957

СЕКВОЯ

Д-рові Яр. Коропєєві

Ще не свистіла Дарія стріла,
Мовчала праща на правиці галла,
А ти висоти в сонці покликкала
І з темних нетрів радісно росла.

Текли віки, як води, без числа;
Зникали війни, — тільки ти шугала
В потоки хмар, як голос Ганнібала,
Як гін Кортеза, як світів хвала!

Дерев прамати, вікопомна славо,
Твоя постава манить величаво,
Понятий захватом, розкритий зір.

Твої могутні коренасті крона
На тлі крайнеба і скелястих гір
Стоять — немов безсмертя охорона.

1956

* * *

Тепле небо твоїх очей
Красномовно метало звагу,
Мовби туга жадних ночей.
Надпивала любови брагу.

І не знав я, кому судить
Полум'яну спокусу Єви,
Тільки відав величну мить
Райських яблунь у день серпневий.

Розкривались корони гір,
Дзвінко падала Божа тама,
І сягав щонайдальших зір
Невтолений вогонь Адама.

1952

РАНОК

Синові Богданові

В моїм саду, де повний кущ півоній
Підносить юно в лагоді червоній
Травневу радість раннім небесам,
На всіх листках розсипано бальзам,
На всіх деревах, травах і стеблинах, —
Немов, у звабних раювавши винах,
Казковий Крез навкіл бенкетував.
Де ж дівся він? Чому пустив уплав
Свої скарби? Щоб сяє міріяди
Ясили гимн? Росли кущів каскади?
І, як розгадка з голубих далин,
Явивсь на ганку кучерявий син.

Філядельфія, 1953.

ДО ІГОРЯ КОСТЕЦЬКОГО

(надсилаючи „Вибрані поезії“ Джона Кітса)

Ми в час ісходу зовсім не дружили.
І наші, в мандрах розбуялі, сили
На протилежних билась бігунах.
Як часто згарячу вергали прах
Один на одного в гучному МУР-і,
Собі накликаючи грози й бурі!
Зате злилися наші голоси,
Запраглі чару древньої краси,
І перший ти Шекспірові сонети
Втілив у предків пишномовні злети;
Я ж, мод минаючи хиткий конклав,
Сонети й оди Кітса переклав.

28. X. 1958

* * *

Ми споконвіку прагнемо краси,
Звитяги слова, роздуму і діла;
Даруєм людям гойні голоси,
Щоб їм відвага в серці клетотіла.

Для нас правзори — вольовий Гомер,
Снажний Шекспір і Данте препохмурий.
Для нас Тарас над покликами ер
Стоїть — як стяг із полум'я і бурі.

Вперед, поети! Прозу барикад
Вергайте в порох! Зривом пурпуровим
Ті, що сміялися із ваших вад,
За вами ринуться із вашим словом.

1963

WATERLOO

Жують траву обтяжені корови,
Що надовкола буйно поросла
З пролитої достойно — без числа —
Наполеоном збуреної крові.

Так мирно скрізь! Не йде луна з діброви,
Не ринуть ядра, не ридає мла, —
На повів смерти радісно лягла
Снага життя і дух його здоровий.

Нашадку! Пий потоки молока,
Та не сором незганьбленої слави,
Що вже дзвенить по всесвіту, лунка;

Не будь ганебним, як сини Полтави,
Що під лукавим розбратом Москви
Сплямили Січ і слави корогви.

Waterloo, 27, VIII. 1960

ЄГИПЕТСЬКИЙ ОБЕЛІСК

В заграві світла, на пляцу Конкорда,
Поміж юрби, де плеще водограй,
Якому заздирить осяйний В е р с а й,
Чарує зір його постава горда.

Ні, не коня зубата з бронзи морда,
Не крик химер нотр-дамських у безкрай, —
Мій зір приковує, немов розмай,
Знаків таємних ринуча когорта.

Париже! Гордощі старих відваг,
Краса надхнення, чару саркофаг
Ведуть хвалу в підніжжя обеліску,

А він, пірнувши в темряву блакить,
До всіх байдужий, неподатний блиску,
Про давні подвиги пустелі снить.

Париж, 9. IX. 1960

ПЕРЕД ХАТОЮ ШЕКСПІРА

Вклонись, людино, цій малій хатині,
Що всьому світу велетня дала;
Торкнись чолом постарілого тла,
Що нас чарує новістю й донині!

Це звідси вийшли Річарда гордині,
Лукавства Яго, Макбет — витвір зла;
Це тут любов Джульєтти процвіла,
Як добрість Гамлета й журба княгині.

Шекспір — колібс! Народів і племен
Ярке сві чадо, володар на троні,
Живе в серцях когортою імен;

Бо, залишивши Стратфорд на Авоні,
Його всевладна, як земний магніт,
Потуга слова полонила світ.

Стратфорд на Авоні, 11.IX. 1960

ПОРЕНЕСАНСОВЕ

Часи буянь! „Заграва“, „Мур“ і „Арка“...
О, не забути риторичних див,
Коли Самчук ясні громи котив,
Коли цвіла золотобрамська марка!

Дзвенів Орест, квилев скорботно Барка;
На о р г а н і ч н и й Шерехів мотив
Спадав борвій Державних інвектив,
І не вгавала стилістична сварка.

Як віщий сон, той гомін відійшов.
Замовкли Клен і Мосендз... Лиш Донцов
Кляття Москві продовжує поривче.

Та привид смерти зводиться з обмов...
Тебе довіку, дикий братовбивче,
Пектиме Віктора Петрова кров!

1957

* * *

Я до друку готував рукопис
У моєму барвному садку
І помітив, як справляли попис
Ворушкі колібрі в квітнику.

Як жадібно мед вони спивали
Із троянд і фуксій, і лілей!
Двиготіли сонячні цимбали,
Раював каліфорнійський глей.

Та шумлива пташка на „Оазу“
Нагло впала — як машинний шків! —
Де червоним олівцем щоразу
Я робив поправки між рядків.

Що знайшла вона? Меди снажливі?
Бризку радості? Надхнення хміль?
Чи в безмежній, безпросвітній зливі
Тільки жалю невгамовний біль?

І тривожно я зібрав рукопис
Із карбами дзьобиків тонких,
Споглядав колібрів дальший попис,
У душі радіючи за них.

Як я прагну, люблений читачу,
Щоб — гортаючи мої жалі —
Ти поповнив радістю нестачу
Дорогої, рідної землі!

1958

* * *

(Вступ до поеми)

Слідів отця Агапія шукаю —
І не знаходжу дорогих слідів,
Немов ніколи й не було тут гаю,

Де він ходив, молився і хотів
Зелений Клин, Камчатку і Аляску,
Каліфорнійські далі й поготів

Перетворити в Україну-казку
Для тих, що рідний залишили край,
Несучи в серці звагу — не поразку.

Фантаст, мандрівник, визволу ратай,
Нащадок роду Богунів завзятий,
Він пам'ятав Барвінчин коровай,

Шевченка словом краєв, як затятий,
Неправду в світі. Де твої сліди?
Твої дороги? Де їх відшукати?

Москаль-сквернивець,¹ що завдав біди,
Що їх вогнями випік в Україні,
Їх краде й тут край Тихої води,

Віддаючи пожадливій руїні.
Але всього не знищити йому!
Бо в глибині самотньої яскині²

Витає дух і розтинає тьму.
Якби зібрати снаговитий повів
Чи перелити міць його саму

Бодай частково кожному рядкові,
Я б неподатні зрушував серця,
Будив оспалих і в снажній обнові,

Замість євшану й вірного гінця,
Палючим словом навертав до чину —
На чужині в потомстві без кінця

Плекати незнищенну Україну.

1957

¹ Слова о. Агапія Гончаренка.

² Яскиня правила о. Гончаренкові за вітвар.

ВЕЧІРНІЙ РОЗДУМ

Останній промінь посковзнувсь по водах
І згас. Пірнуло в Тихий океан
Велике сонце — наче Магеланів
Червонохресний, давній корабель.
І я zostавсь на березі самотній,
В думки заглиблений, немов пророк.

Всесильне сонце, Господа посланче!
Ти сушиш ріки, спалюєш поля,
Ти вижолоблюєш пустелі й гори,
Ти красиш землю, квітники й сади.

Трисвітле сонце! Стрінувши Камчатку,
Пройшовши маршем тьмяний Сахалін,
Збагривши плин холодного Амура
І перетнувши темрявий Байкал,
Скеруй свою розгнівану потугу
На ввесь Сибір, на хмуру Колиму,
І вічним жаром, полум'ям незгасним
Приверхолянські розтопи сніги,
Зогрій обгризені вовками кості,
Дороговкази чорної доби. . .

Ласкаве сонце! Глянь за частоколи,
Де людська, чесна закипає кров,
Що — як троянди — загуснілим грудням
На поржавілих процвіла дротах. . .

Могутнє сонце! Стогони й прокльони
Почуй, послухай з посинілих уст,
Прокльони Войнаровського Андрія,
Прокльони Кальнишевського Дмитра,
Прокльони Граба, Плужника й Драй-Хмари,
Прокльони мільонів голосів. . .

Всесильне сонце, владарю відвічний!
Сповни наказ Господаря свого
І без вагання сяєвом вогненним
Пошли прокляття сталінській Москві,
Прокляття пекла, всесвіту прокляття
Царям і комісарам, і вождям!

1959

* * *

О. Івахові

Я не забуду буйні вруна,
Покритий рінню чорний шлях,
Навали гроз від Саскатуна
І дальні вогники в полях.

Безмежні й рівні, без оздоби,
І споконвічні, як буття,
Степи херсонські Манітоби
Будили давні почуття.

О земле, скроплена любов'ю
Подільських, луцьких трударів,
Стели поволі в узголов'я
Красу канадських вечорів!

Нехай нап'юсь цього простору,
Цієї красної пори,
Щоб, наситивши спрагу зору,
Не знав ностальгії й жури,

Щоб стрівши ніч в Саскачевані
І привітавши Едмонтон,
Я в час досвітній, час доранній,
Бодай у сні узрів Херсон.

Вінніпег — Едмонтон. 12. VI. 1959

* * *

Стань стопою на снажний чорнозем —
І заб'ється серце гаряче,
І по тілу, рівнорядна грозам,
Богатирська сила потече.

Не відходь, постій на видноколі,
Наслухайся двиготу землі
На тугому від напруги полі,
Де мої не падали жалі,

Де не мовкне дзвінкострунна ліра
Сонця й вітру, простору й життя.
І правічна воскресає віра,
Незнищенна віра в майбуття.

Гнаний горем, сумнівом роздертий,
Я тебе не зрадив, дорогу.
І знайшов я на полях Альберти
Давню радість і нову снагу.

14. VIII. 1960

МАЄСТАТ

МАЄСТАТ БУЛАВИ

* * *

У блиску звитяжної слави,
Як фенікса подув живий,
Встає маєстат золотавий
Лункої в віках булави.

Під нею змагалися вої,
Вітаючи владу берла.
Із надер землі січової
Для неї наснага текла.

О ви, що довіру забули!
Розкрийте глибинні чуття
Для сяйва, що знало минуле,
Що в творче веде майбуття.

Воно — як могутня принада —
Виповнює борті сердець.
Гартована в думках відрада
Йому накладає вінець.

І никнуть минальні примари,
І в лад благодатний, новий,
Над колотом чорної свари
Гряде маєстат булави.

1951

* * *

Я шукаю тебе віддавна.
Під яким же гербом старим
Ти сховалась, народоправна,
І велична, як древній Рим?

Де полків тяжкостопі лави,
Корогов малинова мла,
Що прямими шляхами слави
Повновладно, як день, гула?

Де снажна білина палаців,
Гордих арок вельможний лет? . .
Наче скарга, з колишніх пляців —
Тільки зелень мутних монет.

Та степи — як німе прокляття!
Непотворна південна даль
Розпалахкує снів багаття,
Щоб на душу текла Звіздаль,

І полонить жахним простором
Навіть сонце в трудній плавбі,
Що єдине ласкавим зором
Співчуває мойй тужбі.

1952

* * *

Хрещатий меч на красному щиті,
Блиск панцера й звитяга заборола
Через віки, як мудрість ясночола,
Мене в труднім наснажують житті.

І дві зорі, гранчасті, золоті,
З герба старого квітнуть неспроквола.
О, древній чаре! Ті принадні кола —
Джерела сили в довгому путі.

Немов князям — верхи Тмуторокані,
Вчувавсь Жученкам Чорномор'я зов,
Що під ордою падало в конанні.

За Низ Дніпра пролита щедро кров,
Щоб завжди в мітах правнукам лунали
Дзвінкої зваги предківські аннали.

1951

* * *

Мій дух витає в дальній оболоні
Поміж ланів, де в теплому полоні
Могили сонцем золотять верхи,
Де сталлю плуга зорані шляхи
Ховають подвиги старих походів.
Невтомний дух мій завжди віднаходив
Прадавні карби й посягав туди,
Де в наглий вал захланної орди
Шугала шабля, пристрасно-весела,
Де коні рвали ковані зумбела
І за гетьманську красну корогов
Полки найкращу проливали кров.

1952

СЛАВА

(Пам'яті Богдана Мухина)

Два козаки і гетьман, мов кличі,
Летять увиш на вітроногих конях.
Струмить повітря по високих скронях
І виграє черленню опанчі.

Довкола пустка, розпачі й плачі
Дітей і вдів на рідних оболонях.
Догнати ляха! Звихрені в погонях,
Полками помсти ринуть рубачі.

Що є звияга? В буйному розгоні,
Повите звагою, снажне життя,
Широких душ палання невгомні,

Сердець великих коване биття.
Надхнений друже! Гойна й величава,
Тебе увічнила безсмертна СЛАВА.

22 липня 1962

МОНОЛОГ ПЕРЕД ШАБЛЕЮ

(З поеми „Мазепа“)

Колись ти косила в боях татарву
І ляха стинала в двобої.
З тобою, відродо, я в думках живу
І сум коротаю з тобою.

О шабле безмовна, суди й докоряй!
Я знаю обмови екстазу.
Ти в гніві зориш поневолений край,
Ти царську приймаєш образу.

Ти чуєш, як сили підземні трясуть
Поховані кості Богдана,
Коли москалі в Україну несуть
Неволю і розбрат, і рани.

Суди й докоряй... Щоб докорів іржа
Пекла моє серце тривало,
Щоб гнівна моя непокірна душа
Відомсту Москві гартувала.

Та прийде ще судний, караючий день,
Година святої відплати,
Коли за права України гряде
Порив Запорожжя крилатий.

Тоді молитовно тебе я зніму —
Як сонце, як щастя, як мрію!
Безмовну тебе, захололу й німу,
Зведу на Петра і нагрію!

1959

Поклав на ноти М. Фоменко.

ПОЛТАВСЬКА БИТВА

(3 поеми “Мазепа”)

Встають перед зором задимлені далі,
Батурин і Ворскло, й Полтава встають.
Козацькі загони, за правду повсталі,
На північ верстають окрилену путь.

Над ними гетьманські гойдаються стяги,
Гранчасто цвіте золота булава.
Рушає Мазепа, свідомий звитяги,
І славу навколо співає трава.

І в ноги лягають степи неозорі,
Привітно лунають байраки здаля...
— На поміч! На поміч! — волає у зморі
Поранений швед, посланець короля.

І рвійно знялися шаблі — як шуліки!
Метнулись навально легкі козаки.
Свій гнів на Москву вихлюповують ріки,
Відомсту на неї виносять балки.

І неба, й землі невгамовність неспинна,
Повставши пекельно, у битві кипить.
Вкривається трупом полтавська долина,
І меркне у димі полтавська блакить.

Як вої Олега, стрільці Святослава,
Богданові лицарі, зрослі з біди, —
Полки Гордієнка розколюють лави
Московської, хижої, злої орди!

Це судного дня довгождана когорта
Підводить окрилля з шабель і вогнів;
Це слава козацька й гетьманська погорда
Вергають на ворога звагу і гнів!

Велика звитяга, та війська не досить.
Навали п'ятьох не здолає один.
І шведи здаються, і жалі голосить
Дніпра голубого зажурений плин.

Він тужно тече, багрянючи кров'ю,
Гойдає журбу січових корогов
І з ніг короля обмиває з любов'ю
Пролиту в бою, запорошену кров.

І дальні дзвіниці ридають в одчаї,
І в жалощах никнуть і поле, і сад.
І, зором шугаючи в далі безкраї,
Мазепа вельможно відходить назад.

Травень, 1959

ЗАПОВІТ МАЗЕПИ

З поеми „Мазепа”

У дні знемоги, в дні неслави,
Не на привіллї рідних трав, —
У хаті вбогої Молдави
Борець козацької держави
Іван Мазепа умирав.
Стояли мовчки надовкола
Повиті жалем козаки,
На рубцюваті смагли чола
Струмили відблиски свічки.
Та ось важкі тружденні руки
Звелись поривно, мов колись,
І для останньої науки
Слова прощально полились:
„Під пануванням лихоліти
Я домагавсь козацьких прав
І всенародної просвіти
По школах щиро пильнував,
Щоб — опоганений Москвою —
Наш край до світлої мети
Під золотою булавою,
Як за Богдана, повести.
Нехай же кріпне й ваше серце
І ваша буйна голова
У мирний час і в ярім герці
Не забуває ці слова:
На слугування Україні
Своє життя, свої думки,
Душі горіння, гнів палкий, —
Усе віддати ви повинні...”
І гетьман змовк. Важкі повіки
На очі тихо опустив
І, заспокоєний, навіки
Сумирно-вільним сном спочив.
І хоч навкіл мовчали браття,
Та дві свічі у головах
Палали владно, як багаття,
Як непогашене завзяття
В полтавській битві на степах.

1941

СЛАВА МАЗЕПІ

КАНТАТА

I.

Через століття, через віки
Чуємо голос палкий:

„Шаблею волю свою бороніть!
Крайте зневолення сіть!“

Слава тобі, велемудрий гетьмане,
Шана й доземний уклін!
Батьківське слово твоє полум'яне
Кличе до бою — як дзвін.

Через століття, через віки
Чуємо голос палкий:

„Право в боях бороніте своє!
Мужньо метайте коп'є!“

Слава тобі, велемудрий гетьмане,
Шана й доземний уклін!
Батьківське слово твоє полум'яне
Кличе до бою — як дзвін.

Через століття, через віки
Чуємо голос палкий:

„Віру і вольність плекайте в серцях!
В згоді ведіте свій змаг!“

Слава тобі, велемудрий гетьмане,
Шана й доземний уклін!
Батьківське слово твоє полум'яне
Кличе до бою — як дзвін.

II.

Поникла в жалощах Полтава,
Сльозами сповнився Дніпро.
Мазепи й Карла збройні лави
Подужав лютий кат Петро.

Спадають круки з високості.
Чайок тужба пливе з долин.
Там, де лягли козацькі кості,
Шумить зажурений полин.

О де ви, лицарі звитяги?
Де ваша слава світова?
Невже пробиті ваші стяги
Покрие, наче ржа, трава?

Невже на зганьблені клейноди
Навіки ляже чорний пил?
За вас, поборники свободи,
Волає довгий ряд могил.

Ви мужньо билися, хоробрі,
Стояли в битві — як стіна...
Дніпро несе жалі за обрїй —
І мовкне в тузі далина.

Ридай, жалобна Україно,
По тих, що впали у боях!
Твоїх дітей клює невпинно
Москви двоглавий хижий птах.

Твої сини, твоя могутя,
Важкі волочать ланцюги.
Наш рід Москва хотіла б люта
Ввесь вигубити до ноги.

Та наша віра не вмирає,
Та наше серце ожива,
Бо ще на простори безкраї
Блисне, як сонце, булава.

І по тугім розгоні степу,
У вирі гнівному подій,
Ім'я незламного Мазепи
Нас поведе в майбутній бій!

III.

Хвала многоуста борцеві,
Мазепі столунна хвала!
Його непохитність крицева
Наснаги в серця налила.

Вперед! Пробивайся щосили
На рідні козацькі степи,
Розриті Москвою могили
Московською кров'ю кропи!

Нас дух непокори обвіяв,
Звитяжці майбутні, ми йдем
З піднесеним стягом — і в Київ
Ми гордо його донесем.

Вперед! Пробивайся щосили
На рідні козацькі степи,
Розриті Москвою могили
Московською кров'ю кропи!

Хай дзвони святої Софії
І Юрія горнього клич
Окрилюють наші надії
І шлях позначають на Січ.

Вперед! Пробивайся щосили
На рідні козацькі степи,
Розриті Москвою могили
Московською кров'ю кропи!

Батурин, 1943; Монтерей, 1959.
Музику до кантати склав М. Фоменко

* * *

Одігітрія плаче в чужій Ченстохові
По загиблих синах, по державній порі
І від горя й ганьби в непорочній любові
Благодаті ясить, як на Белзькій горі.

А в лісах, де москвин колобродив патлатий,
Наче бранка, простерта на збитій траві,
Вишгородська, найстарша князів Богомати
За Хрещатиком тужить у хижій Москві.

О знамення знамень, дві зорі Візантії,
Образі чудотворні, перлини святі!
Ваші чини — віднови яса з безнадії,
Ваші муки — страждання Христа на хресті.

Час наруги нам серця до дна ще не виїв.
Незнищенне воно, ожива день за днем.
Образі повернути прапрадідний Київ
Наші душі наснажує вічним вогнем.

1954, 1962

МОСКОВІЯ

Стоїш з украденим ім'ям,
Напівтатарка, напівфінка.
Жахає свистом Солов'я
Билин осквернена сторінка.

Живеш, мов злодій на горбі,
І косиш око в безмір степу,
Кленучи в радісній зlobі
Ясновельможного Мазепу.

Ідеш упирем по кістках —
І стигне піною отрути
На хижо стиснутих устах
Зневага Сталіна й Малюти.

О, муко! Вп'явши пазурі
У жертви сковані, невинні,
Жирують смерди, як царі, —
Аж очі рвуться яструбині.

І сморід, бурий і пливкий,
Поймає простори безкраї.
Лежать у костях Соловки,
І з надер Вінниця ридає.

Та вірю в правди майбуття,
У благовістя правди вірю —
Впадеш, не знавши каяття,
В подобі раненого звіря!

На щастя гнаним — упадеш!
І, снаговито спрагла зміни,
Устане з полум'я пожеж
Священна воля України.

1945 - 1950

КИЇВ

Незборний, на горах суворих
Твердиною віри стоїть,
Під стягом Софії на порох
Розбивши навали століть.

Як райдуга, в даль неозору
Довкола на тисячу верст
Могута дзвінка Святогора
Несе Володимирів хрест.

І вгору, як шабля, злітає
Богдана важка булава,
Бо славу князів обкрадає
Зухвала молодша Москва.

І гнівний від крові ординців,
Від сяйва снаги золотий,
Він кличе на прю піхотинців,
Зове гармашів до мети;

Він чорними ранами Лаври,
Де зяє поганьблений храм,
Гримить у козацькі литаври,
Когорти збирає до брам.

О, городе, красно похмурий!
Я вірю в омріяну мить.
Я чую, як прапор Петлюри
В серцях легіонів шумить.

Я бачу, як темрява тане
Над щастям повернень і стріч,
Як вулиць вітальні каштани
Палають мільйонами свіч.

І правого змагу держава —
Відроджена — владно встає;
І прадідна, київська слава
Буття окриляє мое.

ЛЬВІВ

Коли, здавивши темні коромоли
Бутних бояр, Данило гордочолий
На красну гору каменя поклав:
„Тут буде кріпость, - мовив, - щоб конклав
Не смів ляхів наводити з імлави“.
Текли віки, і правої держави
Вгорі витав золототілий лев.
Навкруг ворожий розростався рев
І „ожел бяли“ їживсь безустанно, —
Ніхто не здавсь, бо вірив, що постане,
Зросте з Вітовського повстанських днів
Фортеця чину — український Львів.

1953

ДО ГЕТЬМАНИЧА ДАНИЛА

. . . по вельможій еліті
Щемливу чую печаль.

М. Орест

Нас, древніх віток, меншає щороку,
І давню славу, гойну і широку,
Талує плєбсом збурена доба.
Споконвіків, жадаючи раба,
Нас обкрадали Польща і Росія,
Щоб дух малів, щоб згага гречкосія
Пекла на лоні втрачених полів.
Та ще не меркне велич королів
Поверх розладдя, колоту й розбрату,
Ще зрить надхненно мудрість маєстату,
Ще Альбіону ковані щити
Стоять — як стяги ладу й правоти.

1954

ГЕРБОЗНЕВАЖНИКАМ

Віддавна чапля пожирає жаб.
Лише б кушир — не дальній баобаб!
Лише б смердюча ряска зеленава!
Навіщо символ подвигів і слава
У криці й бронзі предків прастарих?
Згадати князя, гетьмана — це гріх!
Це первородний для плебейства злочин!
Ганьба смертельна... з погляду узбочин.
А я стою й дивуюся.... один.
Сучаснику! Змети гербовний крин
І в хуторянській ніші мавзолея
Свого духового прослав плебея.

7 листопада 1961

ГЕРБИ

На страх оспалим і слабим
Старий хижак, у зриві шалу
Простерши крила в моря дим,
Злітає важко з п'єдесталу.

От-от накинеться, от-от
Залите кров'ю тепле м'ясо
Пошле в обшитий дзьобом рот,
Ковтаючи захланно й ласо.

А я з погордою стою
На схресті вітру й моря шуму
І в гордім захваті таю
Мою невисловлену думу.

Як гарно, що в епоху згуб
Моцарство пращурів надхненне
Людяний золотий Тризуб
Лишило в спадщину для мене!

Біля пам'ятника пруському орлові,
Кільська затока, 1946.

ШЕВЧЕНКО В ВІННІПЕЗІ

А. Дараганові

Чоло — як сонце! З-під навислих брів
Зорить поет на простір Манітоби,
На злет ланів, на вуличні оздоби,
На українських чесних трударів.

Ще мить — і встане. І вогонь, що грів
Серця мільйонам, потече з утроби —
Як життєдайні ліки на хвороби
Братів, сестер, батьків і матерів.

Хвала тому, хто красне рідне слово
Леліє в серці чисто і святково
І, наче скарб, синам передає!

Тремтять, о виродки! Варшавське шмаття,
Багно Москви, — нехай же вас поб'є,
Як Божий бич, Тарасове прокляття!

Вінніпег, 29. VI. 1961.

ЧИТАЧАМ ЧІКАГО

Я пів-землі проїхав Понтіяком
І пролетів я джетом два світи,
Але ніде не випало знайти
Таких прийнять під благовісним знаком.

Хай не дзвенів я бардом аніяким,
Не гнув литаврів, — досягав мети
Я словом простим, повним ваготи,
Вогню і зваг, що сяють Зодіяком.

Чікаго! Щирі, любі слухачі!
І в Монтреалі пізно уночі
Збирав я ваші оплески бурхливі,

І бачив я, як вибраний народ
За чесний труд — неначе в буйній зливі —
Складав найкращу з кращих нагород.

16. VI. 1961 в Монтреалі

КРЕДО

*Я славлю зброю, подвиги і герб, —
Рубала шабля мусульманський серп!*

*Славетні будні, гомонить до мене
Лунким кличем козацької яси.
Архистратига звагою надхненне,
Вставай, берло булавної краси!*

*Устам вогню, щоб паленіло слово,
Твердої криці лезові меча!
Инакший світ, розквітлий малиново,
Черленню стягів зійде з-за плеча!*

1963.

ПРОЛОГ

(Із книги „Розстріляна муза“)

Я вас виводжу з забуття й полону
Облуд ворожих. Заслані співці,
Нехай долине в темряву бездонну

До вас мій голос. І перо в руці
Нехай зажевріє безсмертним жаром
Святої помсти, щоб сильвети ці,

Як вирок правди, квітли незабаром.
О, Кремлю зло здичавіле! Щоб ти,
В піснях обвіяне нещирим чаром,

Почуло вірний присуд правоти!
Я воскрешаю вас, ясних, безвинних,
Що в тюрмах честь уміли берегти

І не сплямили злетів верховинних,
Що стріли кулю піднятим чолом
В льохах московських, темних і глибинних.

Правдиві страдники! Гучний псалом
Співає небо. Сонми херувимів
Вам студять рани трепетним крилом.

І в їхнім чині, сповненім поривів,
Які боронять праведні світи
Від скверних сил, що їх Всевишній вимів,

Господня кара вже гримить, кати!

1950

ЕПІЛОГ

(Із книги „Розстріляна муза“)

Рясних вінків не клали вам,
Жалоби в горна не сурмили.
Не знати жонам і синам,
Де ваші сховано могили.

Чи в дикім пралісі гниють
Співних батьків шляхетні кості,
Чи їхній попіл дальню путь
Колує в синій високості.

Хто знає? Їх вітальний дух
Не захитався перед катом,
Чи в колі нашептів заглух
І впав негідним і проклятим.

Прости їм, Боже, як вони
Неправду чесними устами
Рекли в обладі сатани,
Що їх терпінь послабив тами,

Але блаженний, вічний рай
Пошли тому, хто стрів затято
Льохів торттури, темні вкрай,
І йшов під кулю, як на свято.

Тому, хто гордий маєстат
Своєї власної погорди
Нехибно склав, — і бліднув кат,
Лункі вчуваючи акорди —

Слова, що мислей і чуття
Коштовну, ковану окрасу
Несли над зарвами буття,
Вели над урвищами часу.

О, душ могутні владарі!
Гряде пропам'ятна заплата.
В обнятій радістю порі,
Коли сестра віднайде брата,

Коли батьки зберуть синів,
Коли людьми назвуться люди,
Висока слава щасних днів
Про вас ніколи не забуде!

1952.

* * *

Нами снили поліські пущі,
Гайдамацькі яри в полях.
І прийшли ми до них, живуці,
Подолавши пекельний шлях.

Повернулися із Берези,
З-за Байкалу і Соловків,
Багатюці, неначе креси,
Гнівом часу, жалем віків.

Земле люба! Долини отні!
Це ж по вас на вітчизни клич
Пробоеві проходять сотні —
Як воскресла з руїни Січ.

Від Чернігова до Чернівців,
З-під Лугані за гордий Львів
По залагах стоять упівці,
Розбуялий відплати гнів.

І так любо, допавши зміни,
Налітати — мов княжа рать.
Нам — визвольникам України —
Не приречено умирать!

І так радісно, рідна земле,
Кров пролити за твій розмай,
Де покару тяжку приємле,
Ворог волі, злютивши вкрай.

Красний часе! Немов по бруках,
Важко-дужа гуде стопа
Войовничих, бронзоворуких,
Повнозбройних борців УПА.

Львів, 1944

БУДІВНИЧІ

(Апотеоза)

Сокира й молот, кайло і лопата.
Веде стерно упевнена рука.
Пружіться, мускули! Людьми строката,
Дзвенить риштовань далеч гомінка.

Щоб праці спів
Яскрів, кипів
І город ріс,
Як ліс, як ліс!

Лягла в бетон залізна арматура,
Масивних стін устала височінь.
Розгін думкам! Брени, кінцівко шнура,
Біжи, як струм, на звільнену прямінь!

Щоб праці спів
Яскрів, кипів
І город ріс,
Як ліс, як ліс!

Це ж по віках ненаглої неволі
Воскресли ми, надхненні до звитяг,
І в шасний час нещасні, гордочолі,
Знесли увиш державно-творчий стяг.

В краю своїм
Будуєм дім.
Труд — рідний брат.
О, свято свят!

Наперегін у рвійному завзятті
Яріє рух на арковім крилі.
Співай, душе! Наснагою багаті —
Як братолюбці — люди на землі.

В краю своїм
Будуєм дім.
Труд — рідний брат.
О, свято свят!

1946

ФЛЬОРЕНТІЙСЬКІ СОНЕТИ

Д-рові Д. Мельникові,
меценатові української культури
й науки, присвячую.

* * *

Рим — велич, а Фльоренція — краса!
Жадав би вік свій провести край Арно,
Де по старих палацах володарно
Дзвенить мистецтва радісна яса.

Жадав би вмерти в час, як небеса
Полошуть сяєвом собори зарно,
І, ставши духом, пальцями безкарно
Торкати мармур чистий, мов роса.

Та ти, о рідний Києве днедавній,
Мене місійно по світах ведеш
І надихаєш, подвигами славний,

Щоб я, тобі лиш відданий без меж,
Окрай Мадон примкнувши злегка вії,
Звитяжно снів Орантою Софії.

4 квітня 1961
Palazzo Vecchio

FIRENZE

Етрусська кров тече в блакитних жилах,
Жагою збурена етрусська кров!
Жорстокий Рим, що тіло поборов,
Не знищив духа вільного спочилих —

І він повився по тосканських схилах
І розбуяв палацами з дібров;
Фльоренція в розкриллі корогов
Звелася цвітом лілій отяжілих.

Стою на вежі й наслухаю зів
Inferno Данте з нетрів підземелля,
І бачу, як між плахтами домів

Литво Челліні й пензель Рафаеля,
І Мікельанджеля міткий зубок
Плетуть Firenze вічності вінок.

5 квітня 1961
Piazza della Signoria

CASA DI DANTE

Це тут ступала Дантова стопа,
Шуміла шовком ніжна Беатріче.
Я чую й досі, як жагуче кличе
Ярлива кров, бажаннями сліпа.

Це тут повз тінь ліхтарного стовпа
Поет проносив сяйво таємниче.
Здається, й досі поміж гвельфів риче
Образа ч о р н и х, ницістю тупа.

О фльорентійче! В довгому вигнанні
Пізнав ти хмурий погляд чужини
І хліб гіркий, відкинутий зарані,

Та не пішов на зради гріх страшний.
Ти чесно жив, обходячи облуди,
І зносив гордо все, що кпили люди.

6 квітня 1961

Casa di Dante

ДАВИД

Суворий погляд і тверда постава,
І мозку гін, закутий під чолом.
Це владній силі божеський псалом,
Земному світу звага величава.

Що є життя? Правдива, гойна слава,
Відбита вірним небайдужим тлом.
Вона злітає в засвіти орлом,
Широкосяжна, рвійна, золотава.

Ще тільки мить, як навznak Голіят
Упав, розкинувши могутні руки,
Та вже в Давида — з голови до п'ят —

Струмує кров дозвільно, без принуки.
І з уст сіяє перемоги блиск,
Як над чолом — незримий слави диск.

7 квітня 1961

Біля „Давида“ Мікельанджеля,
Academia delle Belle Arti

ПЕРСЕЙ

Застиг Персей з Медузою в лівиці,
Самого Зевса богорівний син,
Від золотих народжений краплин
З Данаї лона в кам'яній в'язниці.

Яка снага могутньої правиці!
Яка потуга божих височин!
Гермесів меч поблискує, мов чин;
Бринить шолом з окриленої криці.

Нехай сичить кубло отруйних змій
На голові, конаючій без тіла, —
Стоїть юнак у славі чоловій,

Що світ і засвіти обгомонила:
Лицем горгони обернув Персей
Царя Серіту в кам'янистий глей.

8 квітня 1961
Біля „Персея“ Челліні,
Loggia dei Priori

* * *

O, *dolce stil nuovo* — красний стиль,
Земного слова неземна окрасо!
Благословенна будь, етрусська расо,
Що розбуяла — мов прибої хвиль!

Як ніжний шелест осяйних мантиль,
Як гнівні поклики *porolo grasso*, —
Вергнувши в прах латині мертве м'ясо,
Заблиснув *dolce stil* — вельможний стиль!

Солодке слово Гвідо Гвінічеллі
Ввібрало спів больонських солов'їв.
І до канцон мелодії веселі

Влились, як до терцин — пекельний гнів,
Щоб крізь віки проходили крилато
Франческо, Данте, Гвідо і Торквато.

7 квітня 1961
Nazionale Biblioteche

ПІВНІЧНЕ СЯЙВО

* * *

Білі змії повзуть по схилах,
Білі змії прудких завій.
І не бачу я друзів милих,
І не знаю, де жереб мій.

Десь похований під снігами,
Вдень конаю, живу вночі:
Наслухаю, як виють гами,
Як полярні пливуть плачі,

Як вихрасті гудуть завої,
Обійнявши тугий розгін.
Давлять душу вітрів двобої,
Навівають смертельний тлін.

Це юконський могутній холод
Злу загладу мені кує.
Це обмов яничарський голод
Прагне вбити буття моє.

Тільки ти, українське слово,
Як північне сяйво з вишин,
Світиш, граєш, гориш святково
І даруєш безсмертний крин.

1962

Після зборів, де групка звироднілих
русинів виступала проти української мови.

* * *

Блідаве сонце низько над землею.
Низькі, безлисті, мертві дерева,
Чи назову країною своєю
Цю чахлу далеч? Радісні слова
Не зринуть з уст. Напоена журбою,
Лишайна тундра обтинає шлях.
Нема рятунку. Висить наді мною
Могутній розпач — як смертельний птах.

Та я вчуваю крізь безкрай, жерущий
Суху траву і пагони дерев, —
Рогатий олень, вибрівши із пущі,
Вергає півднєві безсмертний рев.

20 грудня 1962.
На півночі.

* * *

На кучугури
Важких снігів
Крижано-хмурий
Лягає гнів.

О, серпе в небі,
Тонкий, легкий,
Землі-ганебі
Рони скалки!

Я простягаю
Ковші долонь,
Словам розмаю
Ловлю вогонь.

Не бий, поете,
Душі свічад,
Прославлюй злети,
Оплакуй спад!

1963

* * *

Мене обіймають зловісні,
Ненатлі рамена зими.
Невже недокінченій пісні
Злягти, не змахнувши крильми?

Навкруг невідоме холодне
Мовчанням, як фатум, лягло.
Розкрийся, блакитне безодне,
Впади на стуманене тло.

Між вами я звагло конаю,
Північних пустель пілігрим;
Шукаю для слова Синаю
І мрію про сонячний Крим.

Гнів землю снігами обравив.
Та чую, — в морозяну блідь
Лунає молитвою храмів
Дзвінка амфібрахія мідь.

1963

ПІВНІЧНЕ СЯЙВО

О як люблю я милуватись вами,
Раптові мерехти нічних небес!

Говорять люди: — Промені снажливі,
Протявши Всесвіту предвічну даль,
Об кригу вдарившись ясным потоком,
Назад до Сонця в захваті течуть...

Учені кажуть: — Електричні смуги
Крізь атмосферу простопадно мчать,
І клекотить *auroga borealis*
Окрай магнітних полюсів Землі.

А я тверджу: — Це потаємна сила
Державця Всесвіту, Землі й людей
Краси цінителям, поетам Сяйва
Про себе вістку з неба подає.

О ви, що палко марите весною
У новорічні довгі вечори,
Виходьте з хат, милуйтеся яснограєм —
Вістує радість незбагнений Бог!

1962

* * *

Дружині Вірі

Вони пройшли лункою ряснотою
В моїм, як вирва, буйному житті,
Та не скрасили сліду за собою —
Минальний дим у барвній многоті!

А нам з тобою, друже, довелося
Всього зазнати — криги і вогню.
Твоє русяво-золоте волосся
Я часто гладжу і себе п'яню.

Поглянь довкола, — йдуть угору діти,
Рославий син і донечка струнка.
Ще довго жити й довго молодіти
Твоя турботлива ясить рука.

Дивись, як сяйво півночі безкрає
Нам, нестаріючим, несе привіт.
Моя любов загравою палає,
Як не палала за юнацьких літ.

1962

* * *

Снилось мені: там, де білі ведмеді
Смокчуть у лігвах засніжені лапи,
Йшла без одіння окрилена леді,
Леді Годайва, уставши з канапи.

Грали скалки осяйного морозу,
Линуло сяйво північне, як сонце.
Місячним сріблом зимову погрозу
Гнало від себе коси волоконце.

Там, де оголена леді ступала, —
Сніг розтавав і мерзлота тепліла,
Квіти росли; як прозорі дзеркала,
Плеса лишались, нагріті від тіла.

Літо настало! Багрянцем яскріли
Райські плоди, виноград і бросквині.
Дужим коханням Амурові стріли
Били в серця ескімосів однині...

Нагло розгнівався вітер цнотливий,
Хмари жбурнув, покриваючи леді:
Вигубив квіти мороз, і розливи
Плес окувались, і зникли ведмеді.

23. VII. 1962

РАЙ І ПЕКЛО

ПІСНЯ ПЕРША

1

Степи, стеги... Херсонська стороно,
Мого дитинства океан бурхливий,
Чи зможу на поєми полотно
Перенести твої безмежні ниви,
Твоє повітря — як міцне вино —
Твої раптові грозняністі зливи?
Ласкава Музо, труд благослови —
Не дай згубити в леті голови!

2

Пошли звучання промітному слову,
Щоб не бувало кострубатих рим;
Навчи від зерна відмести полову
І занехати непотрібний грим;
Надхни співати в пору атомову
Клясично-простим голосом старим
І вкороти, о Музо буйнокрила,
Дрібницям любим красного чорнила!

3

Ген-ген дримає річка Бокова,
У хвилях марив тоне Благодатне,
Де пліч сягає радісна трава,
Де розбрелось ожиння безпорадне,
Де хаші терну б'ються за права
З кущами глоду, що ряхтять відродно.
Там завжди Гурівський розлогий ліс
Ловив луну обкованих коліс.

4

Там кавуни рясніють на баштанах —
 Як після битви біля Жовтих Вод
 Лежали польські зайди у жупанах,
 Яких повсталий перемиг народ
 Під корогвами воїв богоданих. . .
 Ще треба довгих і врочистих од,
 Щоб оспівати запорозьку славу,
 Дзвінку в віках Богданову державу.

5

Там на старих могилах і горбах
 Під сонцем зяють вапнякові баби.
 Хто їх поставив по гінких степах?
 Неначе тьмяні чорноморські краби,
 Вони наводять на прохожих страх.
 Там повні дикої, хмільної зваби
 Дніпрові плавні у пожнивний час,
 Коли багрець дубів ще не погас.

6

О, як люблю я, поро вереснева,
 Поважний похід виповнених гарб,
 Що в двір пливуть, торкаючи дерева,
 Які роняють свій багряний скарб.
 Тоді загонисто, з ричанням лева,
 Снопи ковтає молотарчин карб
 І, наче хуга, остюковий порох
 Вкриває зерна золотистий ворох.

7

Тоді за плетений вербовий тин
 Важезно падають достиглі груші.
 На той солодкий запашний бурштин
 Чатують радісно дитячі уші.
 Тоді стає щасливим не один.
 Тоді окрилює селянські душі,
 Хоч як на стрим і скромність не вважай,
 Високим хмелем буйний урожай.

8

Масний чорнозем надарує збіжжя;
 Стави наплодять ситих коропів;
 Окраса краю, давне Запоріжжя
 У серці збудить променистий спів
 І, мов чаклунське предків чорнокнижжя,
 Наснажить волю твердістю дубів, —
 Чого ще треба трудовій людині,
 Чиє життя — немов медові дині?

9

Але московське ненаситне зло
 Нагнало зграй на українське щастя.
 За рік, за два мов повинню знесло
 Щасливі села й хутори квітчасті.
 Міста змінили старожитне тло
 На кубістично-індустрійні снасті:
 До них пішов зруйнований селяк
 Продати силу м'язуватих рук.

10

Спустивши свари, підступи й погрози,
 Прийшов тривожно тридцять другий рік.
 Людей, мов бидло, гнали у колхози,
 Змовкали стайні, бравсь кущами тік
 І зодягався в бур'яни — як лози.
 Незламних духом, гордих споконвік
 Щодня й щоночі комуністи брали —
 Кудись везли на соловки й урали.

11

Одного досвіта й до нас прийшли.
 Ще тільки перші півні заспівали,
 Ще з голубої ранішньої мли,
 В якій кружляли зоряні навали,
 Дозрілий місяць не будив хвали
 Дзвінкому небу в солов'їв, що спали,
 Тоді — страшний той час упам'ятку! —
 Завив бентежно Босий на току.

12

Наш тристалітній хутір оточили
 (Немов татари Чортотлицьку Січ),
 В дубові двері вдарили щосили —
 Аж затряслася з переляку ніч.
 Шалів на прив'язі, рвачкий, стокрилий —
 Метався Босий, кидався на бич,
 Аж поки комсомолец Товстошкурий
 Його застрелив, забиравши кури.

13

О, як жадав я в той ганебний час
 Допасти шаблі з-під герба старого,
 Що зі стіни зневажливо на нас
 Зорив, мов дорікаючи престога,
 Що ми, державці родових окрас,
 Без чину й зброї стоїмо убого,
 Та стримав батько, мов колись Кальниш:
 — Своє життя лишень занаститиш...

14

У хату ринула притьмом орава,
 Нацькована московськими людьми.
 І спорожніла у світлиці лава,
 З якої висли пишні килими.
 І зникла вмить одежа золотава.
 І я заплакав голосно грудьми,
 Бо за прожитих чотирнадцять років
 Я ще не бачив отаких притоків.

15

Жалобно ржали коні вороні
 (Відмалку батьком плекані, як діти),
 Коли обох нас, мовби на вогні,
 З двора вивозили. Я зміг уздріти:
 Ридали мати й сестри, на вікні
 Хтось роздирав книжки, жбурлявши квіти,
 Немовби золота шукав між них,
 Моєму серцю скарбів дорогих.

16

Але з собою я лиш міг узяти
 Те, що було на плечах і ногах.
 Хмурний і непокірливо затятий,
 Я сів на воза — як підбитий птах,
 Якому вже, здавалось, не літати.
 Мій батько серцем і душею стах
 Перед німою цівкою рушниці,
 Що зяла з рук сусіднього п'яниці.

17

Він так усівсь на наш дубовий віз
 (Який котивсь, як танкова твердиня),
 Немов пропити готувавсь і вниз
 Брести без пам'яті на чортовиння,
 Що всіх п'яниць водило тільки... в хмиз.
 І дивувалася дорога синя,
 Чого це з хутора в досвітній час
 Гуде підвода. Місяць ще не згас.

18

Він ще світив — о запорозьке сонце! —
 І з-над могил, що потопали в лан,
 Дивився тужно... Знову? Чи не сон це?
 Ведуть ясир? То де ж татарський хан?..
 Чи, може, вдруге зерно від херсонця
 Везуть квапливо у московський стан?..
 На „куркулів“ наспіла смерти черга,
 Щоб ти, дідизно, ниділа безверха.

19

Ще пару гін — і вирине Висунь
 (Яку назвали здавна полустанком)
 Із моря нив, достояних красунь,
 Що заіміли перед повним ранком,
 Готові сонцю проректи: „Присунь,
 Докинь проміння нашим забаганкам
 А ми, надпивши сонячних роїв,
 Віддячимось валами врожаїв!“

20

Забовваніли спереду вагони
 Вдзовж телеграфних вицвілих стовпів,
 Немов повільно виповзла на гони
 Довготелеса валка чумаків,
 І вздрів я варту, і почув прокльони
 Батьків і плач дітей і матерів.
 По шпалах бігли міліціонери
 І засували аж до клямок двері.

21

— Вставай! — п'яниця хрипко загорлав
 Деручим басом, наче з перепою;
 І ми з цілющих подихів отав
 В паркий вагон пірнули з головою,
 В людьми набитий до країв с о с т а в.
 Ранкову млу над даллю степовою
 Розтяв свисток, і крикнув паротяг,
 Дими піднявши — як жалобний стяг.

22

В яким одчаї цокали колеса!
 Як стугоніла предківська земля!
 Коли повз ниви, перелogi й плеса
 Прогув наш потяг. Поруч немовля
 Голодне плакало. Мов неотеса,
 Хитався батько, „випивши“, мовляв.
 Усім присутнім болісно здавалось,
 Що щось навіки в серці обірвалось.

23

„Москва, Москва... Однакова завжди! —
 Статечний дід заговорив недбало, —
 Нам за Петра було — як за орди,
 За Катерини — гірше ще бувало,
 За комуністів — скільки ж то біди
 Зазнав ти, краю наш, коли займали
 Тебе в двадцятому, і знову ось
 Тягти ту саму клямку довелось“.

24

Тут хтось припав до нього на коліна:
 „Порадьте, батьку, що, куди і як?“
 Немов прокинувшись, притьмом до сина
 Він випалив: „Що з тебе за козак?!
 Ти ж мовчки дивишся, як Україна
 Страждає. Лїнь? Байдужість? Переляк?
 Чи вже й твої праукраїнські кості
 В московській ом'ясилися корості?“

25

О, як стелюся запальний юнак,
 Якому, певно, не було й сімнадцять!
 Я вмить підскочив: „Ще один козак!
 Мені вже скоро сповниться п'ятнадцять!“
 „Тож набік геть московський обиняк! —
 Хтось третій скрикнув, — бо й мені шістнадцять!“
 У дружнім колі так зійшлися ми,
 Зідхнувши мужньо повними грудьми.

26

Павло — Максим — Григорій — і знайомство
 Без куртуазій припис відбуло.
 Чи наше мирне знатиме потомство,
 Як войовничо стали ми — на зло,
 На хижий підступ, хитре віроломство,
 За змаг добра, що в задумах цвіло?
 Нехай ми замкнені були в вагоні, —
 Несли нас крила в синяві бездонній.

27

На мить коротку, велемовну мить,
 Себе побачили ми в давній Січі;
 На мить почули, як Дніпро шумить;
 На мить зайшли в паланки войовничі...
 — Послухай, Грицю, в грудях клекотить, —
 Максим промовив, глянувши у вічі.
 І я, зиркнувши на горбатий ніс,
 В умі поклявсь — воскреснув Кривоніс!

Та наші мрії, марива жадані,
 Урвав мій батько стогоном тяжким.
 Блідий, недужий, лежачи на драній
 Якійсь ковдрині, корчився й жарким
 Чолом з одчаю бився у конанні.
 О рідний батьку! Словом нелихим
 Тебе, в хворобі, не картав з принуки,
 Хоча й соромивсь я твоєї муки.

Два дні й дві ночі стугоніли шпали
 І телеграфні плакали дроти;
 Два дні в полях вагони потопали,
 Насилу змігши даль перепливти;
 Дві ночі в'язні на підлозі спали,
 Не відаючи долі, ні мети,
 Аж поки потяг, полоз нетверезий,
 Не стрінув курські крижані берези.

О, білокорі! Вас я не злюбив.
 Вас, вид Москви, зненавидів до гиді,
 Коли побачив ваш вихрастий звив;
 Ваш білий холод на зеленім виді
 Мене до болю кригою вразив,
 Бо за дитинства, що не знало ниді,
 Я звик до теплих, лагідних тополь
 Серед південних осяйних роздоль.

— Прощай навіки, рідна Україно! —
 Хтось молитовним голосом прорік.
 Як водоспад шаленний, безупинно
 Шугав по жилах запальний потік;
 І я запрогнув злитись воедино
 З тобою, краю мій, навік, навік:
 Мигнули в думці поклики до втечі,
 Коли спускався білгородський вечір.

32

Під гору потяг уповільнив хід,
 Немов спочити готувався гоже.
 Тоді не змовчав молодавий дід:
 „Тікайте, хлопці! Хай вам Бог поможе!
 Тримайте гордо український рід!“
 Дошки підважуючи, звав хтось: „Боже!“
 Удар — і дах, підрізаний ножем,
 Відкрив нам отвір над чужим кряжем.

33

Недужий батько звівся наді мною:
 „Нехай, мій сину, Бог благословить!“ —
 Перехрестив тремтячою рукою,
 Підняв на плечі — й за коротку мить
 Я вже летів комітьма головою
 З вагона даху на ялини віть,
 Що — наче мати — злегка підхопила й
 На ґрунт поставила, зеленюкрила.

34

Брудний, обдертий, руки у крові,
 Я повертався до пам'яті небавом.
 Гуло й шуміло, грало в голові
 Якимсь незнаним маршем кучерявим.
 За сосником, по пояс у траві,
 Я стрів Павла, що наближався плавом.
 Поміж кущами виринув Максим,
 І ми пішли, згуртовані, за ним.

35

Ми йшли всю ніч. На південь прямували,
 Житами в росах, плавнями брели.
 Минувши житла, дерев'яні звали,
 Що нас лякали з ранішньої мли,
 Ми, наче вкопані, край річки стали:
 З одного боку — і з би залягли,
 А з другого — на хати біловиді
 Садів клонились віти красовиті.

36

— Там Україна... — проказав Максим
 Старозавітним голосом Мойсея
 (Всю Біблію, ще будучи малим,
 Вивчав я з дідом до фіти в с і є я),
 І ми, побачивши вітчизни дим,
 Що нас манив, як захисту кирея,
 Перехрестилися й без перепон
 Мулкий босоніж перейшли кордон.

37

„Пора спочити б, — натякнув Павло, —
 Несила йти. Нарешті ми вже вдома“.
 Максим згодився: „В лози за село!“
 І я відчув, яка велика втома
 Гнітила тіло. Нило і пекло.
 Нас привітала складена солома.
 І ми, у скирту врившись клубком,
 Поснули нагло непробудним сном.

38

Я бачив дивне видиво потому:
 Із двору мати повагом ішла,
 На повіді шовково-золотому
 Коня баского впевнено вела,
 Накинувши на нього паполому,
 Мережану нитками зі срібла;
 Вергав вогонь із ніздрів кінь гривастий,
 Немов дракона він жадав допасти.

39

На гривуні золочене сідло
 Незнаним сяйвом радісно сіяло.
 Та вершника в кульбаці не було.
 Гарячий кінь, басуючи зухвало,
 Іржав розкотисто на все село:
 Для нього вигону було замало.
 „Бери, — сказала мати, — й поспішай
 З неволі рідний визволяти край!“

40

Вогненно звівся меч Архистратига
 В моїй правиці, блиснувши, як гнів;
 І я крізь вітер, що студив, мов крига,
 Пустивши повід, помстою злетів
 Над отчим краєм, що конав — недвига —
 Попід нещадним чоботом катів:
 Жахтіли кров'ю п'ятикутні з лоба,
 З нутра московська шкірилась утроба.

41

Я все стинав, що звалось москалем
 (Дослівно майже з гнівного Тараса),
 І за моїм поборницьким кличем,
 Як смерч, котилася вояцька маса;
 Я розсікав до пояса мечем —
 Робив два тіла з одного каркаса,
 І вже в одно не сходились тіла
 Там, де моя дорога пролягла.

42

Здавалося, що простір підо мною
 І сонце, й зорі, і планети всі
 Текли й текли нестримною рікою
 У невимовній всесвіту красі,
 Мій подвиг осяваючи собою;
 І я, відомсти праведний носій,
 Немов Ярема, звівши меч під хмари,
 Гукав: „Покари москалям, покари!“

43

Не відав я, як довго я гасав,
 Суворий месник, ведучи загони,
 Відходив ворог, перебродив став,
 Позаду слід лишаючи червоний —
 По тій землі, що зайдою топтав.
 І засміялися безмежні гони,
 Як голову сільради Сердюка
 Мечем розкраяла моя рука.

44

І я прокинувся. . . Внизу дівчата
 Згрібали сіно. Пісня голосна
 Черкала небо. Сонце, мов на чатах.
 Пливло на захід. Листяна стіна
 Його приймала, тінями крапчата.
 Залита сяйвом, лагідна, вона
 Під зелено-синім небокраєм
 Очам здавалася блаженним раєм.

45

А поруч мене міцно спав Максим.
 Чи снилось молодому ватажкові
 Те, що й мені? Чи мандрувало з ним
 Звисяжне видиво? Чи в тій підкові,
 Що він знайшов над шляхом порохним
 (Про це він гордо повідав Павлові),
 Яка, мов символом, пекла мене,
 Він віщування бачив потайне?

46

Павлю хропів, під скроню склавши руки —
 На всіх подряпинах присохла кров.
 Немов Самсон, що розволодав муки
 І лева лютого на смерть зборов,
 Він ліг на скирту, мовби на поруки,
 Нової сили зачерпнути знов. . .
 Отак в останній, золотій відпрузі
 Малі хвилини досипали друзі.

47

І люблю, й радісно мені було
 На їхні подихи зорити збоку,
 Перед лицем солом'яне стебло
 Гойдало стовбуринь свою високу,
 Коли на нього видихав Павло.
 І загрібальниць нешвидкого кроку
 Не прискоряв голубоокий день,
 По вінця повен райдужних пісень.

Максима злегка я торкнув рукою —
 І той підкинувся, як спросоння звір.
 Потому втрюх за красною лукою
 Ми довго стежили. З прадавніх пір
 Ще так сіножать не тремтіла грою
 І в сяйві хвиль не марив косогір, —
 Як нам у тому пам'ятному червні,
 Що ніс акорди лукам стодеревні.

— Агов, дівчата! — покликом, як грім,
 Максим зі скирти вигукнув раптово,
 І аж до лісу вибалком крутим
 Пішло луною ваговите слово. . .
 „Ви що за лежні? — мов сріблом дзвінким,
 Одна спитала. — Все, либонь, готово.
 Ану ж до вил!“ І навпрост по стерні
 Пішли ми втрюх, невмивані й брудні.

На цьому першу пісню й закінчимо,
 Бо вже й мені вривається терпець.
 Чуткий читачу! Мабуть, незлічимо
 Я нагромадив нелегких плечима.
 Прости мені! Не знизую плечима,
 Не каюся, — щасливий же кінець:
 Дівчатам сіно ми в копиці склали,
 Вони ж нас повели й нагодували.

Монтерей, 1957 — Едмонтон, 1961.

(далі буде)

ПОЧАТОК ЖИТТЄПІСУ

Народився я 11-го січня 1918-го р. на хуторі (давньому запорозькому зимовнику) поблизу села Благодатного, Долинського району, на Херсонщині. Батько походив із роду козацької шляхти, мати — проста селянка. В нашій родині, що своїм корінням сягала Галицько-Волинської держави, свято зберігалися козацькі традиції.

За гетьманських часів мої предки дали кілька визначних діячів. Іван Жук, що наприкінці XVI-го сторіччя прийшов разом з Острянином (Остряницею) з Поділля на Слобожанщину, за свідченням сучасника, „бывал в хвалебных против татар оказиях“. Він заснував село Жуки на Полтавщині. Його син, Хведір Жученко, полтавський полковник (1659 — 1692, з перервами) бере участь у боях „разом с Богданом Хмельницьким, как в Польше так и других местах, знает черкесскую землю и Крым, имеет на своем теле раны и близны от стрел буссурманских нанесенные“, приятелює з Іваном Мазепою та виконує багато важливих доручень гетьмана. Старанням полковника Хведора, герба власного, засновано села: Січ на Орелі, Хведорівку, Тагамлик, Локощине та інші.

Мої предки не тільки міцно тримали шаблю — вони дбали також про розвиток української культури й науки. Один із них, значковий товариш Яків, був професором Київської Академії. В родовому селі Жуках, за матеріальною допомогою Жученків і Кочубеїв, Самійло Величко написав свій славний літопис про козацькі війни.

Після знищення козацької держави перед моїм родом постала складна проблема: піти на службу московському цареві, як це робили інші, чи втратили шляхетські привілеї і залишитися з українським народом. Вибрали останнє і, таким чином, на час революції 1917-го р. майже цілком оселялись, хоч мали ще родову прикрасу — герб — і деякі „неселянські“, успадковані погляди. Напр., мій дід і слухати не хотів про одруження мого батька з простою селянкою, „круглою сиротою“, мою матір'ю. Виручила хитрість: оскільки моя мати знала безліч українських пісень і вміла їх прекрасно виконувати, влаштували так, що на одних вечорницях слухачем був і мій дід. Зачароване піснями, його неподатливе серце розтопилося, і він дав свою згоду. Зрештою, ніколи не каюся і був задоволений матір'ю більше, ніж моїм

батьком, якого за неохоту до школи називав „гречкосієм“, хоч цінував за пристрасть до „віїздних“ коней, „єдиний козацький звичай“ мого батька.

Мій дід мав дуже великий вплив на моє виховання. Ще в дошкільному віці я вмів читати по-церковнослов'янському і знав цією мовою багато текстів напам'ять. Самотнє життя на хуторі дуже рано подружило мене з книжками. „Моуглі“ Р. Кіплінга я прочитав на сьомому році життя. Коли мені пішов восьмий рік, дід возив мене до Дніпра, щоб показати пороги. Ми найняли підводу і провели три доби на берегах Славути. На острові Хортиці я, новоспечений „січовик“, урочисто склав присягу, проказану дідом. Там же, стоячи на скелі, на наказ діда я продеклямував „Б'ють пороги... Повернувся додому поетом. Протягсм наступного року я склав добру сотню віршів. Як жаль, що ці перші спроби, оправлені дідом у книгу, загинули 1933-го року!

Значний вплив зробили на мене також материні пісні й казки. Вона не тільки майстерно їх виконувала, а й сама складала, хоч ніколи не записувала, бо була майже неписьменною. Мати дуже любила слухати Шевченкові твори. Бувало, посходяться до неї жінки з Благодатного і з Обиток, і з Утішного на гаптування й вишивання і просять мене прочитати „Катерину“. Я читаю, вірніше кажучи, деклямую напам'ять, а вони слухають і змочують полотно рясними сльозами. Майже кожного разу дід робив підсумки: „Бачте, до чого доводять москалі?!“ Цих останніх він ненавидів усім єством. Наприклад, замість купити цвяхів у „лапотника“, власника „скобляної“ крамниці в сусідній Гурівці, що знаходилась усього за три кілометри, дід їхав „двадцять верст“ до станції Долинської — тільки б не мати справи з москалем!

Почав я ходити до школи в селі Благодатному, але за два роки перейшов у Ново-Шевченкове. Після початкової, навчався в Гурівській неповній середній школі.

Ще на десятому році життя зазнав я переслідування за свої перші твори. В Обитоках жив якийсь Іван Лисий, п'яниця і картяр, що знущався над своєю дружиною. Дуже часто він приходив додому п'яний, брав жінчині довгі коси в ліву руку і „кружляв“ довкола себе, шмагаючи її ременем. Обурений таким учинком, якого я був свідком, я написав сатиричне оповідання „Картяр“, у якому дуже пластично показав Лисого. Це прославило мене на кілька сіл. Учитель похвалив мене перед усією клясою, а учні, перші читачі моїх

зелених творів, нагородили мене рясними оплесками. Моє оповідання почало ходити по руках і дійшло до самого героя „Картяра“.

Одного вечора, коли я повертався зі школи додому, із-за куща глodu з'явився Лисий із посторонком у руці і глумливо запропонував: „Тепер допишемо оповідання“. Як тільки він замахнувся, щоб оперезати мене з усієї сили, я миттю відкрив пляшечку з синім атраментом, що висіла в мене на поясі, і таки добре zalив Лисому очі. Поки напасник „прозрів“, так і не вдаривши мене, я був уже далеко на горбі. Відтоді ніколи не брався за оповідання.

1932-го року, десь на початку літа, заарештували батька й мене, а матір із малими дітьми вигнали з хати. Вікодавній хутір зрівняли з землею, пограбувавши зерно, худобу і все наше майно, набуте тяжким трудом, у поті лица. І дід, і батько працювали самі — найманою силою, як правило, не користувалися, хібащо під час жнив. Бляшаний дах із нашої хати пішов на колгоспний клуб у Ново-Шеченковому, а сволоки з запорозьких куренів, що так старанно зберігалися у клуні, що їх так любовно описував дідів приятель, славний Д. Яворницький, пішли на дрова до того ж клубу. Дід плакав із розпуки, але не міг уже нічого врятувати.

Наступного року дід лежав пухлий від голоду у викопаній ним землянці на західньому боці Гурівського лісу, недалеко від нашого хутора. Живився гірчаками, корінням та пшоном і хлібом, що я приносив йому раз на тиждень із Кривого Рогу, де жив під спрощеним прізвищем (замість подвійного мав лише одне), бо вискочив на ходу з потяга, що віз мого батька й сотні інших на заслання. Мені пощастило врятувати діда від голодної смерті. Але, з'ївши понад міру свіжого хліба, він помер у червні 1933-го р., маючи близько 70 років. Разом із тіткою ми загорнули дідове тіло в рядно, бо на труну не було дощок, і потайки закопали вночі на узліссі — на власній, не своїй землі. Хреста не ставили, щоб голова сільради, московський служака Сердюк, не виявив гробу і не переніс на „колгоспні гробки“, що дуже поширилися протягом тієї страшної весни. Мені не раз доводилося бачити трупи вмираючих, вихудлих людей, що блукали навмання в надії знайти якусь поживу. Тоді ж я довідався, що одна жінка, Векла, дуже гостинна господиня, яка не раз обдаровувала мене яблуками, як майбутнього зятя, будучи в стані божевілля, зарізала свою дочку, себто мою

„наречену“ і їла людське м'ясо. Повернувшись до пам'яті, вибігла на вулицю й розказала про свій учинок. Її заарештували, і вона безслідно зникла.

Не могу не пригадати одного випадку, коли ми з матір'ю умовляли діда перейти до нас у Кривий Ріг. Дід вислухав наші сльозливі прохання і заявив: „Ми прожили тут триста років. Я вже немолодий. Нехай же й мої кості зогниють у землі моїх предків. До чужих не піду!“ І знову я мусив скласти присягу — **в и ж и т и і р о з к а з а т и с в і т о в і** про те, як Москва нищить Україну.

Залишивши дідові пів-хлібини, самі ж голодні, ми поверталися в Кривий Ріг. Десь на околиці Терноватки чи Лозоватки мати попросила мене присісти й почекати на вулиці, а сама метнулася в якийсь двір. За хвилинку я почув її блаючий, жалісливий, мов у чайки, голос:

— Люди добрі! Дайте хлібця! На вулиці дитина маленька. З далекої дороги йдемо.

Магічні слова матері зворушили серце господині, і та винесла шматочок гливкої, темної перепічки і спечену картоплину. Мати подякувала приповідками, побажала їй доброго здоров'я і довгого віку, і ми пішли далі. Перегода запропонувала мені випрошену їжу. Але в мені кипів гнів, палив сором, пекла образа. Хіба я „маленька дитина“? Їсти жебраний хліб? Ніколи! Краще вмерти!“ Тоді мати: „Не будь гордий, як дід! Ти ж присягав йому, що **в и ж и в е ш!** Хто ж тоді розкаже світові правду, як ти гигнеш?“ Але жебранини я не взяв. Не знаючи того й сам, я з'їв гливку перепічку аж через два дні — любляча мати приборегла, сама не з'їла, і таки підсунула синові. Незабаром я помітив, що вона почала потайки від моїх п'ятьох сестер давати мені значно більшу пайку хліба. Я протестував, але вона виправдувалася: „Ти ж у мене один-однісінький, первісток, а дочок аж п'ять...“ Найменша сестра, дворічна Галочка, таки померла, бо не було „моні“ чи пак молочка, а решта якось вижила: мати, працюючи на Кривбасі, отримувала по скількись там грамів хліба на кожну дитину. Трохи „підробляв“ і я в радгоспі „Скотар“. Пас череду яких два місяці. Доярки потайки напували мене молоком. Коли одна з них довідалася, що я рятую діда від голодної смерті, приготувала мені великий бутиль радгоспного молока. Я вийшов опівночі, щоб ніхто не зловив, але до діда потрапив аж на обід. Хоч молоко скисло, бо травневе сонце вже припікало, дід таки добре

почастувавсь „молозивом“. Пригадую, глотив мене по голові і пильно, дуже пильно дивився мені в вічі. Дідові набряклі ноги були з бутиль завтовшки.

Середню освіту здобував я переважно самотужки: удень працював, секретарював, навчав неписьменних робітників, а ввечері ходив до загально-освітньої школи при комбінаті „Запоріжсталь“. Із великими труднощами завершив я свою середню освіту в 1936-му р. і тоді ж таки склав іспити до Запорізького Державного Педагогічного Інституту на мовно-літературний факультет. Таким чином, відновилася моя систематична освіта, щоправда коротко перервана 1938-го року восени, коли мене вдруге заарештували за читання книги „Кому повім печаль мою“ О. Олеся. Ця збірка поезій була видана у Львові, здається, 1930-го р. Просидівши три тижні, я вийшов на волю завдяки старанням матері (див. „Місяцями запорозькими“).

Літературне оточення в Запоріжжі було дуже сприятливе. У педінституті виявилось багато студентів, що пробували свої пера. Ми часто збиралися на літературні вечори, влаштовували дискусії тощо.

Пригадую свій перший літературний виступ, що відбувся напровесні 1937-го р. в редакції запорізької обласної газети. Читав я тоді вірші про безмежні поля, блакитне небо, козацькі могили і Слауту-Дніпро. Як тільки я скінчив, забрав слово комсомолец Заскальний і не лишив на мені сухої нитки. „А деж ваші поезії про ТСОАвіахем, про Червону Армію, про нашу комуністичну партію?“ Мене буквально розгромили. Але наприкінці погрому піднявся один лисий дідусь і, несподівано для всіх, мене похвалив і навіть визнав мій хист. Після вечора цей дідусь підійшов до мене, взяв мене під руку, і ми пішли слухати, як стогнав Дніпро, вивольючись із-під криги. Дідусь виявивсь поетом М. Філянським, що тоді працював у місцевому музеї. Незабаром його заарештували, і він загинув десь на засланні.

Мої перші вірші були „під Шевченка“, потім „під Сосюру“, найпопулярнішого поета серед студентів. Останнього я вперше побачив у Запоріжжі восени 1936-го р. Він переглянув мою лірику, відзначив „Сосюрині нотки“ і порадив відвідати Київ або й переїхати туди до університету.

Писав я також „під Тичину“, але недовго. Зберігся у пам'яті один „модерністичний“ вірш, написаний 1937-го р. в Криму, куди я заїхав, збираючи фолклор по запорозьких

місях. Діяв я з доручення декана педагогічного інституту, що дуже добре до мене ставився, добув кошти на подорож і призначив мене керівником фольклорної групи, складеної зі студентів: Ось цей вірш:

Налетів бурун:

— Добрий вечорун! —

Розмахнувся, грянув, глянув —

Падає валун.

Падає валун:

— Добрий вечорун! —

Але в 1938-му році я відкрив для себе М. Рильського і Миколу Зерова, що стали моїми вчителями. Про сонети останнього говорив мені ще М. Філянський, від якого я дещо навіть переписав. Згаданого року я вирушив у дорогу до літературних центрів. У Харкові мене добре прийняв херсонець Т. Масенко. Там же я познайомився з В. Свідзінським. Завдяки їм у харківському і київському журналах появились мої перші вірші. До Запоріжжя я повернувся з Києва окрилений.

Наприкінці 1939-го року, під час фінляндсько-радянської війни, коли всі кляси педінституту перетворили на шпиталь, навчання припинилося. Мене послали вчителювати, зобов'язавши скласти іспит наступного літа. Таким чином, я став заочником. Три з половиною роки денного навчання, найкращий час у моєму юнацькому житті, лишилися позаду як чарівний соф. У Запоріжжі були тоді добрі викладачі, що з центрів тікали на провінцію, щоб рятуватись від ежовщини. До речі, в нашому педінституті протягом 1937-38 р.р. зникло коло десяти професорів і понад 35 студентів.

Учителював я в повній середній школі у селі Ботеве (назване в честь болгарського поета, якого я пізніше перекладав) на Приозів'ї. Властиво, викладацьку працю я почав ще 1938-го р., коли після навчання в інституті викладав українську мову й літературу в 5-7 клясах.

Улітку 1940-го р. я склав іспити і отримав диплом викладача української мови й літератури. Дуже хотів поїхати до Львова, але мене туди не пустили. Натомість запроторили до армії аж у Білорусь. Проти моєї волі кинули мене до саперно-інженерної школи. Коли вибухла війна, мене зро-

били лейтенантом, дали мені сотню чи пак взвод і кинули на будівлю мостів на Березині та інших річках. Збудовані моєю сотнею мости мені самому ж доводилось палити, коли „непереможна“ червона армія панічно тікала перед наступаючими німцями. З перебування в саперно-інженерній школі у мене зродилася любов до будівництва. Пізніше, в Каліфорнії, я сам добудував кімнату до невеликого будинку. Оглядати нові будови — моє улюблене заняття.

На десятий день війни ми опинилися в німецькому тилу, і моє командування скінчилось. У нашій дивізії був один суворий полковник, якого всі боялися, а я найбільше. Час-від-часу він викликав мене у штаб і розпитував про моє минуле. Видко, щось таки знав про мене. Говорили російською мовою і без жодних свідків. Яке ж було моє здивування, коли згаданий полковник підійшов до мене і дружньо заговорив по-українському. Потім наказав відібрати українців серед тих, що вціліли або ще не розбіглися. Я не знав, що робити. Для чого цей відбір? Може на розстріл? Але наказ я виконав. Незабаром прийшов полковник і заявив: „Віднині ми відділяємось в українську групу. Досі служили Росії, а тепер послужимо Україні“. Він же призначив мене командиром групи. Після цього ми негайно перейшли в іншу ділянку лісу і виставили своїх вартових. Таким чином, постав зародок українського війська. Пізніше ми зв'язалися з Поліською Січчю. Мені доручили займатися політичною роботою. Я нав'язав зв'язки з націоналістами, коли наша група перейшла спочатку на Чернігівщину, а потім на північну Київщину.

Під час виконання спеціальних доручень, будучи в цивільному одязі, я чотири рази попадав у німецькі руки, але завжди щасливо втівав або мене випускали. У білоруському містечку Червені сидів у підвалі, звідки брали на розстріл (див. „Хрести на спинах“). Тоді я за кілька днів посивів, але незабаром чорне волосся повернулось.

У 1942-му р. наша група переформувалася в Чернігівську Січ. Ми вірили, що постане уряд української держави, тому вишколювали старшин і збирали зброю, здобуту від німців, на чії колони ми систематично нападали. В наші обов'язки входило також обороняти селян від німецьких грабунків. 1943-го року я втратив дружину й одноденну, ще неназвану доньку, яких спалили німці у замкнутій хаті (див. „Донька без імені“).

1943-го р. ми вже згубили всяку надію на створення незалежної української держави. Тим часом наближався східний фронт. Частина Чернігівської Січі влилася в УПА. Згаданий полковник був смертельно поранений у бою з німцями. Перед смертю сказав мені, що він служив у військах УНР. Тоді ж вийняв із кишені два ордени і наказав розбить їх прикладом. Це про нього написав я „Лісню про отамана Стрільця“, яку пізніше поклав на ноти проф. М. Фоменко.

У жовтні 1943-го р. я з підробленими документами прибув до Львова. Про нашу подорож потягом гумористично згадував Д. Чуб:

Як ми їхали до Львова,
Пам'ятатиме усяк.
Ліворуч була корова,
А праворуч порося.

Побачивши партійний розгардіяш і братовбивства у Львові, я покинув підпілля і злегалізувався.

Улітку 1944-го р. я виїхав разом із М. Глобенком, О. Зозулею та іншими до Катовиць. За необережне слово німці вкинули мене в загороду, звідки брали або до шахт, або до концтабору. Але наступного ранку я втік: поліцай, що завів мене у якусь канцелярію, залицявся до секретарки; скориставшись, я вислизнув у коридор, а потім — на вулицю. Уночі перейшов чеський кордон і якийсь час перебував у Брні. На мій слід напала таємна поліція, і я втік до Праги. Там відвідав свіжу могилу О. Олеся. Звідти довелося втікати до вавилонської вежі — Берліну. У лютому 1945-го р. ми разом із В. Чапленком вирвалися з палаючої столиці Німеччини і приїхали до Баварії, де й застали нас американці.

У 1945-46 р.р. я був вільним слухачем Українського Вільного Університету, потім співредактором „Заграви“ (1946), секретарем управи Мистецького Українського Руху, секретарем редакції „Арка“, яку редагував проф. Ю. Шерех.

У липні 1949-го р. я виїхав до США. Працював у палітурні в Філадельфії. У січні 1953-го р. почав студії в Пеннільванському університеті. Незабаром отримав стипендію на два роки. 1954-го р. здобув магістерський диплом, а в червні 1955-го р. титул доктора філософії за працю „*The Poetry of Mykhaylo Orest and Its Background.*“ Студював славистику, зокрема порівняльну граматику, польську, чеську, сербську, болгарську й церковнослов'янську мови. Але проф. А. Сени, голова слов'янського відділу, дозволив мені робити докторат з української літератури.

1955—1960 роки провів я в Монтерей, де в Американській військовій школі мов навчав української мови американських всяків. 1960-го р. перейшов до Альбертського університету. Протягом останніх десяти років багато дописував до американських наукових журналів і часто брав участь у наукових конференціях.

Перед назвознавчим конгресом у Фльоренції 1961-го р. на мене напали в Римі якісь два людолови, коли я вийшов з готелю, і хотіли затягнути в авто. Той, що вів мене зліва, викрутив мою ліву руку, заклav її за спину і своєю ж лівою рукою затулив мені рота. Людолов з правого боку спочатку тримав мою правницю обома руками. Але, коли довели мене до авта, що саме підїхало до берїжка пішоходу, людолов з правого боку простягнув одну руку, щоб відчинити двері. Я відчув звільнення правиці, смикнув її назад і з усієї сили зацїдив того, що був зліва, у носа. Мимоволї той ухопився обома руками за своє обличчя, а я кинувся тікати. Оглянувшись, я побачив окривавленого напасника, що опам'ятавшись від удару, хотїв було гнатись за мною. Але в ту ж мить інший напасник, мабуть керівник акції, зупинив закривавленого: „Брось его!“ Авто захурчало, і напасники зникли за рогом. Так пролилась, гадаю, московська кров на римський тротуар!

* * *

У „Трофеях“ зібрано всі твори, варті передруку. Дещо вилучено з ранніх збірок як недосконале. Багато поезій перших трьох книжок були ґрунтовно перероблені ще 1950-го р. у Фїлядельфїї. Зміни робилися й пізніше. Самозрозумїло, автор вважає останню редакцію за крашу й, мабуть, остаточно.

На критику своїх творів я ніколи не нарікав і не нарікаю. Була вона всяка. Мені прикро тільки, що рецензенти не відзначили належно „Правдоносців“, мого програмового твору. Ще більше прикро, що „Оаза“, філософська збірка поезій, удостоїлась одинокої рецензійної згадки „Незрозумїла лірика“. Мушу також зауважити, що ті, які хотїли бачити в мене більше вогню, мали на увазі, мабуть, солом'яний вогонь і не добачили дубового жару. Зате я задоволений читачами, з якими у мене був постійний зв'язок. Про це я переконався з багатьох літературних виступів у Німеччині, а потім у Канаді й Америці.

Яр СЛАВУТИЧ

КНИЖКИ ЯРА СЛАВУТИЧА

ПОЕЗІЇ

- СПІВАЄ КОЛОС, Авґсбург, 1945.
ГОМІН ВКІВ, Авґсбург, "Золота брама", 1946.
ПРАВДОНОСЦІ, Мюнхен, "Золота брама", 1948.
СПРАГА, Франкфурт-на-Майні, "Брама Софії", 1950.
ОАЗА, Едмонтон, "Славу́та", 1960.
МАЄСТАТ, Едмонтон, "Славу́та", 1962.
ДОНЬКА БЕЗ ІМЕНІ, поема, Буенос-Айрес, "Перемога", 1952.

ПЕРЕКЛАДИ

- Джон Кітс, ВИБРАНИ Поезії, Лондон, "Українська Видавнича Спілка", 1958.
АНГЛІЙСЬКІ СОНЕТИ (готується до друку).

ПРОЗА

- МІСЦЯМИ ЗАПОРОЗЬКИМИ, Буенос-Айрес, "Перемога", 1957; друге видання — Едмонтон, "Славу́та", 1963.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

- МОДЕРНА УКРАЇНСЬКА ПОЕЗІЯ (1900 — 1950), Філядельфія, "Америка", 1950.
РОЗСТРІЛЯНА МУЗА (сильвети), Детройт, "Прометей", 1955.
ІВАН ФРАНКО І РОСІЯ, Вінніпег, УВАН, 1959.
ВЕЛИЧ ШЕВЧЕНКА, Вінніпег, УВАН, 1961.

МОВОЗНАВСТВО

- CONVERSATIONAL UKRAINIAN, I (lessons 1 to 50), Edmonton — Winnipeg: Gateway Publishers, Ltd., 1959.
CONVERSATIONAL UKRAINIAN, II (lessons 51 to 75), Edmonton — Winnipeg: Gateway Publishers, Ltd., 1960.
CONVERSATIONAL UKRAINIAN, second revised edition (lessons 1 to 75), Edmonton — Winnipeg: Gateway Publishers, Ltd., 1961.
РОЗМОВНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, Торонто, Об'єднання українських педагогів Канади, 1961.

- AN INTRODUCTION TO UKRAINIAN, Edmonton: Slavuta Publishers, 1962.

- UKRAINIAN FOR CHILDREN, Edmonton: Slavuta Publishers, 1962.

НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ

- SPIEGEL UND ERNEUERUNG, ausgewählte Gedichte, aus dem Ukrainischen uebertragen von Volodymyr Derzhavyn, Frankfurt am Main, 1949.

АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

- THE MUSE IN PRISON, eleven sketches of Ukrainian poets killed by communists and twenty-two translations of their poems, Jersey City: Svoboda, 1956.
OASIS, selected poems translated from the Ukrainian by Morse Manly in co-operation with the author, New York — Washington — Hollywood: Vantage Press, 1959.
GREATNESS OF TARAS SHEVCHENKO, Edmonton: Slavuta Publishers, 1962.

З М І С Т

Трофеї	5
--------------	---

СПІВАЄ КОЛОС

СПІВАЄ КОЛОС

Жар-птиця	7
Земля парує	8
Розляглись поля широкі	9
Тебе з корінням вириваю	10
Колос колосу співає	11
Під синім небом, між ясним колоссям	12
Коню мій буланій	13
На сінокосі	14
Дощ	15
Кмітливість	16
Карасі	17
Осінь	18
Шуліка	19
Мое чоло дві зморшки перетнули	20
Елегія	21
Тебе пригадаєм піснями	22
Синів чекають матері	23
Новорічні думи	24

ХЕРСОНСЬКІ СОНЕТИ

Степи Херсонщини	25
Лелеки	26
Шляхи	27
Став	28
Кавуни	29
Вечір	30
Липнева ніч	31
Удосвіта	32
Мариво	33
Посуха	34
Гарманування	35
Станція Долинська	36
Чужа весна	37
На Підкарпатті	38

ПЕРШЕ КОХАННЯ

Її очі	39
Її уста	40
Її коса	41
Її стан	42
Її відсутність	43
Її прихід	44

ЖАГА

Як сарна, бігла за куші	45
Сердито устонька стулила	45
Люблю, як бджілка — цвіт калини	46
Надвечір поверталися	46

ГОМІН ВІКІВ

Чи не гоже, браття, спогадати	47
-------------------------------------	----

СТАРОВІЧНІ МАРИВА

Кончина кімерійців	48
Над Бористеном	49
Амазонки	50

ДАЖБОЖІ ВНУКИ

Надхненний жрець	51
Веснянки	52
Сполох	53
Пісня полян	54
Дрімають нетрі, несходимі, дикі	55
На Купала	56
Зажинкова	57
Замети снігу — як скирти	58

ОДРАД І ДОБРОСЛАВА (поема)	59
----------------------------------	----

КИЇВСЬКА СЛАВА

Олег у Цар-граді	69
З княжої думи	70
Перейнята слава	73

Ой, що то за дим, від якої пожежі	75
Битва (із „Слова о полку Ігоревім“)	76
Ой, спіткнувся в чистім полі	77
Прилетіла з лугу	78
На рокиту сіли круки	79
Не чути в степу ні розмов	80
Плач Ярославни (із „Слова о полку Ігоревім“)	81

ЗОЛОТА ОРДА

Як галич, голодна і люта	83
Скачуть дикі вершники на мишастих конях	84
Воевода Дмитро	85
Баскак	87
Край Хвалинського бурого моря	89

ЗАПОРОЖЦІ

Січовик	90
Побратими	91
Прудивус	92
Паливода	93
Вернигора	94
Шинок	95
Зварила зілля	96
Ніч	97
Коні	98
Дніпро	99
Великий Луг	100
Самійло Кішка	101
Хмельницький	102
Присяга	103
Напередодні	104
Жовті води	105

СОЛОВЕЦЬКИЙ В'ЯЗЕНЬ (поема)	108
-----------------------------------	-----

КАРБИ

Савур-могила	114
Прапредки	115
Зілійник	116

Кам'яна баба	117
Тарпани	118
Сковорода в дорозі	119
Аральська ніч	120
Воїн і страдник	121
М. Р.	122
Микола Зеров	123
Пам'яті незабутніх	124
Полонені	125
1943	126
Finale	130

П Р А В Д О Н О С Ц І

Різьбар	131
---------------	-----

БАЛЯДИ ТА ЕТЮДИ

359 (ораторія)	133
Бунт	137
Нестор Махно	139
Отаман Клепач	141
Непокора	142
Хатина	143
Карпатські січовики	144
Гречкосій	145
Ворон	147
Пруссак	148
Кінь	150
Мати	151
На полі бою	152
До берегів прямують каравели	153
Дума про Кемптен	154
Правдоносці	156

ДОНЬКА БЕЗ ІМЕНИ (поема)	159
--------------------------------	-----

С П Р А Г А

I.

Відгомонила спрагла рівновага	169
І майдани, й люди — як на святі!	170
Важкі путі, позбавлені спокою	171

Жадоба світу, що дрімала в снах	172
Замало дня, а ночі — й поготів!	173
Розмай світів — як первозвуки гами	174
Живу й мандрую	175
Кричать кажани в дорожніх деревах	176
Легкою млою свіжих вечорів	177
Спить по дощам земля обвагітніла	178
Я знаю, розправить крила	179
Як помру, не подолавши втому	180
Тяжкого зерна золотистий ворох	181
Ні гожий Майн, ні Райнові щедроти	182
На дванадцять шляхів — ой, земле!	183

II.

Хай прийде суд, нагряне суд суворий!	184
Ріка в надійні входить береги	185
Як любо мислити на видноколі	186
Завагітніла думка на світанні	187
Душа людини — велемовна книга	188
Сердец ь отаву, чисту й соковиту	189
Вже на виски спадає сивина	190

III.

Кари кар — невимовно мало!	191
Тирлує тьми поріддя низькочоле	192
Мілка надія і глибокий сумнів	193
Марно кликана, пуста, недбала	194
Борвієм гряди, Месіє!	195
Не прости, як присягу порушу	196
Ти не чуєш мого благання	197
Роздмухавши гнівні зорі	198
О, чорна змія відчаю	199
Я вийму суворий жереб	200
Сатана	201
Бездонні лона повноводих рік	202
Безсиле холодне сонце	203
Погинь у полум'ї борвію	204
І вигорне хмурий обрій	205

О А З А

I.

Ти мені — як примарна оаза	206
Дюнами шлях мій — без краю	207
Течуть сторучайно дюни	208
Де ви, де ви, ставні тополі?	209
Палючі пили пустелі	210
Куля земна полонена пільмою	211
Тугу мою, невтоленну скорботу	212
Хай би гнів я в сирій землі	213
Я снів голубе водопілля	214
Хвилі жита? Пісків потоки	215
Слова, що владою вагомі	216
Сняться ниви — гривасті коні!	217
Закують ковалі й зозулі	218
Мистецтва радісна принада	219
Осілля елегія	220
О, мерзенне поріддя степу	221
Влюбляйся любов'ю сина	222
Не шукайте її у вогнях смолоскипа	223

II. ЯР (intermezzo)

Квітом терну — твоя обмара	224
Тебе вітаю, сонце стопромінне	225
Як догнали його на полі	226
Скарга жерця	227
Золоту, золоту соломі	228
Може справді аж дві душі	229

III.

Цвітуть евкаліпти, роняючи пух	230
Раюю на горі — як на Парнасі	231
Будні мої безтурботно течуть	232
Не з кости жовтої слонів	233
Мої слова, добірні й прості	234
Монтерей	235
Секвоя	236

Тепле небо твоїх очей	237
Ранок	238
До І. Костецького	239
Ми споконвіку прагнемо краси	240
Waterloo	241
Єгипетський обеліск	242
Перед хатою Шекспіра	243
Поренесансове	244
Я до друку готував рукопис	245
Слідів отця Агапія шукаю	246
Вечірній роздум	247
Я не забуду буйні вруна	248
Стань стопою на снажний чернозем	249

МАЄСТАТ

МАЄСТАТ БУЛАВИ

У блиску звитяжної слави	250
Я шукаю тебе віддавна	251
Хрещатий меч на красному щиті	252
Мій дух витає в дальній оболоні	253
Слава (пам'яті Б. Мухина)	254
Монолог перед шаблею (з поеми)	255
Полтавська битва (з поеми)	256
Заповіт Мазепи (з поеми)	258
Слава Мазепі (кантата)	259
Одігітрія плаче в чужій Ченстохові	262
Московія	263
Київ	264
Львів	265
До Гетьманича Данила	266
Гербозневажникам	267
Герби	268
Шевченко в Вінніпезі	269
Читачам Чікаго	270
Кредо	271
Пролог (з книги „Розстріляна муза“)	272
Епілог (з книги „Розстріляна муза“)	273
Нами снили поліські пущі	275
Будівничі (апотеоза)	276

ФЛЬОРЕНТІЙСЬКІ СОНЕТИ

Рим — велич, а Фльоренція — краса	277
Firenze	278
Casa di Dante	279
Давид	280
Персей	281
O, dolce stil nuovo — красний стиль	282

ПІВНІЧНЕ СЯЙВО

Білі змії повзуть по схилах	283
Блідаве сонце низько над землею	284
На кучугури	285
Мене обіймають зловісні	286
Північне сяйво	287
Вони пройшли лункою ряснотою	288
Снилось мені: там, де білі медведі	289
РАЙ І ПЕКЛО (поема)	290
ПОЧАТОК ЖИТТЄПИСУ	303

